

Kunskapskartläggning av pornografins inverkan på barn och unga

Delrapport 1: Kartläggning av forskning om pornografins inverkan på barn och unga

Med anledning av regeringsuppdrag i enlighet med A2020/0036/JÄM.

Förord

I februari 2020 fick Barnombudsmannen i uppdrag av regeringen att genomföra en kartläggning av kunskap om pornografins inverkan på barn och unga. I uppdraget har det ingått att samla kunskap från forskning, från aktörer som möter barn och unga, om hur och var barn konsumerar, eller exponeras för, pornografi samt hur det påverkar barns och ungas hälsa och relationer. Kunskapsfältet är komplext och flera perspektiv måste beaktas. En avgörande utgångspunkt i vårt arbete med detta har varit att utgå från barnets rättigheter utifrån barnkonventionen.

Vi har valt att redovisa kunskapsfältet i tre delrapporter:

En forskningsöversikt, en metodöversikt och en delrapport där vi har samlat erfarenheter och kunskap från barn och unga samt offentliga och ideella aktörer.

Barn och unga som intervjuats inom uppdraget menar att sex- och samlevnadsundervisningen är det viktigaste verktyget för att motverka pornografins negativa effekter.

Kartläggningen visar att det saknas systematiska utvärderingar av de metoder och verktyg som används för att skydda och stärka barn mot pornografins potentiella negativa effekter. Ett systematiskt kvalitetsarbete och vetenskapliga utvärderingar kopplade till de utbildningsinsatser och andra metoder som används behöver tas fram utifrån ett tydligt barnrättsperspektiv. I detta måste barn och unga spela en central roll.

Under uppdragets genomförande har vi träffat fler än 200 representanter från 93 olika myndigheter, organisationer och verksamheter. Över 40 barn och unga har deltagit i arbetet och bidragit med ovärderliga insikter, perspektiv och erfarenheter. Vi vill rikta ett stort tack till alla som medverkat och bidragit till den kunskapsinsamling som ligger till grund för innehållet i kartläggningens tre delrapporter!

Elisabeth Dahlin,
barnombudsman

Sammanfattning av forskningsöversikten

Med anledning av ett regeringsuppdrag har Barnombudsmannen genomfört en kartläggning av kunskap om pornografins inverkan på barn och unga. Den har vi valt att presentera i tre delrapporter:

Delrapport 1: En forskningsöversikt

Delrapport 2: En metodinventering

Delrapport 3: Insamlade erfarenheter från offentliga-, ideella aktörer, samt barn och unga

Denna forskningsöversikt utgör del 1. Syftet med denna forskningsöversikt är att redogöra för den samlade forskningsbilden, vad vi vet, vad vi inte vet och vad vi behöver veta mer om. Forskningsöversikten omfattar därför forskning om barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi, och hur exponering för och konsumtion av pornografi inverkar på barn och ungas hälsa, beteende och relationer.

Hur och var konsumerar, eller exponeras barn för pornografi?

Den samlade forskningsbilden visar på att nästan alla pojkar och en stor majoritet av flickor har exponerats för och/eller konsumerat pornografi någon gång innan de fyller 18 år (Peter och Valkenburg, 2016). Forskning och andra studier pekar på att barn och unga konsumerar pornografiskt material av många olika anledningar och på många olika sätt. Dessa anledningar kan kopplas till utforskandet och utvecklandet av ens sexuella identitet samt sociala aspekter så som gruppdynamik (Jonsson & Svedin, 2021a; Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010; Mattebo m.fl., 2012).

Det finns markanta skillnader mellan pojkar och flickors konsumtion av pornografi men även mellan pojkar och flickors uppfattningar om och inställningar till pornografi. Generellt konsumerar pojkar pornografi i mycket högre utsträckning än flickor, även om flickor också konsumerar pornografi, unga som inte identifierar sig som varken pojke eller flicka verkar ligga mitt emellan. Pojkar har också i högre utsträckning en positiv inställning till pornografi än flickor som i allmänhet är mer kritiska till innehållet i pornografi, även om pojkar också är kritiska till pornografi (t.ex. Löfgren-Mårtenson och Månsson, 2011). Trots att barn och unga är kritiska mot pornografi så ser nästan alla pojkar (95 procent) och flickor (90 procent) pornografi som en del av ungas vardagsliv och att det är naturligt att titta på pornografi (92 procent av pojkar och 79 procent av flickor) (Mattebo, 2014).

De flesta exponeras för pornografi för första gången runt puberteten, för vissa börjar även en mer frekvent konsumtion redan då, medan för andra så tittar de inte igen efter första exponeringen, alternativt att de tittar sällan eller att de börjar konsumera pornografi senare i tonåren. Pojkar har oftast aktivt sökt efter pornografi vid en tidigare ålder (12,3 år) än flickor (13,8 år) (Mattebo m.fl., 2014). Då medelåldern ligger runt 13 år för första aktiva sökningen efter pornografi innebär det att många exponeras redan tidigare, men vet inte hur omfattande detta är i åldrarna o till 13 år.

Många exponeras för pornografi oavsiktligt men de allra flesta letar själva upp materialet. Det vanligaste sättet exponering för pornografi sker är att barn aktivt söker efter det (Peter & Valkenburg, 2011b; Statens Medieråd, 2019). Oavsiktlig exponering förekommer också men

Barnombudsmannen Kartläggning av kunskap om pornografins inverkan på barn och unga (Dnr 2020-0063)

är alltså inte det vanligaste. I åldern 13 till 16 år, exempelvis, så har ungefär två tredjedelar sökt upp materialet själva och en tredjedel exponerats oavsiktligt (Statens Medieråd, 2019). Men det blir vanligare med åldern att barn avsiktligt letar upp materialet och färre som exponeras oavsiktligt i äldre tonåren. Oavsiktlig exponering kan ske genom att någon man känner visar en materialet (till exempel en kompis eller ett syskon), att man får meddelanden på sociala medier med pornografiskt innehåll, genom pop-up reklam eller genom att man råkat söka på fel ord i en sökmotor. Den oavsiktliga exponeringen verkar inte ha ökat de senaste 10 åren.

Tidigare var det vanligast att barn kom i kontakt med pornografiskt material genom pornografiska tidningar (Johansson & Hammarén, 2007) eller på kabel- eller satellit-TV (Svedin och Priebe, 2004), men idag är det vanligast att man kommer i kontakt med pornografi via internet (Horvath et al., 2013; Löfgren-Mårtensson och Månsson, 2010; Martellozo et al., 2020). Mobiltelefonen tros vara det vanligaste sättet att konsumera pornografi idag (Nash et al., 2016).

Onekligen utgör pornografi för många barn och unga en del av deras sexuella utforskande och nyfikenhet och forskningsöversikten pekar på att för vissa men speciellt för unga hbtqi-personer verkar pornografi spela in i dessa ungas utforskande och bekräftande av sin sexualitet och/eller könsidentitet (Arrington-Sanders m.fl., 2015; t.ex. Bóthe m.fl., 2019; Kubicek m.fl., 2010; Philipps, 2019).

Trots att pornografins tillgänglighet har ökat de senaste 20 åren visar mätningar av barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi i Sverige på en nedåtgående trend överlag, samtidigt som vi ser en ökning av de som är frekventa konsumenter. Det är idag färre som har tittat på pornografi än för 15 år sedan, men gruppen barn som tittar frekvent har ökat.

Det är 89,8 procent av pojkar, 59,3 procent av flickor och 84 procent av unga som inte identifierar sig som pojkar eller flickor, som går sista året på gymnasiet, som någon gång har tittat på pornografi (Jonsson & Svedin, 2021a). Jämfört med 2004 års mätning då 97,6 procent av pojkar och 76,3 procent av flickor någon gång tittat på pornografi (Svedin & Priebe, 2004). Det är en stor andel som inte tittar på pornografi. Enligt Statens Medieråd anger 73 procent av flickor och 44 procent av pojkar i åldrarna 13 till 18 år att de inte sett på pornografi det senaste året (Statens Medieråd, 2019). Antalet pojkar som konsumerar pornografi i stort sett varje dag har legat relativt stabilt, och snarare minskat något de senaste 5 åren. Medan andelen flickor som någon gång sett pornografi ökat något (Jonsson & Svedin, 2021a).

En stor andel pojkar konsumerar pornografi varje dag eller nästan varje dag, samt har andelen barn i åldersgruppen 13-16 år som frekvent konsumerar pornografi ökat något mellan 2012 och 2019 (Statens Medieråd, 2019). Andelen pojkar som konsumerar pornografi en eller flera gånger i veckan är 20 procent i åldern 13 till 16 år, jämfört med 2 procent bland flickor (Statens Medieråd, 2019). Två procent av barn i åldern 13 till 16 år tittar på pornografi varje dag, medan nästan 80 procent inte tittar alls. Fem procent i åldern 17 till 19 tittar på pornografi varje dag och 52 procent tittar inte alls (Statens Medieråd, 2019). En majoritet av barn i åldern 13 till 17 år tittar alltså inte alls på pornografi.

En svensk studie pekar på att barn med funktionsnedsättningar verkar ha en mer omfattande pornografikonsumtion än genomsnittet (Statens Medieråd, 2019). Men vi behöver undersöka detta vidare.

Det finns begränsat med studier om unga-hbtqi personers pornografikonsumtion i Sverige och internationellt. Men en studie pekar på att unga som inte identifierar sig som pojkar eller flickor har en högre pornografikonsumtion än unga som identifierar sig som flickor men

lägre än de som identifierar sig som pojkar (Jonsson & Svedin, 2021a). Barn och unga som identifierar sig som homosexuella eller bi-sexuella flickor verkar ha en högre pornografikonsumtion än heterosexuella flickor (Böthe m.fl., 2019; Mattebo, Tyden, m.fl., 2016). Vissa studier pekar på att homosexuella och bisexuella pojkar tittar mer på pornografi än heterosexuella pojkar (Luder m.fl., 2011; Peter & Valkenburg, 2011b). Forskare har argumenterat att deras motivation att konsumera pornografi skiljer sig åt från heterosexuella ungdomar. Kvantitativa studier visar att de har andra konsumtionsvanor, exempelvis tittar de på andra typer av pornografi. Olika studier tyder även på att pornografin varit en viktig källa till kunskap om hur hbtqi-sex ser ut och fungerar, samt hur olika kroppar ser ut (Arrington-Sanders m.fl., 2015; Jonsson & Svedin, 2021a; Philipps, 2019; Rothman m.fl., 2015).

Det finns sociala aspekter som spelar in i barn och ungas exponering för pornografi. Genom att man exponeras av andra i sin närhet, men även konsumtionen kan ske i grupp eller påverkas av hur andra i barnens närhet konsumerar pornografi. Bland pojkar är det relativt vanligt att konsumera pornografi ihop med kompisar, speciellt i tidiga tonåren, då det verkar fylla en social funktion mer än en sexuell (Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010). Exempelvis uppger både pojkar och flickor i olika kontexter att de tittar på pornografi för att deras kompisar gör det (Romito och Beltramini, 2011). Vissa studier har även pekat på pojkar som drivande i både pojkar och flickors exponering för pornografi. Där flickor uppger i högre utsträckning att pojkar visat dem pornografi (Bryant, 2009; Cowell och Smith, 2009; Romito och Beltramini, 2011).

Av de studier som finns att tillgå i svensk kontext framgår att det vanligaste är att barn och unga ser på pornografi som de inte anser innehåller våld eller tvång. Om man slår ihop siffror från olika studier kan man säga att drygt en av tio 13-16 åringar som konsumerat pornografi har sett pornografi de tycker innehåller våld eller tvång (Jonsson & Svedin, 2021a; Mattebo m.fl., 2014). Ungefär 1,2 procent av gymnasieungdomar som konsumerar pornografi har någon gång sett övergreppsmaterial (barnpornografi) och 3,3 procent har sett sex med djur (Jonsson & Svedin, 2021a). Olika studier pekar på att barn och unga som tittar på pornografi mer frekvent har i högre utsträckning sett pornografi med våldsinslag.

Det finns idag begränsad kunskap om hur barn och unga navigerar bland olika former av pornografiska material. Exempelvis hur de gör när de kommer i kontakt med material som de tycker är obehagligt, läskigt eller äckligt samt hur detta förändras med ålder. Vissa studier har visat att unga aktivt väljer och väljer bort pornografiskt material utifrån sina egna preferenser (Bryant, 2009). Det finns även studier som tyder på att barn och unga utvecklar ett kritiskt förhållningssätt och egna strategier för att navigera pornografiskt material på nätet delvis för att undvika det de tycker är negativt och att de upplever att de blir mer effektiva i sina strategier med ålder och erfarenhet, och när de utvecklat en starkare trygghet i sin sexuella identitet (Böthe m.fl., 2019; Livingstone m.fl., 2014; Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010; Philipps, 2019). Forskning tyder även på att olika barngrupper söker pornografi av olika anledningar och i olika syften. Då barn är en heterogen grupp så är det viktigt att förstå att det finns stora skillnader i hur barn och unga konsumerar pornografi och inte anta att allas konsumtion ser likadan ut, eller att den påverkar alla på samma sätt (Böthe m.fl., 2019).

Hur upplever barn och unga pornografi och varför tittar de?

I svensk kontext har forskning och andra studier identifierat stora skillnader mellan pojkar och flickors inställning och upplevelser av pornografi, samt vilka funktioner pornografi fyller. Forskningsöversikten visar att barn och unga är överlag kritiska till de normer och den bild av

Barnombudsmannen Kartläggning av kunskap om pornografins inverkan på barn och unga (Dnr 2020-0063)

sex, sexualitet och genusrelationer som pornografen förmedlar. Resultat från olika studier pekar därför på att unga är kritiska till de meddelanden och normer som pornografen de tycker att pornografen representerar. Pojkar är generellt sett mer positiva till pornografi än flickor. Flickor uppger i högre utsträckning att pornografi har negativa sidor (Jonsson & Svedin, 2021a; Mattebo, 2014; Statens Medieråd, 2019). Flickor tycker i högre utsträckning än pojkar att pornografi är kvinnoförnedrande (Jonsson & Svedin, 2021a). Unga som inte identifierar sig som pojkar eller flickor hamnar emellan pojkar och flickor i den senaste mätningen (Jonsson & Svedin, 2021a). Pojkar upplever i högre utsträckning av flickor att de lärt sig om sex av pornografi, att de tycker att pornografi kan stimulera sexlivet och att de fantiserar om att genomföra det de sett i pornografen (Jonsson & Svedin, 2021a; C. G. Svedin m.fl., 2011; Tikkanen m.fl., 2011).

Många barn och unga uppger att de lärt sig saker om sex från pornografi, men vi vet fortfarande väldigt lite om vad de lär sig. Endast en liten andel (12 procent) verkar tycka att det är det viktigaste sättet att lära sig något om sex (Jonsson & Svedin, 2021).

Det vanligaste är att barn inte upplever pornografen som läskigt eller jobbig. Men vissa gör det, speciellt när de exponeras oavsiktligt. Flickor upplever i högre utsträckning att de blir upprörda och äcklade (14 procent) när de kommer i kontakt med pornografi jämfört med pojkar (6 procent) (Statens Medieråd, 2019). En stor andel upplever "inget särskilt" om de råkat komma in på en hemsida med pornografi ca 45 procent bland pojkar och flickor i ålder 13 till 16 år (Statens Medieråd, 2019). En stor andel pojkar (39 procent) och flickor (20 procent) svarade att de "gillade det" och tyckte att det var spännande (25 procent bland flickor och 21 procent bland pojkar) (Statens Medieråd, 2019).

Ett fåtal studier har studerat hur barns känslighet för innehållet i pornografen minskar med ökad exponering och ju äldre de blir, vilket forskare menar tyder på en normaliseringsprocess (Daneback m.fl., 2018; Martellozzo m.fl., 2020). Resultaten pekar på att barn ändrar sin syn på pornografi över tid och beroende på ålder, hur frekvent de tittar och om exponeringen är avsiktlig. Forskarna betonar samtidigt att det inte framkommer i hur detta kopplar till kognitiva och beteenderelaterade konsekvenser och kräver vidare forskning för att förstå vilka konsekvenser, negativa eller positiva, som detta får i ungas liv (Daneback m.fl., 2018). Longitudinella studier skulle behövas i svensk kontext för att bättre förstå hur denna normaliseringsprocess ser ut och vad den innebär barn med olika livssituationer och konsumtionsvanor.

Forskning och andra studier visar tydligt att barn och unga efterfrågar att få prata om sex, sexualitet och relaterade frågor så som pornografi i mycket högre utsträckning (Dawson m.fl., 2020; Martellozzo m.fl., 2020; Nash m.fl., 2016).

Hur påverkar exponering för och konsumtion av pornografi barn och ungas hälsa och välmående?

Den samlade forskningsbilden tyder på att för vissa barn och unga så är pornografikonsumtion, speciellt frekvent eller hög konsumtion av pornografi, kopplat till psykisk ohälsa som depressiva symptom, ångest, stress, prestationsångest, ensamhet och nedstämdhet. Men även till riskfaktorer som att röka, dricka alkohol, ta droger, skolk, stillasittande, dåliga relationer med sina föräldrar/begränsat stöd i hemmet. Men sambansstyrkan varierar mellan olika studier. Det som framkommer är därför att barn och unga som mår dåligt, speciellt pojkar tenderar att ha en mer omfattande

pornografikonsumtion, även om forskningsresultaten varierar och studier pekar på att det finns stora individuella variationer (Donevan & Mattebo, 2017).

I svensk kontext har olika studier konstaterat ett samband mellan frekvent pornografikonsumtion bland pojkar och att lägga mycket tid på datorn (Andersson, 2020; Mattebo m.fl., 2018), kamratproblem, skolk, snuskonsumtion, alkoholkonsumtion och övervikt (Mattebo m.fl., 2013, 2018). Ett samband mellan pornografikonsumtion och depressiva symptom har inte identifierats på samma sätt bland flickor, men däremot är pornografikonsumtion kopplat till andra problem bland flickor så som kamratproblem, tobak- och alkoholanvändning (Mattebo, Tyden, m.fl., 2016).

Barn och unga som tittar mycket på pornografi har generellt sett större svårigheter med känsloreglering (Štulhofer, 2021). I litteraturen framkommer att barn och unga som konsumerar pornografi frekvent i högre utsträckning lider av depressiva symptom (Andersson, 2020; Jonsson & Svedin, 2021a; Mattebo m.fl., 2018; M. Ybarra & Mitchell, 2005). Utifrån detta kan man dra slutsatsen att för en del barn och unga är pornografikonsumtion associerat till psykisk ohälsa, men att de individuella skillnader som framkommer i forskning pekar på behovet för individuella vårdinsatser (Mattebo m.fl., 2018). Det är även viktigt att understryka att de samband som identifierats i forskning och studier mellan depressiva symptom och pornografikonsumtion inte fastställer orsakssamband/kausaltitetens riktning (Andersson, 2020; Mattebo m.fl., 2018).

Fler pojkar utvecklar en problematisk konsumtion av pornografi än flickor (FHM, 2017; C. G. Svedin m.fl., 2011). Fler pojkar än flickor upplever även att de har svårt att låta bli eller svårt att sluta titta när de väl har börjat (Donevan & Mattebo, 2017; Jonsson & Svedin, 2021a). Av de 15 procent pojkarna som går tredje året på gymnasiet och som tittar på pornografi upplever att det var svårt att låta bli och att sluta titta när man väl börjat, medan 10 procent av unga som inte identifierar sig som pojke eller flicka upplevde det som svårt att låta bli att titta (Jonsson & Svedin, 2021a). Jämfört med 4 procent av flickor.

Trots att det under det senaste decenniet genomförts många studier som undersökt om kompulsiv pornografikonsumtion kan förstås som ett beroende så finns det inte en sådan klinisk diagnos då det inte finns belagd evidens för att stödja en sådan diagnos, samt att forskare inte är överens om dess patologi (de Alarcón m.fl., 2019). Det är däremot välbelagt inom forskning som rör barn och ungas pornografikonsumtion att det finns en koppling mellan frekvent pornografikonsumtion och sexuell upptagenhet (Mattebo et al., 2013; Peter och Valkenburg, 2016). Den övervägande majoriteten av barn och unga som konsumerar pornografi utvecklar aldrig kompulsiva tendenser, men för de som gör det pekar forskning på att det kan föra med sig mycket lidande och allvarliga konsekvenser i den drabbades liv (Doornward et al., 2016).

Hur påverkar barns exponering för och konsumtion av pornografi deras relationer och beteenden?

I forskningsöversikten har vi även gått igenom studier som undersöker hur barns exponering för och konsumtion av pornografi påverkar deras relationer och beteenden.

Finns det ett samband mellan pornografikonsumtion och sexuellt våld bland barn och unga?

Inom forskningen har man observerat samband mellan pornografikonsumtion och olika beteenderelaterade problem så som sexuellt våld. Forskningsresultaten på detta område går

isär och man har inte kunnat etablera ett kausalt samband mellan exponering för eller konsumtion av pornografi och utövandet av sexuellt våld. Trots att resultaten varierar så är den övergripande forskningsbilden att man funnit ett samband mellan sexuellt aggressivt beteende och pornografikonsumtion, även om styrkan i sambandet varierat i olika studier (se även Peter och Valkenburg 2016; Wright et al., 2015). Sambandet mellan pornografikonsumtion och sexuellt våldsutövande är starkare för pojkar och sambandet mellan pornografikonsumtion och sexuell utsatthet är starkare för flickor, men sambandsstyrkan varierar mellan studier (Peter & Valkenburg, 2016).

Forskningen tyder på att det finns en koppling mellan frekvent konsumtion av pornografi, att ha problem med känsloreglering, sociala svårigheter, att utöva sexuellt våld, och att skicka och ta emot sexuella bilder och meddelanden, och att ha negativa genusattityder (till exempel att tro på så kallade våldtäktsmyter om kvinnor, och attityder som stödjer mäns våld mot kvinnor) (Bonino m.fl., 2006; Brown & L'Engle, 2009; Kjellgren, Priebe, Svedin, & Långström, 2010; Stanley m.fl., 2018; Wright m.fl., 2016). Det finns även forskning som pekar på att det finns ett tydligt samband mellan konsumtion av våldsamt pornografi (men inte icke-våldsamt pornografi) och sexuell aggressivitet (Kjellgren, Priebe, Svedin, & Långström, 2010; M. L. Ybarra & Thompson, 2018b; Ybarra & Mitchell, 2013). Även andra former av sexualiserad media associeras till utövande av sexuella trakasserier och övergrepp (M. L. Ybarra & Thompson, 2018b). Men vi kan inte dra slutsatser om orsakssamband utifrån dessa studier. Forskare betonar även att det sexuella våldets etiologi är komplex och multifaktoriell och kan förklaras utifrån olika former av exponering på olika nivåer av barns sociala ekologi, alltså på individ, familje- och samhällsnivå. Exempelvis exponering för våld i nära relationer inom familjen predicerar sexuellt våldsutövande (M. L. Ybarra & Thompson, 2018b).

Vissa studier ser en tydligare koppling mellan, okänslighet och sexuellt våldsutövande än pornografikonsumtion (Štulhofer, 2021) och andra att pornografikonsumtion över tid inte var kopplat till sexuell aggression (Dawson m.fl., 2019). Dessa studier pekar på att hög pornografikonsumtion i kombination med andra riskfaktorer så som egen utsatthet för sexuellt våld höjer individens benägenhet att begå sexuellt våld jämfört med unga som inte konsumerar pornografi eller som har en mer begränsad konsumtion (Bonino m.fl., 2006; Malamuth & Huppin, 2005).

Tidig exponering för pornografi ses som en riskfaktor för sexuell aggression senare i livet, men forskningen har inte en förklaring till vad detta beror på (Burton m.fl., 2011; Gerhard-Burnham m.fl., 2016; Owens m.fl., 2012; Peter & Valkenburg, 2016; Seto & Lalumiere, 2010; Spearson Goulet & Tardif, 2018).

Inom gruppen barn och unga som begår sexuellt våld så har olika studier identifierat pornografikonsumtion som en riskfaktor och forskare föreslår därför att barn (men främst pojkar) som redan har en kombination av riskfaktorer löper större risk att uppleva negativa konsekvenser av att titta på pornografi (Alexy m.fl., 2009).

Vissa studier har identifierat ett samband mellan pornografikonsumtion och utsatthet för sexuellt våld (Bonino m.fl., 2006; Kjellgren, Priebe, Svedin, & Långström, 2010; Rothman & Adhia, 2016a). Vissa studier visar även att unga som sålt sex har större sannolikhet att ha konsumerat pornografi än de som inte sålt sex, samt att de som sålt sex ofta har en mer frekvent konsumtion samt tittar mer på våldsamt pornografi (Averdijk m.fl., 2020; C. G. Svedin & Priebe, 2007). Men sambandet är könad och starkare för flickor än pojkar (Averdijk m.fl., 2020).

Det finns en betydande mängd forskning som hittar samband mellan exponering för och konsumtion av pornografi och våldsamt sexuellt beteende men det pågår fortfarande en intensiv debatt inom forskningen om vilka slutsatser vi kan dra om pornografins kausala

effekter (Ferguson & Hartley, 2020; Kohut m.fl., 2019; Wright, 2021). Det som framkommer i forskningen är en bild av att vissa barn och unga påverkas mer än andra och många sociala, miljömässiga och individuella faktorer tillsammans bidrar till att unga utövar sexuellt våld, där konsumtion av pornografi är en förekommer (Ybarra & Thompson, 2018a).

Påverkar konsumtion av pornografi barn och ungas sexuella attityder och praktiker?

Forskning och studier har även funnit en koppling mellan pornografikonsumtion och ungas attityder till sex. Den samlade forskningsbilden pekar på ett samband mellan genusstereotypa sexuella uppfattningar eller mindre progressiva sexuella uppfattningar och pornografikonsumtion bland unga. Även om sambandsstyrkan varierar mellan olika studier och det inte går att dra slutsatser om orsakssamband (Peter & Valkenburg, 2016).

I olika studier har man identifierat samband mellan pornografikonsumtion och uppfattningen om att kvinnor är sexobjekt (Peter & Valkenburg, 2007, 2009b), sexuell upptagenhet (Peter & Valkenburg, 2007), genusstereotypa uppfattningar om sex (Peter & Valkenburg, 2016). Men i vissa studier ser forskare tydligare kopplingar mellan dessa genusstereotypa uppfattningar och andra medieformer så som musikvideos (Van Oosten m.fl., 2015; Vangeel m.fl., 2020) eller att pornografikonsumtion inte predicerar tron på våldtäktsmyter exempelvis (Peter & Valkenburg, 2011a).

Barn och unga är överlag kritiska till innehållet i pornografi, de normer och den bild av sex som de tycker att pornografi förmedlar. Flickor oroar sig mer än pojkar för hur genusrelationer porträtteras i pornografi och hur detta kan komma att förvränga ens uppfattningar om sex och kroppar. I stort pekar forskningen på att barn och unga är kritiska till den bild av sex, sexualitet och sexuella relationer som pornografi förmedlar, men flickor och unga som inte identifierar sig som pojkar eller flickor, är överlag mer kritiska än pojkar (Jonsson & Svedin, 2021a; Martellozzo m.fl., 2020; Mattebo m.fl., 2014; Wallmyr & Welin, 2006).

I flera olika studier uppger pojkar i högre utsträckning än flickor att de inspirerats av pornografi. Men en majoritet i de flesta studier, både bland pojkar och flickor rapporterar att de inte inspirerats av pornografi (Mattebo m.fl., 2014). Det är vanligare att unga tror att pornografi påverkar andra än de själva. Endast 12 procent av unga i tredje året på gymnasiet anser att pornografin är ett av de bästa sätten att lära sig om sex (Jonsson & Svedin, 2021a). Studier har även visat att pojkar uppger i högre utsträckning än flickor att de lär sig något om sex från pornografi (Häggström-Nordin, 2009; Mattebo et al., 2014; Romito och Betramini, 2011; Svedin, Åkerman och Priebe, 2011).

I den senaste mätningen i Sverige fann forskarna att den gruppen som anser att de lärt sig mest saker om sex från pornografin är unga som inte identifierar sig som varken pojke eller flicka (Jonsson & Svedin, 2021a). Men det som framkommer i studien är att denna grupp har andra konsumtionsvanor, exempelvis tittar de i högre utsträckning än de som identifierar sig som pojkar eller flickor på pornografi som visar sex mellan personer av samma kön (Jonsson & Svedin, 2021a).

Studier pekar på att unga som har en hög pornografikonsumtion, speciellt pojkar, i högre utsträckning än andra har fantasier om att genomföra det de sett i pornografi, och uppger även i högre utsträckning än andra att de har provat något de sett i pornografi, även om resultaten varierar mellan studier (jfr. Jonsson & Svedin, 2021a; Martellozzo m.fl., 2020; Mattebo m.fl., 2014). Men en majoritet av barn och unga har inte inspirerats av pornografin och har inte inspirerats till att genomföra något de blivit inspirerade till i pornografin (Martellozzo m.fl., 2020; Mattebo m.fl., 2014). Detta varierar dock över tid, ålder och exponering för pornografi (Martellozzo m.fl., 2020; C. G. Svedin m.fl., 2011). Den vanligaste

Barnombudsmannen Kartläggning av kunskap om pornografins inverkan på barn och unga (Dnr 2020-0063)

sexakten unga provat som de sett i pornografi är vaginalt sex (23 procent pojkar och 28 procent flickor), följt av oralsex (13 procent pojkar och 14 procent flickor), analsex (6 procent pojkar och 5 procent flickor) och sedan gruppsex (3 procent för både pojkar och flickor) (Mattebo m.fl., 2014).

Men fler studier har frågat om huruvida barn inspireras av det de ser i sex och om de utfört något de sett i pornografin, än som frågat om vilka sexakter det faktiskt rör sig om. Detta är viktigt att utreda vidare för att få reda på om det rör sig om våldsamma eller riskfyllda sexuella praktiker eller om det handlar om sexuella praktiker som inte är det.

Studier har relaterat pornografikonsumtion till förekomsten av sexuella samlag (Brown & L'Engle, 2009; Vandenbosch & Eggermont, 2013), mer erfarenhet av tillfälliga sexuella partners, olika sexuella praktiker (t.ex. analsex, 'casual sex') (Häggström-Nordin m.fl., 2009; Mattebo, Tyden, m.fl., 2016) tidig sexuell debut (Vandenbosch & Eggermont, 2013), att skicka och ta emot sexuella meddelanden och bilder (Stanley m.fl., 2018; Van Ouytsel m.fl., 2014), lägre impuls kontroll (Holt m.fl., 2012) och att vara sensationssökande (Beyens m.fl., 2015; Luder m.fl., 2011; Sinković m.fl., 2013). Men forskningsresultaten går isär och de samband som studier visat utgör inte orsakssamband (Luder m.fl., 2011; Peter & Valkenburg, 2011a, 2016; Sinković m.fl., 2013).

Sammantaget saknas det konsekvent, robust och kumulativ evidens för att etablera ett samband mellan konsumtion av pornografi och sexuella riskbeteenden generellt (Peter & Valkenburg, 2016).

Innehåll

1.	Introduktion.....	3
1.1	Forskningsöversiktens disposition och upplägg.....	3
1.2	Om vägval och avgränsningar i forskningsöversikten	4
1.3	Hur har vi arbetat med forskningsöversikten?.....	5
1.4	Utmaningar i framtagandet av forskningsöversikten.....	8
1.5	Begrepp och definitioner	8
1.6	Hbtqi som samlingsbegrepp.....	9
2.	Frågeställning A: Hur och var konsumerar, eller exponeras barn för pornografi?11	
2.1	Barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi i svensk kontext 11	
2.2	Var och hur kommer barn och unga i kontakt med pornografi och/eller konsumerar de pornografi?.....	17
2.3	Vilken typ av pornografi tittar unga på?.....	22
2.4	Hur upplever barn och unga pornografi och varför tittar de?.....	24
2.5	Hbtqi-ungas exponering för och konsumtion av pornografi: vad vet vi? ...	28
2.6	Vad vet vi om unga med funktionsnedsättningar och deras konsumtion av pornografi?.....	30
3.	Frågeställning B: Hur påverkar exponering för och konsumtion av pornografi barn och ungas hälsa och välmående?	32
3.1	Pornografikonsumtion och psykisk hälsa.....	32
3.2	Kompulsivt beteende kopplat till pornografikonsumtion.....	35
3.3	Pornografikonsumtion och erektionssvikt	37
4.	Frågeställning C: Hur påverkar barns exponering för och konsumtion av pornografi deras relationer och beteenden?	38
4.1	Teorier för att förklara kopplingen mellan konsumtion av pornografi och negativa effekter hos unga konsumenter.....	38
4.2	Finns det ett samband mellan barn och ungas konsumtion av pornografi och utövande av sexuellt våld?.....	39
4.3	Påverkar konsumtion av pornografi barn och ungas sexuella attityder och praktiker?.....	47
5.	Sammanfattning av forskningsläget.....	54
5.1	Samband mellan barn och ungas konsumtion av pornografi och deras attityder till sex	54
5.2	Sambandet mellan pornografikonsumtion och sexuell aggression	55
5.3	Samband mellan konsumtion av pornografi och sexuella riskbeteenden .	55
5.4	Ett komplext forskningsfält	55_Toc75960689
5.5	Identifierade forskningsluckor	57
5.6	Avslutande reflektion.....	60
	Referenser.....	61

1. Introduktion

Frågan om barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi har under de senaste decennierna gett upphov till ett växande forskningsfält som undersökt ämnet. Barnombudsmannen har som en del i regeringsuppdraget att kartlägga pornografins inverkan på barn och unga tagit fram en forskningsöversikt med syfte att redogöra för det samlade forskningsläget och vad vi vet idag utifrån forskningen. I Regeringsuppdraget anges två övergripande syften:

Att Barnombudsmannen ska kartlägga kunskap om hur och var barn och unga exponeras för och konsumerar pornografi, och hur det påverkar barn och ungas hälsa och relationer. Denna kartläggning ska omfatta eventuella samband mellan konsumtion av, eller exponering för, pornografi och negativa effekter hos barn och unga, t.ex. ett våldsamt beteende i ungas intima relationer.¹

Vi har valt att dela upp kartläggningen av kunskap i två delrapporter med två olika inriktningar. I denna delrapport (1) redovisas en forskningsöversikt, medan Delrapport 3 innehåller kunskap, erfarenheter och berättelser från barn, unga samt olika aktörer som möter barn i sin profession.

Barnombudsmannens ska även inventera metoder och arbetssätt för att motverka pornografins eventuella negativa effekter på barn, samt metoder för att i) stärka barns och ungas motståndskraft och skydda dem mot negativ inverkan av pornografi ii) samt metoder för att begränsa barns tillgång till pornografi. Inventeringen ska omfatta såväl internationella som svenska metoder och arbetssätt. Detta redovisas i delrapport 2.

Här nedan presenteras hur vi har arbetat med forskningsöversikten och hur Delrapport 1 är strukturerad.

1.1 Forskningsöversiktens disposition och upplägg

Forskningsöversikten inleds med en genomgång av hur vi arbetat, vilka avgränsningar vi gör samt centrala begrepp och definitioner. Därefter presenteras de tre huvudsakliga innehållsavsnitten var för sig. De tre innehållsavsnitten är strukturerade utifrån tre övergripande frågeställningar:

- Frågeställning A: Hur och var konsumerar, eller exponeras barn för pornografi?
- Frågeställning B: Hur påverkar exponering för och konsumtion av pornografi barn och ungas hälsa och välmående?
- Frågeställning C: Hur påverkar barns exponering för och konsumtion av pornografi deras relationer och beteende?

Varje avsnitt innehåller i sin tur ytterligare frågeställningar och teman som ämnar att nyansera och fördjupa innehållet.

Delrapporten avslutas med en sammanfattning av forskningsläget och de tre övergripande frågeställningarna som varit vägledande för studien.

¹ I denna frågeställning finns en inbyggd bias därför utgår den systematiska forskningsöversikten från frågeställningens första del. För att då kunna ställa den andra frågan till den forskningen som valts ut genom översikten.

1.2 Om vägval och avgränsningar i forskningsöversikten

Denna forskningsöversikt har vissa tydliga avgränsningar som har till syfte att tydliggöra studiens inramning och genomförande.

Forskningsöversikten behandlar forskning som rör specifikt barn och ungas konsumtion av och exponering för pornografi. Vi ämnar även att utforska om det finns ett etablerat samband mellan konsumtion av pornografi och negativa effekter för barn och ungas hälsa och relationer.

Huvudfokus ligger på forskning som rör personer i åldrarna 0 till 18 år. Forskningsöversikten begränsas till forskning som är genomförd under perioden 2005 till och med 2020. Vi har valt denna tidsbegränsning då det är en tidsperiod under vilken barn och unga i allt högre utsträckning fått tillgång till internet både i hemmet via stationära enheter, men även via mobila enheter.

Då denna studie utförs i svensk kontext kommer översikten att begränsas till forskning bedriven inom kontext som är jämförbara.² Därför begränsas sökningen till studier utförda inom Europa, Nordamerika, Australien och Nya-Zealand. Då dessa geografiska områden utgör sammanhang med liknande social och teknologisk utveckling och där barn därför har liknande tillgång till internet och därmed även till pornografi. Därför blir dessa sammanhang jämförbara men inte alltid direkt applicerbara den svenska kontexten.

I översikten beaktar och inspireras Barnombudsmannen av de forskningsöversikter som genomförts tidigare och som är väletablerade inom ramen för detta forskningsfält (Flood, 2009 ; Owen et al., 2012; Peter och Valkenburg, 2016), samt de kunskapskartläggningar som genomförts tidigare i Storbritannien (Horvath et al., 2013; Nash et al., 2016) och Australien (Quadara et al., 2017).

Tonvikt i forskningsöversikten läggs därför på att belysa resultat som:

- 1) är av relevans för de frågeställningar som ställs inom ramen för uppdraget;
- 2) är av relevans för den svenska kontexten;
- 3) belyser nya forskningsresultat;
- 4) belyser de perspektiv som efterfrågas i uppdragsbeskrivningen nämligen ett jämställdhetsperspektiv, hbtqi-perspektiv och ett funktionsnedsättningsperspektiv.

1.2.1 Barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografiskt material

Då forskningsöversiktens centrala frågor och syften avser barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografiskt material, omfattas endast den forskning som studerar hur exponering för och konsumtion av pornografi inverkar på barn och ungas hälsa, beteende och relationer. Detta innebär att översikten inte har till syfte att studera barn som exploateras i pornografiska framställningar och de skadeverkningar detta bär med sig. Förutom i de fall då relevant forskning berör eventuell koppling mellan utsatthet för kommersiell sexuell exploatering och exponering för eller konsumtion av pornografi.

Enligt Barnombudsmannens tolkning av uppdraget ska det som inom svensk lagtext benämns som "barnpornografi" inte omfattas av uppdragsbeskrivningen. Utan uppdraget

² Jämförbara politiska, socio-ekonomiska och utvecklingsmässiga kontext. Där exempelvis barn och unga har en likvärdig eller jämförbar tillgång till internet.

rör huvudsakligen barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi som visar på sexuella akter mellan vuxna. Forskning där kopplingen mellan konsumtion av olika former av pornografiska framställningar där övergreppsmaterial kan ingå kommer däremot att innefattas i forskningsöversikten.

Regeringsuppdraget och denna forskningsöversikt omfattar inte heller forskning av hur barn och unga påverkas av andra former av sexualiserat material som de kommer i kontakt med. Som till exempel i populärkultur och sociala medier. Dock förekommer forskning som berör både pornografi och annat sexualiserat material i redogörelsen när detta är relevant, eller där studierna använt andra begrepp än just pornografi för att benämna sexuellt explicit material.

1.2.2 Pornografi, prostitution och våld

Forskningsöversikten omfattar inte forskning om exploateringen av barn och vuxna inom pornografiska framställningar och produktion. Den bild som forskning ger och kunskap från civilsamhällesaktörer är samstämmig i bilden av att produktionen av pornografi i stort exploaterar personer världen över. Exempelvis exploateras både barn och vuxna, personer i utsatta livssituationer, personer med multipla riskfaktorer, de som lever i extrem fattigdom, personer som har tidigare erfarenheter av sexuellt och andra former av våld samt personer som de tillhör olika minoritetsgrupper och därför upplever multipla former av diskriminering (Waltman, 2014).

Pornografi har också en tydlig koppling till prostitution. Många av de organisationer och aktörer som vi samtalat med under våra workshopar och intervjuer pekar på att pornografi är en form av prostitution och att produktion av pornografi ofta har en nära koppling till prostitution. Pornografi innehåller också ett brett och heterogent material men som i stor utsträckning avbildar genusstereotypa framställningar av sexuella relationer mellan män och kvinnor, samt fetischerar och avbildar minoriteters kroppar och utsatthet (Bridges m.fl., 2010). Viss forskning och aktörer som arbetar mot våld lyfter också att det finns ett stort utbud av pornografi som avbilder extrema former av våld (Williams, 2004; Workshop, november 2020; Bridges et al., 2010). Exakt hur stor del av pornografiutbudet som har ett mer våldsinriktat och nischat innehåll är omdebatterat och studier ger olika resultat beroende på hur de studerat materialet, hur de gjort sitt urval och hur de definierat våld (jfr. Bridges m.fl., 2010; Shor & Seida, 2020).

I pornografi så är fysiskt våld (i form av slag, strypning, hårdragning) och verbalt våld vanligt förekommande och våldet riktas oftast mot en kvinna av en man (Sun, Bridges, Johnson och Ezzell, 2016). Men huruvida våldet i pornografi ökat är inte studier eniga om (se Shor & Seida, 2020). Aktörer Barnombudsmannen träffat under uppdragets genomförande lyfter att dessa olika aspekter, alltså konsumtion av pornografi och den exploatering som ligger till grund för den mesta pornografiproduktionen, behöver förstås som en helhet. Detta perspektiv diskuteras mer ingående i Barnombudsmannens rapport som redovisar en kartläggning av kunskap bland offentliga och civilsamhällesaktörer (Delrapport 3) som jobbar med barn och unga, samt barn och unga själva.

1.3 Hur har vi arbetat med forskningsöversikten?

Denna forskningsöversikt har genomförts utifrån metoden "scoping study" (Arksey och O'Malley, 2005) med stöd av en "weight of evidence"-metod (Gough, 2007).

”Scoping study”-metoden utgår ifrån att beskriva de forskningsresultat samt bredden av den forskning som finns inom ett visst forskningsområde på ett sätt som möjliggör en sammanfattning och spridning av forskningsresultaten till lagstiftare, praktiker och konsumenter. Metoden avser också att bidra till möjligheterna att kunna dra slutsatser utifrån kunskapsläget inom ett visst forskningsområde samt att identifiera kunskapsluckor inom forskningsfältet (Arksey & O’Malley, 2005). Scoping-metoden innebär att en bred identifiering av relevanta studier, oavsett studiedesign eller metod, görs. Detta passar denna forskningsöversikt då forskning om barn och ungas konsumtion av och exponering för pornografi är tvärvetenskaplig och omfattar därför en bredd av vetenskapliga metoder, samt en stor variation av begreppsliga och teoretiska perspektiv.

Enligt Arksey & O’Malley (2005) så innefattar en Scoping studie följande systematiska steg:

- Steg 1: identifiera sök/forskningsfrågan
- Steg 2: identifiera relevanta studier
- Steg 3: urval av relevanta studier
- Steg 4: kartlägga data/forskningen
- Steg 5: sammanställa, sammanfatta och rapportera resultaten

På grund av projektets tidsbegränsningar och andra begränsande faktorer har uppdragets huvudsakliga frågeställningar drivit sökningen och uteslutandet av litteratur. Även den geografiska och den tidsmässiga avgränsningen har varit vägledande för att möjliggöra och specificera sökningarna till jämförbara politiska, ekonomiska kontexter, samt till forskningsresultat som är relevanta för dagens teknologiska utveckling.

För att bedöma studiernas kvalitet och relevans för översikten har Goughs (2007) ”weight of evidence”-metod varit vägledande för att ta fram systematiska utvärderingskriterier. Gough (2007) talar om att väga studiers kvalitet och relevans utifrån sökningens frågeställningar:

”...when the assessment is made, it may not be an all or none decision of inclusion but one of weighting studies in terms of quality and relevance and this the extent that their results contribute to the synthesis.” (Gough, 2007, s. 220).

En manual för bedömning av relevant forskning togs därför fram utifrån Scoping metoden (Arksey och O’Malley, 2005) samt med inspiration från Gough’s (2007) ”weight of evidence”-metod. På detta sätt har forskningsstudierna bedömts utifrån dess relevans för översikten, dess robusthet i metod och frågeställning; samt en övergripande bedömning av dess ”weight of evidence” (enligt skalan låg, mellan, hög) (se Metodbilaga).

1.3.1 Genomförande av sökningar

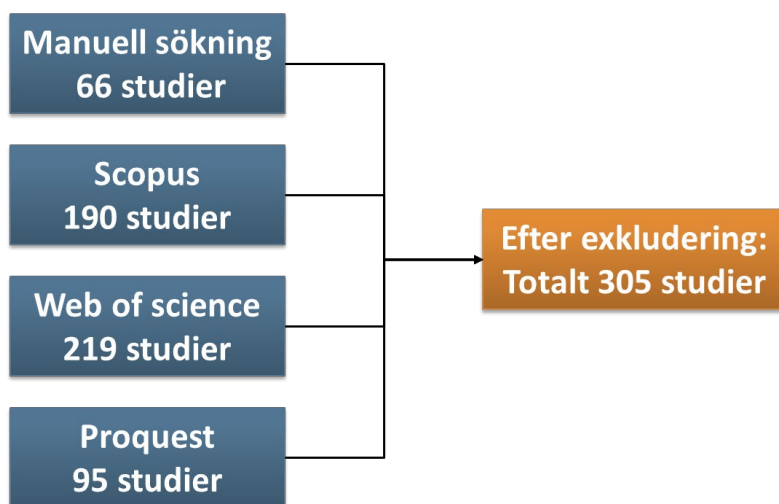
Inledningsvis genomfördes en manuell (ad hoc) sökning via Google Scholar, som indexerar forskning, för att identifiera relevanta forskningsöversikter och forskningsstudier. Utifrån denna initiala sökning identifierades relevanta forskningsöversikter som genomförts under den relevanta tidsperioden 2005-2020. Därefter studerades deras referenslistor för relevanta studier. Utifrån referenslistorna identifierades totalt ytterligare 102 relevanta studier. Denna initiala sökning bidrog till att informera den systematiska databassökningen genom relevanta nyckelord/sökord och att informera vidare inklusion- och exklusionskriterier.

Den systematiska databassökningen av vetenskapliga publikationer genomfördes på följande databaser:³

- *Web of Science;*
- *Proquest;*
- *PsycArticles;*
- *APA PsycBooks;*
- *APAPsycInfo;*
- *Ebook Central;*
- *Proquest Dissertations & Theses A&I;*
- *PTSDpubs; Publicly Available Content Database;*
- *Social Science Premium Collection.*

Dessa databaser har sökts via Scopus, Proquest och Web of Science. Efter exkludering av studier som inte uppfyllde inklusionskriterierna kvarstod 305 studier:

- *Scopus + manuell sökning= 234 relevanta studier (tagit bort dubletter)⁴*
- *Scopus+manuell+Proquest= 339 (innan exkludering och kontroll för dubletter)*
- *Scopus+manuell+Proquest= 259 (efter exkludering)*
- *Manuell+Scopus+Proquest+Web of Science= 259+363 innan exkludering*
- *Manuell+Scopus+Proquest+Web of Science= 305 efter exkludering (Se Metodbilaga)*

För att hitta specifika studier inom ramen för ett givet intresseområde samt inom teman där man inte genomfört forskning om barn och unga har vi även samlat in forskningsstudier som rör vuxnas konsumtion av pornografi.⁵

³ Sökningen genomfördes mellan den 9e september 2020 och datum den 2a november 2020. Studier har lagts till i efterhand.

⁴ Exkluderade dubletter innehöll ämnesmässigt ovidkommande studier, think pieces utan egen materialinsamling, innan den valda tidsperioden, utanför det geografiska området, annat språk än engelska.

⁵ En fullständig referenslista finns i Metodbilagan.

1.4 Utmaningar i framtagandet av forskningsöversikten

En utmaning i framtagandet av forskningsöversikten har varit den bredd och komplexitet som uppdraget i stort har inneburit. Exempelvis ska uppdragets olika delrapporter täcka in kunskapsområden som till exempel:

- Vilka barn som berörs, hur ofta och på vilka sätt gällande exponering för och konsumtion av pornografi.
- Hur korrelation (samband) och kausalitet (orsaksförhållande) ser ut gällande flera av de olika centrala aspekterna som till exempel hälsa (fysisk och psykisk), föreställningar (attityder och värderingar) samt relationer.
- Vilken riktad forskning om hbtqi och barn med funktionsnedsättningar som finns.
- Samt vilka metoder, arbetssätt och åtgärder som finns internationellt och i en svensk kontext (Se delrapport 2)

Denna bredd bidrar även till att forskningen som ingår inom ramen för sökkriterierna är heterogen, både i insamlingsmetod, kvalitet och teoretiska perspektiv.

Det finns även skillnader i hur man förstår och definierar ”pornografi” eller ”sexuellt explicit material” mellan de olika studierna, men även hur och vad man mäter. Översikten omfattar även en variation av studier som förstår och operationaliserar centrala begrepp som är relevanta för våra frågeställningar på olika sätt. Exempelvis hur man definierar och använder sig av begrepp som ”våld”; ”aggression”; ”våld i nära relationer”; ”dating violence”; ”sexual coercion”; ”sexual aggression” (m.m.). Även tolkningen av vad som anses vara en ”frekvent” konsument av pornografi skiljde sig markant åt mellan studier.

Man har i studierna också olika utgångspunkter, förförståelse för eller antaganden om pornografins inverkan på barn (men även vuxna), vilket färgar resultaten och försvårar jämförelse med studier som inte har samma perspektiv.

1.5 Begrepp och definitioner

Den grundläggande begreppsförklaringen som ligger till grund för denna översikt är hur Barnombudsmannen definierar och använder sig av begreppet pornografi i forskningsöversikten och de andra delrapporterna.

För att svara på denna fråga efterfrågar regeringen i uppdragsbeskrivningen att Barnombudsmannen ska utgå ifrån en forskningsgrundad definition av begreppet. Det finns dock inte en enhetlig etablerad definition inom forskningen, utan begreppet definieras på olika sätt i olika studier. McKee (2020) genomförde en översikt av forskning om pornografi för att utforska hur framstående forskare inom detta fält definierade och operationaliserade pornografi. Resultatet i McKees översikt visar att det inte finns en enhetlig definition inom forskningen av vad pornografi är, utan att begreppet användes på olika sätt inom olika studier. Det framkom även att pornografi inte alltid omnämns med just det ordet. Inom forskning som är publicerad på engelska framkommer att andra relaterade begrepp så som ”sexually explicit materials” eller ”sexually explicit internet material” används.

Forskare har efterfrågat en tydligare och mer enhetlig definition av begrepp som pornografi och sexuellt explicit material med syfte att kunna genomföra jämförbara studier och för att stärka evidens och samstämmighet i forskningsfältet (Rothman och Adia, 2015). Martellozzo och medarbetare (2020) tog därför fram en åldersanpassad och tillgänglig definition av pornografi som de testade i en pilotstudie med unga.

Deras definition lyder som följer:

“By pornography, we mean images and films of people having sex or behaving sexually online. This includes semi-naked and naked images and films of people that you may have viewed or downloaded from the internet, or that someone else shared with you directly, or showed to you on their phone or computer.”
(Martellozzo et al., 2020, s.3)

Denna forskningsöversikt utgår ifrån en definition som inspirerats av tidigare definitioner som finns inom forskningen. Definitionen avser att pornografi omfattar:

olika former av ”explicit sexuellt material” som ämnar framkalla sexuell upphetsning hos publiken och som explicit visar genitalier och sexuella aktiviteter (Flood, 2009; Malamuth, 2001; Peter och Valkenburg, 2007).

Detta är ett sätt att skilja pornografiskt material från material som visar dokumenterade sexuella övergrepp mot barn (”övergreppsmaterial”) som i svensk lagtext heter ”barnpornografi”. Det är också ett sätt att skilja vad pornografi innebär från annat sexualiserat material som finns i till exempel i annan media och populärkultur.

Forskningsöversikten kommer däremot att använda andra begrepp så som ”sexuellt explicit material” och ”sexuellt explicit material på internet” när de studier som redovisas använder dessa istället för just begreppet pornografi.

Forskningen inom detta område använder även olika förståelser för vad som förstås som ”exponering” och ”konsumtion”, eller ”avsiktlig” och ”oavsiktlig” exponering för pornografi, samt ”tillgång” till pornografi. Denna inkonsekventa terminologi råder således inom forskningen. Exempelvis kan förståelsen för avsiktlig konsumtion förstås på olika sätt. Ybarra m.fl. (2009) har pekat på att oönskad exponering inte alltid kan jämföras med oavsiktlig då förväntningarna för vilket material man sökte efter och sedan fann skiljde sig åt men detta betyder inte att den då nödvändigtvis är oönskad trots att man inte hade för avsikt att hitta materialet (se också Horvath et al 2013).

I forskningsöversikten klargörs de olika begreppen och förståelsen av dem vid behov.

1.6 Hbtqi som samlingsbegrepp

Hbtqi är paraplybegrepp och ett samlingsnamn för homosexuella, bisexuella, transpersoner, queera och intersexpersoner. Homosexuella och bisexuella handlar om sexuell läggning, alltså vem man blir kär i eller attraherad av. Begreppet transpersoner handlar om hur man definierar och uttrycker sitt kön. Queer kan röra sexuell läggning, könsidentitet, relationer och/eller sexuell praktik men kan också vara ett uttryck för ett kritiskt förhållningssätt till rådande normer. Intersex handlar om att kroppen bryter mot normer kring kön. Intersexualism är en medicinsk diagnos som ges till personer som rent biologiskt inte går att könsbestämma som antingen tjej eller kille enligt samhällets normer för kön. Intersexualism är ingen sexuell läggning utan ett av flera sätt som man kan vara transperson på.

Sexualitet avser i kartläggningen framförallt begreppen, homosexualitet, bisexualitet och heterosexualitet.

Transperson är i sig ett paraplybegrepp för personer vars könsidentitet eller könsuttryck inte stämmer överens med det juridiska kön som personen har tilldelats vid födelsen. Gruppen

transpersoner är heterogen och innefattar exempelvis personer som vill förändra sin kropp och/eller ändra juridiskt kön, personer som inte identifierar sig som vare sig kvinna eller man, personer som använder kläder och andra attribut som anses typiska för ett annat kön än det man blivit tilldelad, och personer som inte vill definiera sig utifrån kön. Att känna att det mesta som handlar om ens kön stämmer överens med vad andra förväntar sig brukar kallas att vara cisperson.. Ordet "cis" är latin och betyder ungefär "på denna sida om". Cis har ingenting med sexualitet att göra.

I kartläggningen kommer vi i första hand använda och förhålla oss till olika hbtqi som ett samlingsbegrepp. I de fall andra aktörer, intervjupersoner eller studier använder ett annat samlingsnamn (exempelvis: Hbtq, hbtq+ eller hbtqa+) förhåller vi oss till deras egen definition. I vissa fall avser de resultat eller erfarenheter som redovisas enbart sexuell läggning eller könsidentitet.

2. Frågeställning A: Hur och var konsumerar, eller exponeras barn för pornografi?

Det finns en mängd studier som har studerat prevalens, alltså hur många som exponerats för eller sett pornografi, samt frekvens, hur ofta de exponerats för eller konsumerat pornografi. Internationellt sett så har studier visat på väldigt olika resultat i olika kontext (Horvath et al., 2013; Peter och Valkenburg, 2016). Delvis kan dessa skillnader förklaras av att man använder olika metoder och begreppsdefinitioner som ger olika resultat, samt att det helt enkelt ser olika ut i olika kulturella och socioekonomiska kontext. Men övergripande så visar forskning på att nästan alla pojkar och en majoritet av flickor har exponerats för och/eller konsumerat pornografi innan de fyller 18 år (Peter och Valkenburg, 2016). Resultaten visar också på markanta skillnader mellan pojkars och flickors konsumtion av pornografi men även mellan pojkars och flickors uppfattningar om och inställningar till pornografi. Generellt konsumerar pojkar pornografi i mycket högre utsträckning än flickor, även om flickor också konsumerar pornografi, barn som inte identifierar sig som varken pojke eller flicka verkar ligga mitt emellan. Pojkar har också i högre utsträckning en positiv inställning till pornografi än flickor som i allmänhet är mer kritiska till innehållet i pornografi, även om pojkar också är kritiska till pornografi (t.ex. Löfgren-Mårtensson och Månsson, 2011).

Det finns begränsad forskning som ställt frågor om sexualitet eller könstillhörighet utöver tvåköns- och heteronormen. Det saknas även kunskap om hur barn med olika funktionsnedsättningar konsumerar pornografi, även om dessa perspektiv har börjat efterfrågas i exempelvis Statens Medieråds återkommande studier "Unga & Medier" (Statens Medieråd, 2019). Den begränsade kunskapen som ändå finns i form av forskning och myndighetsutförda studier, som belyser dessa perspektiv tyder på att det finns skillnader vad gäller hur mycket och hur ofta, och vilken typ av pornografi barn och unga konsumerar (t.ex. Jonsson & Svedin, 2021a; Statens Medieråd, 2019).

När man studerar och tar i beaktande olika socio-demografiska och andra variabler (t.ex. aspekter som sexualitet, könstillhörighet, funktionsnedsättning, socioekonomiska faktorer, etnicitet, religion, boendeförhållanden, utsatthet för sexuellt och annat våld, kamratrelationer m.m.) i förhållande till barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi framkommer en komplex bild av vad som kan ligga till grund för att vissa konsumerar mer än andra. Forskare lyfter behovet av att ta detta i beaktande när vi försöker förstå både konsumtionsvanor samt hur dessa eventuellt inverkar på olika individer (Mattebo et al., 2018; Peter och Valkenburg, 2016).

2.1 Barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi i svensk kontext

I Sverige har barn och ungas tillgång till internet och deras självständighet på internet ökat dramatiskt de senaste 15 åren. Inte minst på grund av den smarta telefonens genomslag på marknaden. Idag har en stor majoritet av alla barn och unga från nio års ålder tillgång till en egen smartmobil (86 procent) (Statens Medieråd, 2019), därmed har de tillgång till internet som de bär med sig på fritiden så väl som i skolan. Med denna ökade tillgång till internet och

till egna uppkopplade enheter har även oron för barn och ungas tillgång till pornografi via nätet ökat.

2.1.1 Hur ser barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi ut i Sverige?

I den svenska kontexten har olika forskningsstudier och populationsbaserade studier genomförts som ger en bild av barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi.

I studierna om *unga, sex och internet* har forskare med fem års mellanrum genomfört enkätstudier där de frågat elever i tredje året på gymnasiet om deras konsumtion av pornografi (Svedin och Priebe, 2004; Svedin och Priebe, 2009; Svedin, Priebe, Wadsby, Jonsson och Fredlund, 2015; Jonsson och Svedin, 2021). En sådan återkommande studie som har genomförts med jämna intervall över åren, gör det möjligt att undersöka vilka eventuella förändringar som skett över tid:

Tabell 1: Andel som någon gång tittat på pornografi, personer som går tredje året på gymnasiet samt jämförelse mellan år och kön (flickor, pojkar samt Barn som identifierar sig som annat än pojke/flicka) – Unga, sex och internet, 2004, 2009 2014 och 2021

Unga sex och internet 2004–2021	
2021	Andel som någon gång tittat på pornografi, procent
Pojkar	89,8
Flickor	59,3
Barn som identifierar sig som annat än pojke/flicka	84,0
2014	
Pojkar	90,9
Flickor	50,0
2009	
Pojkar	92,8
Flickor	65,5
2004	
Pojkar	97,6
Flickor	76,3

Dessa mätningar tyder på en nedåtgående trend överlag mellan 2004 och 2014, speciellt bland flickor. Detta trots att pornografins tillgänglighet ökade dramatiskt under den tidsperioden. Sedan mellan 2014 års mätning och 2021 så verkar pojkarnas övergripande exponering ha stabiliserats medan bland flickor har det skett en ökning över gruppen från 50 till 59,3 procent. Det forskarna konstaterar är att det idag är färre unga som någon gång tittat

på pornografi än för 15 år sedan, men att de som konsumerar pornografi gör det mer frekvent (Jonsson och Svedin, 2021).

2004 uppgav 10,9 procent av pojkarna att de konsumerade pornografi mer eller mindre dagligen, denna siffra ökade till 23,8 procent i 2014 års mätning (Svedin et al., 2015). I 2021 års mätning har antalet pojkar som uppger att de tittar på pornografi "i stort sett varje dag" stabiliserats (22,4 procent). Drygt hälften av pojkarna som tittar på pornografi anger att de tittar på pornografi "någon gång per vecka" (53,6 procent) (Jonsson & Svedin, 2021a).

Det finns en stor skillnad mellan flickor och pojkars konsumtion av pornografi. Endast 1,7 procent av flickorna som tittar på pornografi anger att de tittar i stort sett varje dag, 17,7 procent tittar "någon gång per vecka" och 42,7 procent tittar "någon gång i månaden" och 42,7 procent har tittat en eller två gånger det senaste året (Jonsson & Svedin, 2021a).

Bland de unga som inte identifierade sig som pojke eller flicka hade de generellt en mer frekvent konsumtion än gruppen som identifierade sig som flickor, men lägre än gruppen som identifierade sig som pojkar. 38,1 procent av de som tittade på pornografi tittade "någon gång i månaden", 23,8 procent "någon gång i veckan" och 9,5 procent i "i stort sett varje dag" (Jonsson & Svedin, 2021a).

I svenska studier utförda 2011 (Mattebo et al., 2013; Mattebo et al., 2014) på 16 åriga gymnasieelever (N=477) framkom att 96 procent av killarna och 54 procent av tjejerna hade tittat på pornografi. 10 procent var frekventa konsumenter (varje dag), 63 procent var medelkonsumenter, och 27 procent tittade sällan. I Donevan och Mattebo (2017) på pojkars pornografikonsumtion framkom liknande resultat, 11 procent var frekventa konsumenter, 69 procent var medelkonsumenter och 20 procent tittade sällan.

Tabell 2: Andel som anger att de sett pornografi under det senaste året, frekvens, ålder och kön – Ungar och medier 2019; Statens medieråd

Ungar och medier 2012–2019	Andel i procent					
	Under det senaste året, har du sett porr på nätet?	Ja en eller flera gånger i veckan	Ja, en eller flera gånger i månaden	Ja, men mindre ofta än en gång i månaden	Nej	Vet inte
2019						
13-16 år	10	6	11	68	5	
17-18 år	22	16	18	39	5	
Pojke	26	12	11	44	7	
Flicka	3	6	14	73	4	
2017						
13-16 år	11	7	11	62	9	
17-18 år	21	15	13	46	5	
Pojke	28	15	15	35	7	
Flicka	3	5	9	74	8	
Funktionsnedsättning	21	N/A	N/A	N/A	N/A	
2014						
13-16 år	9	7	9	65	9	
17-18 år	21	15	8	46	10	
Pojkar	25	16	10	37	12	
Flickor	3	5	8	77	7	
Pojkar 17-18 år	N/A	N/A	N/A	26	N/A	
Flickor 17-18 år	N/A	N/A	N/A	84	N/A	
2012/2013						
13-16 år	5	7	12	70	6	
17-18 år	19	12	13	50	7	
Pojke	23	12	16	39	9	
Flicka	0	6	9	81	4	

I Statens Medieråds återkommande studie "Ungar & Medier 2019" (Statens Medieråd, 2019) som undersöker medievanor bland 13 till 18 åringar har man ställt frågor om barns konsumtion och exponering för pornografi på internet, exempelvis ställs frågor om barn har sett pornografi på nätet och hur det gick till, samt om man kommit in på en pornografisk sajt hur detta upplevdes. I åldersgruppen 13 till 16 uppger 2 procent att de konsumerar pornografi dagligen, 6 procent uppger att de tittar någon gång i veckan, 3 procent uppger att de tittar en gång i veckan 11 procent uppger att de tittar mer sällan medan 77 procent uppger att de aldrig tittar på pornografi. I åldersgruppen 17 till 18 uppger 5 procent att de tittar på pornografi dagligen, 15 procent uppger att de tittar på pornografi några gånger i veckan, 5

procent uppger att de tittar en gång i veckan, 22 procent uppger att de tittar mer sällan än så och 52 procent uppger att de aldrig tittar på pornografi. 6 procent av pojkarna i åldern 13 till 16 år uppger att de tittar på pornografi varje dag (s. 28). Noll procent av flickorna i samma åldersgrupp uppger detsamma.

I denna jämförelse framkommer att andelen i åldersgruppen 13 till 16 som konsumerar pornografi en eller flera gånger i veckan har ökat från 5 procent 2012/13 till 10 procent 2018 för hela gruppen. Men att andelen pojkar och flickor 17 till 18 år som konsumerar pornografi en eller flera gånger i veckan samt som konsumerar en eller flera gånger i månaden legat relativt stabilt över tid. Andelen flickor som är högfrekventa konsumenter har legat stabilt sedan 2014 års mätning (på 3 procent för en eller flera gånger i veckan och mellan 5-6 procent bland de som tittar en eller flera gånger i månaden). En större andel unga i åldern 17 till 18 år som uppger att de mindre än en gång i månaden föll mellan 2012-2014 för att sedan öka igen. Andelen i åldersgruppen 17 till 18 som uppger att de inte sett pornografi det senaste året alls har minskat från 50 till 39 procent från 2012/2013 till 2019 års mätning (Statens Medieråd, 2019).

Det är viktigt att notera att enligt Statens Medieråd så anger 73 procent av flickor och 44 procent av pojkar i åldrarna 13 till 18 år att de inte sett på pornografi det senaste året (Statens Medieråd, 2019).

2.1.2 Stora skillnader mellan olika grupper barn och unga.

De resultat som presenterats i ovanstående rubrik tyder på att det finns stora skillnader mellan olika grupper barn och unga. Det är väl belagt inom forskning i olika kontexter att pojkar och flickors konsumtion av pornografi skiljer sig åt och att även deras attityder gentemot pornografi skiljer sig åt (Beyes, Vandenbosch och Eggermont, 2014; Flood, 2009; Martellozzo m.fl., 2016; Peter och Valkenburg, 2016). Pojkar konsumerar pornografi i mycket högre utsträckning än flickor, de tittar mer och oftare, samt har pojkar i olika kontext ofta en mer positiv inställning till pornografi. Flickor är däremot mer benägna att genomföra andra sexuella aktiviteter på internet så som att söka efter information om sex och lägga upp bilder i sexuellt syfte eller för att attrahera andra (Hallberg et al., 2014).

I Statens Medieråds senaste studie, samt i "Unga, sex och internet efter #metoo" ser denna skillnad mellan pojkar och flickor ut att minska något. Exempelvis har gruppen pojkar som uppger att de inte sett pornografi på nätet under det senaste året ökat från 35 procent (Statens Medieråd, 2016) till 44 procent (Statens Medieråd, 2019). Samtidigt har andelen flickor som uppger att de har sett pornografi ökat med 6 procent. Det som dock framgår tydligt i både "Ungar och medier" (2019) och "Unga, sex och internet efter #metoo" är att gruppen pojkar som konsumerar pornografi nästan dagligen är betydligt större än gruppen flickor som gör det.

I studierna "Unga, sex och internet" identifieras att färre har exponerats för pornografi totalt sett de senaste 15 åren, speciellt flickor, och att andelen pojkar som är frekventa konsumenter har ökat fram till 2014 och sedan planats ut (Jonsson & Svedin, 2021a). Men den senaste mätningen visar att andelen flickor som någon gång tittat har ökat till 59,3 procent från 50 procent 2014 (Jonsson & Svedin, 2021). Detta är dock fortfarande lägre än 2009 års mätning då det låg på 65,5 procent. Enligt Statens Medieråds senaste mätning framgår dock att andelen flickor som uppger att de "gillade det" när de kommit i kontakt med pornografi ha sjunkit från 31 procent till 20 procent, men att andelen pojkar som uppger detsamma har däremot ökat från 31 procent till 39 procent. Detta är en skillnad som inte fanns i förra mätningen från 2017.

I Sverige har Mattebo och forskarkollegor (2016) undersökt 16 åriga (393 deltagare) flickors konsumtion av pornografi. I sin studie fann de att bland flickor som konsumerade pornografi så uppgav 11 procent att de tittade minst en gång i veckan, 19 procent tittade några gånger i månaden och 70 procent uppgav att de tittade några gånger om året.

I Folkhälsomyndighetens befolkningsstudie "Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Sverige 2017" undersökte man även pornografianvändning. I undersökningen fann de att "70 procent av män använder pornografi, medan 70 procent av kvinnor "aldrig gör det". De noterade även att bland de yngsta männen (16–29 år) svarade 16 procent att de tittade dagligen eller nästan dagligen på pornografi, 25 procent tittar 3–5 gånger i veckan, och 24 procent tittar 1–2 gånger i veckan. Bland kvinnor i samma åldersgrupp tittade 1 procent dagligen på pornografi och 2 procent 3–5 gånger i veckan och 7 procent 1–2 gånger i veckan. 41 procent av män mellan 16 och 29 år räknades därför som frekventa användare av pornografi och 3 procent av kvinnorna.

2.1.3 Barn och unga med funktionsnedsättningar

Bland barn med fysiska funktionsnedsättningar (13–16 år) är det färre som uppger att de inte alls tittar på pornografi jämfört med genomsnittet (80 procent jämfört med 65 procent) (Statens medieråd, 2019, s. 32). Bland barn med psykiska funktionsnedsättningar är det också färre som uppger att de aldrig tittar på pornografi jämfört med övriga respondenter (81 procent jämfört med 65 procent). Denna studie har varit viktig för att den pekar på att barn och unga som uppger att de har en funktionsnedsättning, speciellt barn med fysiska funktionsnedsättningar och särskilt pojkar, verkar exponeras för och konsumera pornografi i högre utsträckning än genomsnittet (Statens medieråd, 2019). Men dessa resultat är preliminära och vi behöver genomföra fler studier. Statens medieråds studie pekar på att det finns ett stort behov att undersöka detta vidare.

2.1.4 Pornografikonsumtion och pubertal utveckling

Inom forskningen finns det stöd för att pubertal utveckling är kopplat till pornografikonsumtion då både pojkar och flickor som har kommit längre i sin pubertala utveckling konsumerar i regel mer pornografi (Beyens et al., 2015, Luder et al, 2011, Peter och Valkenburg, 2016). Skoog, m.fl. (2013) identifierade ett samband mellan pubertal utveckling och sexuellt och romantiska aktiviteter på nätet. De menar att pojkar i tidiga tonåren som har kommit längre i sin pubertala utveckling, påvisar större intresse för sex och att ägna sig åt sexuella beteende inklusive på nätet (s. 286; se också Brown och L'Engle, 2009; Luder et al., 2011).

2.1.5 Unga hbtqi-personers exponering för och konsumtion av pornografi

Det finns få studier i Sverige och Norden som studerat unga hbtqi-personers exponering för och konsumtion av pornografi. Inte minst för att hbtqi omfattar olika sexuella och könsidentiteter. I denna del presenterar vi olika studier för att belysa vad vi har kunskap om.

I Mattebo m.fl. (2016) fann de en skillnad mellan heterosexuella och bisexuella flickors konsumtion av pornografi. Av flickor som var konsumenter uppgav 9 procent att de var bisexuella mot 1 procent av de som inte var konsumenter. Alla tre av de flickor som uppgav sig vara homosexuella uppgav också att de konsumerade pornografi (mycket litet urval n=3).

Vissa prevalensstudier exempelvis i Schweiz och Nederländerna tyder på att homo och bisexuella killar tittar mer på pornografi än heterosexuella pojkar (Luder et al, 2011; Peter och

Valkenburg, 2011). I en forskningsöversikt (Böthe et al., 2019) baserad på tillgängliga data på hbtq-ungas pornografikonsumtion framkom att flickor inom gruppen har en högre konsumtion än genomsnittet bland flickor och hbtq-ungas konsumtion mer frekvent än heterosexuella barn och unga. Men de konstaterar att deras motivation att konsumera pornografi skiljer sig från heterosexuella ungdomar.

2.2 Var och hur kommer barn och unga i kontakt med pornografi och/eller konsumerar de pornografi?

Barn och unga kan komma i kontakt med pornografi nästan varsomhelst, exponering och konsumtion är inte något som händer endast i hemmet utan exponering eller konsumtion sker på olika platser och i olika sammanhang.

Det vanligaste sättet exponering för pornografi sker är att barn aktivt söker efter det (Peter & Valkenburg, 2011b; Statens Medieråd, 2019). Oavsiktlig exponering förekommer också men är alltså inte det vanligaste. I åldern 13 till 16 år, exempelvis, så har ungefär två tredjedelar sökt upp materialet själva och en tredjedel exponerats oavsiktligt (Statens Medieråd, 2019).

Här nedan redovisas olika fördjupningar på temat om var och hur barn kommer i kontakt med och/eller konsumerar pornografi.

2.2.1 Hur och var kommer barn och unga i kontakt med pornografiskt material?

Tidigare var det vanligast att barn kom i kontakt med pornografiskt material genom pornografiska tidningar (Johansson & Hammarén, 2007) eller på kabel- eller satellit-TV (Svedin och Priebe, 2004), men idag är det vanligast att man kommer i kontakt med pornografi via internet (Horvath et al., 2013; Löfgren-Mårtensson och Månsson, 2010; Martellozo et al., 2020). Mobiltelefonen tros vara det vanligaste sättet att konsumera pornografi idag (Nash et al., 2016).

Som nämnts i en tidigare rubrik kommer nästan alla barn och unga oavsett könsidentitet, i kontakt med pornografiskt material på ett eller annat sätt innan de fyller 18 år. Hur mycket de konsumerar varierar mycket mellan individer och mellan olika grupper barn och unga. Många söker aktivt efter det på nätet, medan andra kommer i kontakt med det oavsiktligt genom att de:

- får meddelanden med pornografiskt material,
- får se pornografiskt material som andra har eller visar på sina smarttelefoner,
- eller att pornografiskt material dyker upp på nätet utan att de aktivt sökt efter det, till exempel genom att de råkat skriva in fel i sökmotorn eller de får upp pornografisk reklam (t.ex. Löfgren-Mårtensson och Månsson, 2010; Martellozo et al, 2020; Statens Medieråd, 2019).

I en nyligen publicerad studie av Martellozo och kollegor (2020) rapporterade de brittiska deltagarna (11 till 16 år) att deras första kontakt med pornografi var genom: bärbara datorer (38 procent); smarta mobiltelefoner (33 procent); stationära datorer (24 procent); och på spelkonsol (2 procent) (till exempel Xbox, Playstation, Nintendo eller liknande). 28 procent av deltagarna hade fått pornografiska länkar skickat till sig utan att ha bett om dem. Endast 4 procent uppgav att de själva hade skickat dem (Martellozo m.fl., 2020).

Experter har pekat ut att barn och unga kommer i kontakt med pornografi på pornografiska hemsidor; foto- och videodelningsplattformar eller applikationer; via sökmotorer; via reklam; direktmeddelande genom olika kommunikationsapplikationer; sociala medier; torrent-funktioner och plattformar för nedladdning och delning av material på nätet; applikationer på mobiler eller surfplattor; spel; att fysiskt dela med sig av material på USB stickor eller liknande; dark web; med mera. (Nash et al., 2016). Det finns dock begränsad kunskap om hur olika former av exponering och konsumtion av pornografi går till och om det ser olika ut i olika kontexter eller utifrån olika sociodemografiska variabler. Viss forskning och vissa experter pekar på att barn kommer i kontakt med mer extrema former av pornografi via fildelningsplattformar, nischade pornografiska hemsidor eller genom sidor på dark web (Nash m.fl., 2016).

Pop-up reklam identifierades i Livingstone och kollegors (2014) studie i Storbritannien som den vanligaste formen av oavsiktlig och oönskad exponering för sexuellt explicit material bland barn i åldern 13 till 14 år. I samma studie uppgav endast 1 procent av barnen i åldern 9 till 10 år att de sett sexuella bilder eller filmer och att de sett dessa på TV eller på en videodelningsplattform (till exempel Youtube). Bland 12 till 13 åringar uppgav ett fåtal att de kommit i kontakt med sexuellt material, Det var 3 procent som uppgav att de sett sexuella bilder genom pop-up reklam och 4 procent att de sett det via en social plattform. I åldersgrupperna 13 till 14 år och 15 till 16 år hade de kommit i kontakt med sexuellt material på många olika sätt så som i tidningar eller böcker, TV och film, foto- eller videodelningsplattform, på sociala medier, eller direktmeddelande (1 procent bland 13 till 14 åringar och 11 procent bland 11 åringar). Barnen i den äldsta gruppen uppgav i högre utsträckning exponering för sexuellt material på dessa sätt än i åldersgruppen 13 till 14, det vanligaste var att komma i kontakt med sexuellt material på Tv eller i en film på sociala medier eller på en videodelningsapplikation.

I svensk kontext är det vanligaste bland både pojkar och flickor att de själva sökt upp pornografi (Statens Medieråd, 2019). Detta blir allt vanligare ju äldre barnen blir. I åldersgruppen 13 till 16 år framkom i Statens Medieråds (2019) senaste undersökning att det var vanligast att man själv letade upp pornografi (61 procent), sedan att en kompis visade mig (34 procent). Därefter att det var en slump eller olyckshändelse (27 procent), vilket kan tolkas som "oavsiktlig" exponering.

Tabell 3: Andel som anger hur de har kommit i kontakt med pornografi, ålder och kön – Ungar och medier 2019; Statens medieråd

Ungar och Medier 2012–2019	Andel i procent			
	Jag sökte själv upp det	En kompis visade mig	Det var en slump eller olyckshändelse	Annat
2019				
13-16 år	61	34	27	N/A
17-18 år	80	14	19	N/A
Pojke	71	22	19	N/A
Flicka	68	30	31	N/A
2017				
13-16 år	54	31	27	8
17-18 år	71	25	17	2
Pojke	63	31	19	4
Flicka	58	20	33	8
2014				
13-16 år	54	30	31	8
17-18 år	78	15	19	3
Pojke	70	23	22	2
Flicka	51	24	36	16
2012/13 (första gången man ställer denna fråga)				
13-16 år	57	33	28	5
17-18 år	73	23	23	10
Pojke	70	29	20	4
Flicka	56	24	40	17

Andelen 13 till 16 åringar som själva söker pornografi har endast ökat marginellt sedan 2012/13 från 57 till 61 procent. Pojkar som själva sökt pornografi har legat relativt stabilt sedan 2012/13. Däremot har andelen flickor som aktivt söker pornografi ökat från 56 till 68 procent (ej nedbrutet på ålder). Andelen flickor som rapporterar att de sett pornografi oavsiktligt har minskat. Flickor rapporterade i högre utsträckning att de exponerats av att en kompis visade materialet (30 procent) eller att det var en slump eller olyckshändelse (31 procent, jämfört med pojkar som uppgav 22 procent respektive 19 procent) (Statens Medieråd 2019)

2.2.2 Barn och unga konsumerar pornografi både själva och i grupp

Det vanligaste är att barn och unga konsumerar pornografi när de är själva (Romito & Beltramini, 2011; C. G. Svedin m.fl., 2011) men vissa konsumerar även pornografi tillsammans med andra (Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010), exempelvis med en sexuell partner (Romito & Beltramini, 2011), eller med andra i grupp (Bryant, 2009; Wallmyr & Welin, 2006). Det verkar vanligare att konsumera pornografi i grupp i yngre tonåren än senare (Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010; Statens Medieråd, 2019).

I Löfgren-Mårtenssons och Månssons studie (2010) framkom att inga intervjupersoner mellan åldern 14 och 16 år hade tittat på pornografi med en partner, medan de äldre deltagarna hade i högre utsträckning denna erfarenhet. Författarna identifierade 3 olika sociala funktioner som pornografi spelade för barn och unga i deras studie:

- 1) som en form av "social intercourse";
- 2) en källa till information, och
- 3) för sexuell stimuli.

Pojkarna i studien berättade att det var relativt vanligt att titta på pornografi tillsammans med kompisar eller med spelkamrater i onlinespel. I dessa sammanhang beskrevs pornografin inte fylla en sexuell funktion utan snarare en social, att de pratade om vad som hände i framställningen, hur kropparna såg ut med mera.

Det finns således sociala aspekter som spelar in i barn och ungas exponering för pornografi. Delvis att de exponeras för pornografi av andra, men även att själva konsumtionen kan vara en form av gruppaktivitet. Exempelvis uppger både pojkar och flickor i olika kontexter att de tittar på pornografi för att deras kompisar gör det (Romito och Beltramini, 2011). Vissa studier har även pekat på pojkar som drivande i både pojkars och flickors exponering för pornografi där flickor uppger i högre utsträckning att pojkar visat de pornografi (Bryant, 2009; Cowell och Smith, 2009; Romito och Beltramini, 2011).

2.2.3 Exponering för pornografi som en del av en grooming process

Barn och unga kan även exponeras för pornografi som en del av en grooming-process där förövaren både i offline- och online-sammanhang exponerar barnet för pornografiskt material, alternativt att någon de känner skickat dem pornografiskt material (Dombrowski et al., 2007; Livingstone et al., 2011; Martellozzo och Jane, 2017; Schrock och Boyd, 2011). Detta framkom även under våra workshoppar med representanter från civilsamhället och offentliga sektorn, samt i intervjuer med unga med erfarenhet av kommersiell sexuell exploatering. Hur omfattande problematiken är i svensk kontext finns det begränsad kunskap om.

2.2.4 När kommer unga först i kontakt med pornografi?

Det finns varierande forskningsresultat gällande när barn för första gången blir exponerade för pornografi, och/eller när de först letar efter pornografi, och i så fall var och hur de kommer i kontakt med materialet. I en svensk studie (Mattebo m.fl., 2013; Mattebo, Tyden, m.fl., 2016) var medelåldern vid första aktiva sökandet efter pornografi bland den pornografikonsumerande gruppen 13,9 år, vid 14 års ålder hade 60 procent i denna grupp börjat titta på pornografi. Pojkar började aktivt söka efter pornografi vid en tidigare ålder (12,3 år) än flickor (13,8 år) (Mattebo m.fl., 2013; Mattebo, Tyden, m.fl., 2016).

I andra internationella kontexter har studier pekat på att barns första exponering sker tidigare. I en Amerikansk studie av Perrin och kollegor (2008) framkommer att barn ser pornografi i snitt första gången när de är 11 år. Vissa studier tyder på att första exponering är runt 10 eller 11 år (Burton m.fl., 2011). Andra studier beräknar att exponering innan 13 års ålder är ovanligt (Brown & L'Engle, 2009) och att första exponering snarare sker vid 13 till 14 års ålder.

Det finns väldigt begränsad kunskap om hur första exponering skiljer sig åt i förhållande till olika sociala och demografiska faktorer. Få studier frågar exempelvis om sexualitet eller könstillhörighet utöver pojke/flicka, eller om funktionsnedsättning. En studie av Kubicek och kollegor (2010) identifierade att unga män som har sex med män började aktivt söka efter pornografi i 12 till 13 års ålder men att de exponerats för pornografiskt material via traditionella medieformer redan vid 4 till 10 års-åldern.

Pojkars första kontakt med pornografi sker generellt tidigare än flickor (Johansson & Hammarén, 2007; Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010; Mattebo m.fl., 2013; Romito & Beltramini, 2011; Skau, 2007). Forskare spekulerar att detta beror på att pojkar i högre utsträckning än flickor tittar på pornografi i grupp, samt att de också i högre utsträckning visar pornografi för andra, för att äckla eller som ett skämt (Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010; Martellozzo m.fl., 2020).

2.2.5 Sexuellt explicit material i andra medieformer

Sexuellt material finns inte bara i det som kan kallas för "mainstream-pornografi" eller nätpornografi utan finns också i den bredare mediakulturen som TV-serier, film och TV- och online-spel (Mattebo m.fl., 2012; Nash m.fl., 2016).

Barn och ungas exponering för och konsumtion av sexuellt material sker via många andra kanaler än det som faller inom ramen för definitionen av pornografi som vi använder för denna studie. Pornografiskt material delas och konsumeras också via plattformar som inte är regelrätta pornografiska sajter, så som sociala medier, applikationer för direktmeddelanden, och genom sökmotorer (Nash et al., 2016; Martellozzo et al., 2020).

Sociologisk-, sexualitets- och kulturforskning har problematiserat gränserna för vad pornografi är och hur den påverkar människor och kultur då de menar att populärkultur och media har blivit "pornified" och att sexualiserade bilder och representationer genomsyrar även medieformer som inte klassas som pornografi (Attwood m.fl., 2018; för diskussion se Paasonen, 2016).

2.2.6 Att tvingas se på pornografi mot sin vilja

Få studier har ställt frågor om hur oönskad exponering för pornografi har skett och specifikt undersökt hur många som utsatts för att tvingas till eller att pressas till att titta på pornografi av en partner eller annan person. I en europeisk studie (Stanley m.fl., 2018) ställdes frågor om att ha blivit pressad till att titta på pornografi av en partner. Endast en mycket liten andel av deltagarna uppgav att de pressats till att se på pornografi av en partner. Andelen var aningen högre i Bulgarien. Författarna teoretiserade att det fanns kulturella anledningar kopplade till genusrelationerna i de olika länderna som skulle kunna inverka på dessa skillnader. I Romito och Beltramini's (2011) studie utförd på 18 åriga gymnasieelever i norra Italien, fann forskarna att 1,5 procent av män och 6 procent av kvinnor hade känt sig pressade av andra att titta på pornografiskt material.

2.3 Vilken typ av pornografi tittar unga på?

Det finns begränsad kunskap om vilken typ av pornografi som barn och unga exponeras för och/eller konsumerar. Det beror delvis på att för att få studier frågar om detta, samt att de studier som gör det oftast utgår ifrån frågeställningar med förbestämda val som respondenterna får ta ställning till genom olika förbestämda kategorier. I dessa fall har man begränsad förståelse för hur dessa kategorier tolkas.

Av de studier som finns att tillgå i svensk kontext framgår att det vanligaste är unga ser på pornografi som de inte anser innehåller våld eller tvång. Om man slår ihop siffror från olika studier kan man säga att ungefär en av tio 13–16 åringar som konsumerat pornografi har sett pornografi de tycker innehåller våld eller tvång. Det finns skillnader mellan könen gällande det innehåll de tittar på, men den senaste mätningen tyder på att det ser lika ut gällande "avvikande" former av pornografi (vilket omfattar pornografi med våldsinslag, barnpornografi och sex med djur och detta var lika mellan könen) (Jonsson & Svedin, 2021a).

I Mattebo och kollegors (2014) studie framkom att den vanligaste genren pornografi som de konsumerade var mjuk pornografi ("soft pornography") (62 procent), hård pornografi⁶ (32 procent), lesbisk pornografi (23 procent), bondage/sadomasochism (14 procent), gay-pornografi (11 procent) och våldsam pornografi (10 procent). I studien finns ingen beskrivning av hur forskarna förstår dessa genrer utan deltagarna får själva tolka vad de betyder. Bland de tjejer som konsumerade pornografi minst en gång i veckan (som i studien definieras som frekvent konsumtion) var hård pornografi den vanligaste genren. Detta har även framkommit i andra studier att barn och unga som är frekventa konsumenter av pornografi i högre utsträckning tittar på pornografi med våldsinslag än konsumenter som inte tittar lika ofta (Donevan och Mattebo, 2017). I Donevan och Mattebo (2017) framkom att bland pojkar som var högkonsumenter av pornografi så var hård pornografi (Hard core pornography) (71 procent) det vanligaste, följt av lesbisk pornografi (64 procent). Bland medelkonsumenter var mjuk pornografi (soft core pornography) det vanligaste (73 procent), även så för de som sällan konsumerade pornografi (36 procent) (Donevan & Mattebo, 2017).

Den vanligaste formen pornografi som unga sett innehåller sex mellan en vuxen man och en vuxen kvinna (Jonsson & Svedin, 2021a; C. G. Svedin m.fl., 2011). Andra vanliga kategorier pornografi är sex med fler än två personer, egensex och sex med personer av samma kön. I Svedin och Jonssons studie (2021) hade drygt 40 procent av de som tittade på pornografi sett på dessa kategorier.

Det är mest ovanligt att barn och unga sett på övergreppsmaterial eller annars kallat "barnpornografi". I "Unga, sex och Internet efter #metod" hade 1,2 procent av de som tittade på pornografi sett barnpornografi och 3,3 procent sett sex med djur. 12,8 procent uppgav att de sett pornografi med inslag av våld eller tvång. Totalt hade 13,8 procent av de som tittade på pornografi sett pornografi som klassades som "avvikande" vilket omfattade pornografi med våldsinslag, barnpornografi och sex med djur och detta var lika mellan könen (Jonsson & Svedin, 2021a).

Pojkar hade i högre utsträckning än flickor sett pornografi med en vuxen man eller kvinna som har egensex (48,3 mot 37,1 procent) och sex med fler än två personer (48,9 mot 37,1 procent). Flickor hade i högre utsträckning sett pornografi med sex mellan två vuxna av samma kön (47,2 mot 39,2 procent) (Jonsson & Svedin, 2021a). Bland unga som inte definierar sig som pojke eller flicka hade en mindre andel sett på pornografi mellan en vuxen man och kvinna (66,7 procent jämfört med 93,6/91,7 bland pojkar/flickor), men hade också i mycket högre utsträckning sett pornografi med sex mellan två vuxna av samma kön (85,7 procent

⁶ I enkäten finns inte en beskrivning av vad dessa olika genrer är utan deltagarna får tolka betydelsen av detta själva.

jämfört med 39/47 procent)(Jonsson & Svedin, 2021a). Detta stödjer annan forskning som pekar på att pornografikonsumtion och preferenser är kopplade till sexualitet och könsidentitet (Böthe m.fl., 2019).

I Svedin och Pribes (2004) konstaterade de att det var fjorton gånger vanligare för tjejer som sålt sex att ha sett övergreppsmaterial (barnpornografiskt material). Bland gruppen killar som sålt sex var det vanligare att man sett pornografi som innehöll våldsinslag, övergreppsmaterial (barnpornografi) som visade sexuella akter mellan barn och vuxna, samt sex med djur. En senare representativ Schweizisk studie (Averdijk m.fl., 2019) (1675 deltagare) fann de att tidig sexdebut och pornografikonsumtion associerades till att köpa sex och att sälja sex. Men associationen mellan pornografikonsumtion och att sälja sex var könad så till vida att effekten var starkare för flickor än pojkar (Averdijk m.fl., 2019).⁷

I en annan studie (C. G. Svedin m.fl., 2011) frågade de pojkar om vad de tittade på för pornografi. Högkonsumenter av pornografi (konsumerar varje dag) uppgav i högre utsträckning än kontrollgruppen att de tittat på sex med personer av samma kön, gruppsex, sex med våldsinslag (29,5 procent mot 10,8 procent), sex med djur (30 procent mot 10,2 procent) och material som visar sex mellan barn och vuxna (17 procent mot 3,1 procent).

2.3.1 Vad vet vi om hur barn och unga navigerar olika former av pornografiskt material?

I föregående del redovisade vi för att vad unga konsumerar för pornografi skiljer sig mellan könen, men det finns idag begränsad kunskap om hur barn och unga navigerar bland olika former av pornografiska material. Exempelvis hur de gör när de kommer i kontakt med material som de tycker är obehagligt, läskigt eller äckligt samt hur detta förändras med ålder. Vissa studier har visat att unga väljer och väljer bort pornografiskt material utifrån sina egna preferenser (Bryant, 2009). Det finns även studier som tyder på att barn och unga utvecklar ett kritiskt förhållningssätt och egna strategier för att navigera pornografiskt material på nätet delvis för att undvika det de tycker är negativt och att de upplever att de blir mer effektiva i sina strategier med ålder och erfarenhet (Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010; Philipps, 2019).

En studie. (Livingstone m.fl., 2014) identifierar att barn och unga har olika typer av strategier för att hantera när de exponeras för oönskat material. Det kan exempelvis vara genom att sluta använda internet under en period, att prata med en kompis eller förälder, att ändra filterinställningar eller redigera bland sina kontakter. Andra har identifierat strategier för att hantera oönskat sexuellt material på sociala medier så som att radera materialet, att blockera den som skickat materialet eller att säga ifrån (Tsaliki, 2011).

Forskare har även betonat att flickor i större utsträckning än pojkar är intresserade av annat erotiskt material så som erotisk litteratur som *"Fifty shades of Grey"* (Phippen, 2011). Forskning tyder även på att olika barngrupper söker pornografi av olika anledningar och i olika syften. Då barn är en heterogen grupp så är det viktigt att förstå komplexiteten ungas konsumtion av pornografi och inte anta att allas konsumtion ser likadan ut, eller att den påverkar alla på samma sätt (Böthe m.fl., 2019).

⁷ Bland de som hade sålt sex så fann de att dessa ungdomar i högre utsträckning än andra tillhörde sårbara grupper, så som att lida av psykisk ohälsa, att ha erfarenhet av sexuellt våld, att ha en funktionsnedsättning, dessa grupper hade större sannolikhet att utnyttjas i sexuell exploatering.

2.4 Hur upplever barn och unga pornografi och varför tittar de?

Forskning och andra studier pekar på att barn och unga konsumerar pornografiskt material av många olika anledningar och på många olika sätt. Dessa anledningar kan kopplas till utforskandet och utvecklandet av ens sexuella identitet samt sociala aspekter så som gruppdynamik, beroende på om man gör det själv eller med andra (Jonsson & Svedin, 2021a; Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010; Mattebo m.fl., 2012). Material delas mellan kompisar på sociala medier för att det är spännande och tabubelagt, utav nyfikenhet, för att trola, skämta eller vara äcklig (Nash et al., 2016; Martellozo et al., 2020). Men hur upplever barn och unga den pornografi de själva kommit i kontakt med och vad tänker de om pornografins eventuella inverkan på dem själva och andra unga?

2.4.1 Pojkar är generellt mer positiva till pornografi än flickor

I svensk kontext har forskning och andra studier identifierat stora skillnader mellan pojkar och flickors inställning och upplevelser av pornografi, samt vilka funktioner pornografi fyller. Pojkar är generellt sett mer positiva till pornografi än flickor. Flickor uppger i högre utsträckning att pornografi har negativa sidor (Jonsson & Svedin, 2021a; Mattebo, 2014; Statens Medieråd, 2019). Mattebo och kollegor (2014) konstaterade i sin studie att både pojkar och flickor som konsumerar pornografi hade i högre utsträckning en positiv uppfattning om pornografi (se även Häggström-Nordin m.fl., 2009). Det var 94 procent av pojkarna i deras studie som höll med om påståendet att pornografi kan vara väldigt upphetsande jämfört med 79 procent av flickorna. Nästan alla pojkar (95 procent) och flickor (90 procent) i Mattebo och kollegors studie (2014) höll med påståendet att pornografi är en del av ungas vardagsliv, och de flesta höll med om att det var naturligt att titta på pornografi (92 och 79 procent). Forskarna konstaterade att de ungdomar som uppgav att de var konsumenter av pornografi uppgav i högre utsträckning positiva uppfattningar om pornografi (Mattebo m.fl., 2014).

I ”*Unga, sex och internet efter #metoo*” (Jonsson & Svedin, 2021a) såg också de stora skillnader mellan pojkar och flickors attityder till pornografi. Även i denna studie var pojkar mer positiva till pornografi än flickor. 30 procent tyckte att pornografi var underhållande, jämfört med 10 procent av flickorna. 15 procent tyckte att det var inspirerande jämfört med 6 procent av flickor. Flickor var mer kritiska till innehållet i pornografien, likt tidigare studier, och tyckte i högre utsträckning att pornografien är kvinnoförnedrande (62 procent jämfört med 24 procent) och att de som är med i pornografi utnyttjas (49 procent jämfört med 20 procent). Därför ansåg också en större andel flickor att pornografien borde begränsas (57 procent jämfört med 32 procent) eller till och med förbjudas (29 procent jämfört med 10 procent) (Jonsson & Svedin, 2021a).

Unga som inte identifierar sig som pojke eller flicka tyckte i lägre utsträckning att pornografien var upphetsande (38 procent) än unga som identifierade sig som pojkar (59 procent) eller flickor (42 procent).⁸ Det var 19 procent som tyckte att det var spännande jämfört med 33 procent av pojkarna och 28 procent av flickorna. I andra frågor hamnade gruppen som angav annat kön än pojke och flicka emellan de som identifierar sig som pojkar eller flickor. Det var exempelvis 19 procent av den gruppen som tyckte att pornografi var avtändande jämfört med 12 procent (pojkar) och 28 procent (flickor) samt 12 procent av gruppen som tyckte att pornografi borde förbjudas (jämfört med 10 procent bland pojkarna och 28 procent bland flickorna) (Jonsson & Svedin, 2021a).

⁸ Eftersom urvalsgruppen är så liten så är inte dessa procentsatser statistiskt säkerställda.

Unga som inte identifierar sig som pojke eller flicka uppger även i högre utsträckning att de har lärt sig saker de inte visste om hur andra människor ser ut (48 procent jämfört med 27 procent bland pojkarna och 23 procent bland flickorna). De angav också i högre utsträckning att de tyckte att det var intressant att se hur man kunde göra (38 procent jämfört med 31 procent bland pojkarna och 28 procent bland flickorna). De angav i lägre utsträckning att de inte tyckte att pornografin de sett påverkat dem alls (19 procent jämfört med 26 procent bland pojkarna och 35 bland flickorna) (Jonsson & Svedin, 2021a).

I *UngKabog* (Tikkanen m.fl., 2011) (åldern 15 till 29 år) var pojkarna/männen mer positivt inställda till pornografi än kvinnorna.⁹ Männerna uppger i högre utsträckning än kvinnor att pornografin kan vara lärorik. Kvinnorna däremot ansåg i högre utsträckning att pornografi kan vara avtändande och äckligt. Men endast 11 procent av kvinnor och 2 procent av män höll med det påståendet "helt och hållet". 55 procent av kvinnor och 40 procent av män "instämde delvis" med påstående om att "porr är äckligt och avtändande" (Tikkanen m.fl., 2011).

I Svedin, Åkerman och Priebe (2011) studie om pojkar som är frekventa konsumenter av pornografi framkom att de i högre utsträckning än kontrollgruppen ansåg att pornografi var lättillgängligt (70,9 procent mot 29,3 procent), att pornografi kunde stimulera människors sexliv (84,4 procent mot 68,1 procent) och att det var en av de bästa sätten för ungdomar att lära sig om sex (38,1 procent mot 18,1 procent). De tyckte också att pornografi var mer underhållande (75,9 procent mot 37,6 procent), inspirerande (63,8 procent mot 27,2 procent) än kontrollgruppen. Det som ingick i kontrollgruppen tyckte i högre utsträckning än högkonsumenter att tillgången till pornografi borde begränsas (46,8 procent mot 30,2 procent) och att det var nedvärderande mot kvinnor (28,8 procent mot 15,2 procent) däremot var det ganska lika i svaret om pornografi är nedvärderande för män (11,6 procent och 9,6 procent) (C. G. Svedin m.fl., 2011).

Livingstone med flera (Livingstone m.fl., 2011) konstaterade i sin europeiska studie att flickor i högre utsträckning blev upprörda av att se sexuellt material på internet. Medan pojkar i samma population i högre utsträckning var oroad för våldet i pornografi än flickor. Flickorna var snarare oroliga för kontaktrelaterade risker på nätet. I en annan studie (Cantor m.fl. 2009) framkommer resultat som tyder på att pojkar är mer intresserade av den fysiska stimuli de får av pornografin. Medan flickor är mer fokuserade på relationella aspekter i pornografin. Johansson och Hammarén (2007) pekar på att man behöver titta på socialiseringsprocesser som kan förklara dessa skillnader mellan pojkar och flickor.

2.4.2 En stor andel barn upplever inte att pornografi är jobbigt, men vissa tycker det

Det vanligaste är att barn inte upplever pornografin som läskigt eller jobbigt. Men vissa gör det. I "Ungar & medier" (Statens Medieråd, 2019) framkommer det exempelvis att fler tycker att det är spännande att se pornografi än att de blev upprörda och äcklade. Men flickor upplever i högre utsträckning att de blir upprörda och äcklade jämfört med pojkar. I studien var det en stor andel av barnen som uppger att de inte upplevde något särskilt eller inte brydde sig när de kommit in på en "sajt med porr" (44 procent och 47 procent i åldrarna 13–16 år och 17–18 år). Det var 14 procent av flickorna och 6 procent av pojkarna som uppger att de blev upprörda, vilket verkade öka andelen i den äldre åldersgruppen. I studien svarade 39 procent av pojkarna och 20 procent av flickorna att de gillade det. Flickorna tyckte i högre

⁹ Fler kvinnor (17%) uppger att de inte instämde alls med påståendet "Att titta på porr är spännande och upphetsande" än män (4%). Men en lika stor andel kvinnor och män uppger svarsalternativet "instämmer delvis" (60 och 59%). En högre andel män höll med påståendet att de instämde helt och hållet (18 % bland kvinnor och 26% bland män).

utsträckning att det var spännande (25 procent jämfört med 21 procent bland pojkarna) (Statens medieråd, 2019).

Tabell 4: Andel som angett hur de upplevde att komma in på en sajt med pornografi, ålder och kön – Unga och medier. Statens medieråd 2019

Ungar och Medier 2012-2019	Andel i procent					
	Inget särskilt, jag brydde mig inte	Jag blev upprörd	Jag gillade det	Det var äckligt	Det var spännande	Vet inte
2019						
13-16 år	44	6	32	14	24	13
17-18 år	47	9	32	6	20	15
Pojke	42	4	39	7	21	15
Flicka	50	14	20	17	25	12
2017						
13-16	53	5	27	14	24	10
17-18	40	7	36	6	16	19
Pojke	48	4	31	9	22	14
Flicka	47	12	31	15	16	14
2014						
13-16	36	4	34	12	21	22
17-18	35	6	43	12	25	19
Pojke	33	3	41	7	19	20
Flicka	42	8	29	25	34	23
2012/2013						
13-16	38	5	28	8	N/A	N/A
17-18	39	8	41	10	N/A	N/A
Pojke	37	3	42	3	N/A	N/A
Flicka	43	20	15	26	N/A	N/A

Martellozzo och kollegors (2020) brittiska studie med 1'100 11-16 åringar, identifierade att barn och ungas känslor och reaktioner vid exponering för pornografi skiljde sig åt mellan första gången de exponerats för pornografi och deras upplevelser av pornografi när studien genomfördes. Respondenternas svar på hur de upplevde den första exponeringen var nyfikenhet den vanligaste känslan (41 procent), efter det chock, förvirring, äcklad, och nervositet, sedan på femte plats kom upphetsning (17,4 procent). Att känna sig rädd eller upprörd hamnade på tionde och elfte plats (10,5 procent och 6,1 procent). Respondenterna fick sedan svara på vad deras "nuvarande" känslor var när de såg pornografi och då var upphetsning den vanligaste känslan (48,9 procent), efter det nyfikenhet, upprymd, glad och sexig. Känslan av nervositet och äckel hade minskat med 5–10 procentenheter medan den andelen som uppgav att de upplevde skam låg kvar från första exponering. Deltagarna upplevde alltså mestadels positiva känslor gentemot pornografi vid frågan om deras

”nuvarande” känslor jämfört med den första gången de exponerades för pornografi. 207 av de deltagare som svarade att de inte blev upphetsade första gången de sett pornografi, fortsatte sen inte att titta på pornografi (Martellozzo m.fl., 2020).

Daneback och kollegor (2018) studerade på ett liknande sätt hur barns känslighet för sexuellt explicit material förändrades över tid, med ålder och exponering. De identifierade i sin longitudinella studie¹⁰ med 1134 barn (medelålder 13,84) i Tjeckien, att barn som aldrig sett pornografi eller sett mycket lite pornografi är mer känsliga för dess innehåll men att ju mer de exponeras desto mindre känsliga blir de, till exempel att de kände sig mindre upprörda av dess innehåll. Resultaten visar att deltagarna ändrade sin syn på pornografi på nätet över tid och beroende på ålder, hur frekvent de exponerades och om exponeringen var avsiktlig. De identifierade även att yngre deltagare var mer känsliga än äldre och flickor var mer känsliga än pojkar. Forskarna betonar även de individuella skillnader och kopplingarna till kön som de observerade i studien och menar därför att en ung pojke med frekvent exponering kan ha en liknande känslighet mot materialet som en äldre flicka med mindre exponering. Medan en äldre flicka med frekvent exponering kan ha samma uppfattning som en pojke i samma ålder med mindre frekvent exponering, något de pekar på kan försvåra åldersanpassad sex- och samlevnadsundervisning (Daneback m.fl., 2018, s. e76).

Daneback och kollegor (2018) pekar på att deras resultat kan indikera en normaliseringsprocess som sker när barn tittar på pornografi. Men forskarna betonar samtidigt att hur detta kopplar till kognitiva och beteenderelaterade konsekvenser framkommer inte i studien och kräver vidare forskning för att förstå vilka konsekvenser, negativa eller positiva, som detta får (Daneback m.fl., 2018). Alltså huruvida denna minskade känslighet kan kopplas till ungas sexuella skript och beteende exempelvis, eller deras förmåga att motstå pornografins eventuellt negativa effekter.

2.4.3 Vad säger kvalitativa studier om barn och ungas upplevelser av pornografi?

Olika kvalitativa studier har utforskat barn och ungas egna uppfattningar om varför de konsumerar pornografi. Resultaten reflekterar i stort samma resultat som kvantitativ forskning, där pojkar i högre utsträckning än flickor uppger att de konsumerar pornografi för att de är nyfikna, sexuellt upphetsade eller som en form av underhållning (Abiala & Herwall, 2013; Arrington-Sanders m.fl., 2015; Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010; Rothman m.fl., 2015). Även om resultaten i stort reflekterar de resultat som kvantitativ forskning kommit fram till så erbjuder kvalitativa metoder forskarna möjlighet att få fördjupad kunskap om ett fenomen genom beskrivningar av barn och ungas erfarenheter av pornografi, deras konsumtionspraktiker, men även deras uppfattningar om innehållet i pornografi, samt samhällets syn på pornografi.

Intervjustudier belyser att unga ser pornografikonsumtion som en normaliserad praktik bland unga. De uttrycker också en ambivalens inför pornografien (Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010). Studier tyder även på att de har kunskap om och att de har utvecklat färdigheter i att hantera exponering för pornografi på kritiska samt reflekterande sätt (Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010; jfr. Berg, 2000). Exempelvis så kan unga reflektera kring att de både kan se pornografi som en källa till kunskap om sex men samtidigt reflektera kritiskt kring det (Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010). Både pojkar och flickor uttrycker att de tycker att pornografi framställer kvinnors kroppar på ett stereotypt sätt och att de tyckte

¹⁰ 3 mättillfällen med 6 månaders intervaller, med start 2012. Genomförde en multivariat tillväxt analys.

att innehållet i pornografi var våldsamt och hårt och att det ger en överklig och förvrängd bild av sex (Löfgren-Mårtensson & Månsson, 2010).

I andra intervjustudier har forskare identifierat könsskillnader i pojkar och flickors inställning till och sätt att prata om pornografi. I Bergs (2020) kvalitativa intervjustudie med 15 åriga flickor framkom att flickorna kände upphetsning när de såg på pornografi men att de kände att det inte var socialt accepterat för dem att prata om det öppet. Löfgren-Mårtensson och Månsson (2010) fann att pojkar å andra sidan var mycket mer benägna att prata öppet och på ett avslappnat sätt om sin egen pornografikonsumtion i gruppintervjuer än flickorna. I samma studie framkom en tydlig bild av att det fanns förväntningar från deltagarna gällande hur de uppfattade samhällets inställning till pornografi som något negativt, vilket verkade påverka flickornas uppfattning om att det var fel att titta på. Deltagarna var kritiska mot det författarna benämner som "pornografiska skript" där kvinnor och män framställs på ett ojämnt sätt. Vissa deltagare, speciellt flickor tog aktivt avstånd från pornografi och tyckte även att andra skulle göra det. Deltagarna ansåg i stort att pornografi påverkar alla till viss del, så argumenterade de att en majoritet ändå lärt sig att navigera detta och därmed undvika upplevd skada, och menade att denna färdighet ökade med åldern (se Philipps, 2019 för en liknande diskussion).

2.4.4 Barn och unga vill prata med andra om pornografi

Forskning och andra studier visar tydligt att barn och unga efterfrågar att få prata om sex, sexualitet och relaterade frågor så som pornografi i mycket högre utsträckning (Dawson m.fl., 2020; Martellozzo m.fl., 2020; Nash m.fl., 2016). Alla de flickor i Mattebo och kollegors studie (Mattebo, Tyden, m.fl., 2016) som uppgett att de konsumerar pornografi, samt en majoritet av de som inte konsumerade pornografi hade diskuterat pornografi med någon annan. Bland de tjejer som konsumerade pornografi så var det oftast en tjejkompis man pratat med (70 procent), därefter en partner (56 procent) eller en killkompis (36 procent).

2.5 Hbtqi-ungas exponering för och konsumtion av pornografi: vad vet vi?

Trots ett ökande forskningsintresse rörande barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi, samt att det finns flera studier om pornografins inverkan på barn och unga utifrån olika perspektiv så har fokus oftast hamnat på att det finns en tydlig könsskillnad mellan pojkar och flickors konsumtion. Forskningen har även fokuserat på pojkars och flickors upplevelser av hur pornografi samt hur det påverkar dem. Däremot finns det mycket begränsat med studier som utgått ifrån eller tagit i beaktande ett hbtqi+ perspektiv. Det finns olika anledningar till detta. Delvis saknas desaggregerad data (ungefär: statistik som går att bryta ner på olika kategorier som är relevanta för hbtqi+) om hur dessa barn och unga konsumerar pornografi men även för vad pornografi eventuellt skulle kunna ha för inverkan och roll i hbtqi+ barn och ungas liv. En av anledningarna bakom detta är exempelvis att de studier som frågar unga om sexualitet, könsidentitet utöver tvåkönsnormen, eller liknande, ofta ger väldigt begränsade urval (få svarande), vilket gör att det inte går att generalisera resultaten. Ofta presenteras inte heller dessa resultat i studien då inte är statistiskt säkerställda. Exempelvis i Mattebo och medarbetares studier (2013; 2014; 2018) hade man givit svarsalternativen "homosexuell" och "bisexuell" men totalt sätt identifierade sig 1 procent respektive 2 procent av alla respondenter enligt dessa alternativ, vilket endast var ett urval på ett fåtal individer.

Som presenterats tidigare i rapporten så visar studien ”*Unga, sex och internet efter #metoo*” (Jonsson & Svedin, 2021a) att barn som inte identifierar sig som pojkar eller flickor, konsumerar pornografi på ett annat sätt än barn som identifierar sig som pojkar eller flickor. Exempelvis tittar de i högre utsträckning på pornografi som visar sex mellan personer av samma kön, samt uppger de i högre utsträckning att de tycker att de har lärt sig saker de inte visste om hur andra människor ser ut, men färre som uppger att de tycker att pornografi är upphetsande. Gruppen har även högre pornografikonsumtion än barn som identifierar sig som flickor men lägre än de som identifierar sig som pojkar (Jonsson & Svedin, 2021a).

Böthe och kollegor (2019) genomförde nyligen en forskningsöversikt där de sammanställde tillgänglig forskning om hbtqi-ungas pornografikonsumtion. I översikten menar de att forskning tyder på att hbtqi-ungas pornografikonsumtion är högre än heterosexuellas. Trots detta föreslår forskarna att hbtqi-unga inte verkar vara lika benägna att utveckla problematiska beteenden kopplat till pornografi för att deras motivation till att konsumera pornografi skiljer sig från heterosexuella cis-personer. De menar att hbtqi-unga använder pornografi för sexuell njutning, men även för att lära sig om sin sexualitet och sexuella identitet, speciellt då det saknas representation och information i andra medieformer. Därför föreslår författarna att forskningsläget tyder på att hbtqi-unga inte är lika sårbara för pornografins eventuellt negativa inverkan som heterosexuella ungdomar, även om de generellt har en större sårbarhet på andra områden som utsatthet för kränkningar, våld, övergrepp och skattar sin psykiska hälsa lägre (MUCF, 2010). De föreslår därför att för hbtqi-unga kan pornografien fylla en viktigare funktion i deras sexuella identitetsutveckling än för heterosexuella (Böthe m.fl., 2019).

2.5.1 Pornografi en källa till information om sex för unga hbtqi-personer

Flera studier har identifierat att homosexuella pojkar och män vänder sig till internet och nätpornografi för att få information och instruktioner om hur man genomför sexuella praktiker som analsex (Arrington-Sanders m.fl., 2015; Kubicek m.fl., 2010), och för att bekräfta sin sexualitet (Arrington-Sanders m.fl., 2015). I Bradford och kollegors studie (Bradford m.fl., 2018) om queer- och transungdomar uppgav 21 procent av att de använde pornografi som informationskälla för att lära sig om sexuella aktiviteter och för ett led i utvecklingen av sin sexuella identitet, men de uppgav också att de skulle vänt sig till andra mer pålitliga källor om de fanns. I studier genomförda i Nederländerna har man inte kunnat se en skillnad mellan hbtqi-identitet och konsumtionsfrekvens, men däremot att hbtqi-unga i högre utsträckning än andra vänder sig till pornografi för att söka information om sex (van Oosten m.fl., 2017; Vandenbosch & Peter, 2016; Vandenbosch & van Oosten, 2018).

Tidigare forskning och studier pekar på att hbtqi-barn och unga upplever större utsatthet för sexuella trakasserier, våld och mobbning (MUCF, 2010, 2012). Dessa barn och unga uppger också högre nivåer av psykisk ohälsa än andra grupper, ofta kopplat till social utsatthet och utanförskap (Pallotta-Chiarolli & Rajkhowa, 2017). I Statens Medieråds studie om ungas psykiska välmående och medieanvändning fann de att hög pornografikonsumtion var mest framstående i gruppen killar som hade ett sämre psykiskt mående. Däremot så har vi inte nedbrutna data rörande hbtqi-barn och unga. Det saknas också svensk data på hur unga hbtqi-personer hanterar de eventuella risker de upplever att exponering för eller konsumtion av pornografi medför.

Resiliensforskning (resiliens är den långsiktiga förmågan att hantera förändringar och fortsätta att utvecklas) har identifierat att familjens acceptans för barnens könsidentitet eller sexuella identitet var en skyddsfaktor mot suicidala beteenden och för barnens mentala hälsa bland homosexuella, bisexuella och transungdomar (MUCF, 2012; Ryan m.fl., 2009).

Kvalitativa studier har också identifierat hur tillgång till sociala medier och nätaktivism har en skyddande effekt för ungdomar som ifrågasätter sin könsidentitet och sexualitet (Snapp m.fl., 2015). Det finns också forskning som pekar på att unga hbtqi-personer behöver navigera sexuella och sexualiserade nätmiljöer i sin vardag där heteronormen är starkt dominerande (Philipps, 2019).

I Philipps (2019) Brittiska studie¹¹ ville forskaren utforska hur unga hbtq+ personer motverkar risker kopplade till exponering för eller konsumtion av sexuellt explicit material på nätet. Avhandlingen följde frågeställningen:

- *hur uppfattar unga hbtq+ personer sin egen förmåga att hantera negativ inverkan från exponering för sexuellt explicit material på nätet?*

Phillips lyfter svårigheten med att arbeta med en speciellt utsatt grupp unga personer, speciellt när man arbetar med en studie som berör stigmatiserade beteenden och attityder. Som till exempel att konsumera pornografi när man "egentligen inte får" för sin ålder (Philipps, 2019, s. 52). Phillips identifierade nyckelfaktorer och resurser för unga hbtqia+ personer att hantera sexuellt explicit material på nätet. Dessa olika faktorer samvarierade på komplexa sätt, där vissa resurser fungerade både som skyddande och sårbarhetsfaktorer. En kritisk medvetenhet inför de potentiellt negativa aspekterna av pornografi som de mötte på nätet bidrog till att minska obehag och rädsla när de mötte material som annars skulle upplevas som jobbigt. Medvetenhet och aktivism bland unga hbtqia+ personer att hitta mer nichade former av media och nätcommunities som tilltalar deras specifika sexuella identiteter (Philipps, 2019, s. 78). Detta som ett sätt att motsätta sig det starkt dominerande heteronormativa material och attityder som de ansåg råda på internet. Deltagarna pekade då ut fan fiction, hemmagjort material och Tumblr bloggar som centrala (Philipps, 2019).

"All the participants appeared to believe that the mass-produced heteronormative pornography held the greatest harm, and that niche LGBTQ+ material is less likely to proffer unhealthy sexual messages." (Philipps, 2019, s. 83)

Deltagarna blev bättre på att navigera risker ju mer erfarenhet de hade av det, att de över tid lärde sig att hantera situationer som de tidigare upplevt låg utanför deras kontroll, så som oönskad exponering. Ungdomarna upplevde att möte med material som de inte var sexuellt attraherade till upplevdes som en större risk. Men samtidigt även att konsumtion av potentiellt skadligt material kunde försvåras av en betydande konsumtion, och att detta skulle kunna öka eventuell skada. Vissa av deltagarna uppgav att de var mer rädda för att en vuxen skulle upptäcka deras sexualitet eller se vad de har kommit i kontakt med för material, snarare än rädslan för skadlig påverkan av själva materialet (Philipps, 2019, s. 85).

2.6 Vad vet vi om unga med funktionsnedsättningar och deras konsumtion av pornografi?

Det finns ytterst begränsat med studier som undersökt konsumtion av eller erfarenheter av pornografikonsumtion bland vuxna och barn med funktionsnedsättningar (Nguyen m.fl., 2016), inte minst i Sverige.

Som nämnts tidigare i denna rapport så har Statens medieråds studie om unga och medier pekat på att barn med fysiska och psykiska funktionsnedsättningar verkar exponeras för

¹¹ Studien var en kvalitativ intervjustudie med få deltagare, 9 personer åldern 16 till 18 år.

pornografi i högre utsträckning än genomsnittet (Statens Medieråd, 2019). Vi behöver undersöka detta vidare, delvis för att veta om dessa diskrepanser kan identifieras i fler studier. Det är också viktigt att undersöka hur barn med olika funktionsnedsättningar upplever och påverkas av att exponeras för eller konsumera pornografi.

3. Frågeställning B: Hur påverkar exponering för och konsumtion av pornografi barn och ungas hälsa och välmående?

Det finns en växande oro för hur barn och ungas hälsa och välmående påverkas av att exponeras för och att konsumera pornografi. Den samlade forskningsbilden tyder på att för vissa barn och unga så är pornografikonsumtion, speciellt frekvent eller hög konsumtion av pornografi, kopplat till psykisk ohälsa som depressiva symptom, ångest, stress, prestationsångest, ensamhet och nedstämdhet, samt till riskfaktorer som att röka, dricka alkohol, ta droger, skolk, stillasittande, dåliga relationer med sina föräldrar/begränsat stöd i hemmet och även andra. Men sambandsstyrkan varierar mellan olika studier. Det som framkommer är därför att barn och unga som mår dåligt, speciellt pojkar tenderar att ha en mer omfattande pornografikonsumtion, även om forskningsresultaten varierar och studier pekar på att det finns stora individuella variationer (Donevan & Mattebo, 2017). Forskare lyfter därför vikten av att förstå samverkande faktorer i individers liv som leder till exempelvis hög pornografikonsumtion eller till och med tvångsmässig pornografikonsumtion (Jonsson & Svedin, 2021b; Nash m.fl., 2016; Peter & Valkenburg, 2016).

I det här avsnittet redovisas fördjupningar av några av de samvarierande variablerna:

- Pornografikonsumtion och psykisk hälsa
- Kompulsivt beteende kopplat till pornografikonsumtion
- Pornografikonsumtion och erektionssvikt

3.1 Pornografikonsumtion och psykisk hälsa

I svensk kontext så har olika studier konstaterat ett samband mellan frekvent pornografikonsumtion bland pojkar och att lägga mycket tid på datorn (10 timmar om dagen), samt kamratproblem, skolk, snuskonsumtion, alkoholkonsumtion och övervikt (Mattebo m.fl., 2013). Men däremot så skiljde sig inte respondenternas självskattade fysiska eller psykiska hälsa, bortsett från övervikt åt bland gruppen som var frekventa konsumenter och referensgruppen.

I en studie (Mattebo, Tyden, m.fl., 2016) som undersöker flickors pornografikonsumtion svarade 85 procent av alla deltagare att de övergripande mådde bra eller mycket bra. I studien såg de ingen skillnad i självskattad hälsa mellan flickor som var konsumenter av pornografi och de som inte var det. Det var 32 procent av flickorna i studien som svarade att de hade emotionella problem (28 procent), och depressiva symptom (24 procent). Det fanns dock ingen större skillnad mellan de som konsumerade och de som inte konsumerade pornografi (Mattebo, Tydén, m.fl., 2016). Däremot så var pornografikonsumtion kopplat till erfarenheter av kamratproblem, problem med tobak- och alkoholanvändning (Mattebo, Tydén, m.fl., 2016)

I Mattebo och kollegors studie (2018), som utgick ifrån mätningar från 2011 och 2013 om pornografikonsumtion och psykosomatiska och depressiva symptom bland unga i Sverige pekade resultaten på olika interaktionseffekter, där pornografi var en variabel som samspelar med andra. Resultaten visar att faktorer som att vara född utomlands, att bo i

hyreslägenhet, att studera vid ett yrkesförberedande program eller ett högskoleförberedande program, påverkade kopplingen till pornografi.¹² Flickor som vid första mätningen hade högre pornografikonsumtion rapporterade depressiva symptom i högre utsträckning vid andra mätningen, men det motsatta gällde för killar. De konstaterade att vissa sociodemografiska variabler som kön och etnicitet, hade ett samband med pornografikonsumtion över tid.¹³ Författarna menar att deras resultat tyder på att pornografikonsumtion kan relateras till depressiva symptom bland vissa grupper barn och unga. Men att interventioner som riktar sig till att minska eventuell negativ inverkan av pornografi på unga bör utgå från individen istället för en generell uppfattning om hur pornografikonsumtion inverkar på barn och ungas psykiska hälsa (Mattebo m.fl., 2018).

I studien ”*Unga, medier och psykisk ohälsa*” (Andersson, 2020) konstaterar Statens Medieråd att pojkar med fyra eller fler psykiska besvär tittar ”oftare på pornografi och spelar i något högre grad dagligen spel på dator/konsol”. Man konstaterar i studien att det finns flera samband mellan ”sämre psykiskt välbefinnande” och mer ”omfattande medieanvändning” bland barn och unga, men att dessa samband är ganska svaga och uppgår inte i orsakssamband. Författaren påpekar även att man därför inte heller kan fastställa vad som är orsak och vad som är verkan, eller vilka andra faktorer som samspelar i de identifierade sambanden (Andersson, 2020, s. 6).

I studien svarar fler flickor mellan 13–18 år att de lider av fyra eller fler psykiska besvär (39 procent) jämfört med pojkarna (13 procent).¹⁴ Aktiviteten att titta på pornografi hade ett sambandsmått med psykiskt välbefinnande över 0,2 (0,239) bland pojkar. Bland pojkar som uppger att de har tre eller färre besvär anger 15 procent att de tittar på pornografi några gånger i veckan, 6 procent uppger att de tittar dagligen, 6 procent uppger att de tittar en gång i veckan och 73 procent uppger att de sällan eller aldrig tittar på pornografi. Bland pojkar som uppger att de har fyra eller fler besvär uppger 17 procent av pojkarna att de tittar på pornografi dagligen, 31 procent några gånger i veckan, 3 procent en gång i veckan, och 49 procent sällan eller aldrig. Bland flickor som uppger att de upplever tre eller färre besvär samt fyra eller fler besvär uppger ingen att de tittar på pornografi dagligen.¹⁵ Bland pojkar med sämre psykiskt välbefinnande identifierades ett samband med den grupp som sällan eller aldrig använder sociala medier. Författaren pekar på sociala mediernas centrala roll i unga människors liv och att detta kan tyda på att pojkar som mår dåligt upplever i högre utsträckning socialt utanförskap och ensamhet (Andersson, 2020).

¹² Deltagare som uppger en hög konsumtion av pornografi vid första mätningen och som gick ett yrkesförberedande program hade i högre utsträckning svarat att de led av olika fysiska och psykiska besvär, så som huvudvärk, magont, nervositet, irritation, stress och sömnproblem, jämfört med de som inte konsumerade pornografi lika mycket. I studien fann de motsatta interaktionseffekter mellan kön och att vara född utomlands bland pojkar och flickor. Utlandsfödda flickor konsumerade pornografi i högre utsträckning än svenskfödda tjejer. Bland pojkar var det tvärtom, utlandsfödda pojkar konsumerade mindre pornografi än svenskfödda killar. Flickor som hade en högre pornografikonsumtion vid första mätningen hade en marginellt högre konsumtion vid andra mätningen, jämfört med killar som hade lägre konsumtion vid första mätningen. Psykosomatiska symptom vid andra mätningen predicerades av högre pornografikonsumtion vid första mätningen, för tjejer som bodde med separerade föräldrar och som gick yrkesförberedande gymnasieutbildning. Respondenter som uppger högre pornografikonsumtion vid första mätningen som gick en yrkesförberedande utbildning rapporterade psykosomatiska symptom i högre utsträckning än respondenter som gick en högskoleförberedande utbildning. Respondenter som gick en högskoleförberedande utbildning och rapporterade högre pornografikonsumtion vid första mätningen, hade sedan lägre psykosomatiska symptom vid den andra mätningen.

¹³ Utlandsfödda respondenter hade depressiva symptom i högre utsträckning om de hade lägre pornografikonsumtion, medan utlandsfödda respondenter med högre pornografikonsumtion rapporterade lägst depressiva symptom.

¹⁴ Studien konstaterar att flickor med psykiska funktionsnedsättningar är den grupp som i störst utsträckning uppger nedsatt psykiskt välbefinnande (71%). Däremot fann man inte samma samband bland pojkar med psykiska funktionsnedsättningar omfattande medieanvändning och sämre psykiskt välbefinnande. Sambandet är starkare mellan omfattande medieanvändning och nedsatt psykiskt välbefinnande bland barn som uppger att de ofta blir utsatta för mobbing, elakheter eller hot på nätet (s. 7). Bland barn som inte upplever denna typ av utsatthet är sambanden mycket svagare, eller obefintliga.

¹⁵ Respektive 1 och 3 procent tittar några gånger i veckan, 2% respektive 5% tittar en gång i veckan, och 97 respektive 92% tittar sällan eller aldrig på pornografi (Tabell 24, s. 41).

Författaren föreslår tre alternativa tolkningsramar/perspektiv på de samband som identifieras i rapporten (Andersson, 2020):

- Den första perspektivet kopplar samman omfattande medianvändning, nedsatt psykiskt välbefinnande, medierelaterade konflikter i hemmet. De negativa faktorerna förklaras av den tiden som medianvändningen tar upp som förskjuter annat i barn och ungas liv.
- Det andra perspektivet identifierar omfattande medieanvändning som en form av "coping"-mekanism för att kompensera negativa faktorer eller problem som barn och unga möter i sin vardag.
- Det tredje perspektivet utgår snarare från hur sambandet kan förstås utifrån sociokulturella normer relaterade till medier och att dessa bör förstås inom sina sociokulturella, politiska och ekonomiska sammanhang (Andersson, 2020).

När man tittar på rangordning av olika variablers påverkan på välbefinnandeindex (0-30, enligt B-koefficient) hamnar "att titta på pornografi (tim/dag)" på sjätte plats. Sociala, ekonomiska och andra faktorer så som funktionsnedsättning och att uppleva hot och mobbning rangordnas högre (Andersson, 2020, s. 8). I studien urskiljer man tre skyddsfaktorer som samvarierar med bättre psykiskt välbefinnande dessa är: träning och motion, att träffa kompisar hemma hos varandra eller ute (ej på nätet), samt att regelbundet prata med sina föräldrar om sin dag.

I Folkhälsomyndighetens studie SRHR 2017 (FHM, 2017) framkom att män i högre utsträckning rapporterar någon typ av problem i relation till användning av internet i sexuella syften (13 procent) jämfört med kvinnor (5 procent). Ett citat från studien menar att:

"De uppgav exempelvis att de hade svårt att kontrollera den sexrelaterade internetanvändningen (sexually related internet use), mådde dåligt på grund av sin sexrelaterade internetanvändning, kände sig beroende av internet och skulle söka behandling om sådan fanns."

Av de som uppgett att de hade problem så uppgav 2 procent av kvinnorna och 5 procent av männen allvarliga problem. Problematiskt sexuellt internetanvändande hade också signifikant samband med negativa erfarenheter av sexuellt internetanvändande, frekvent konsumtion av pornografi och religiositet. Att titta på, liksom att skicka och ta emot pornografi, var också starkt kopplat till upplevda problem, liksom att ha ett specifikt pornografiskt intresse (FHM, 2017).

I Ybarra och Mitchells studie (2005) fann de att bland 10 till 17 åriga konsumenter av nätpornografi påvisade dubbelt så många av dessa kliniska tecken på depression än bland de som inte konsumerade pornografi på nätet. Som tidigare studier visar är det dock viktigt att beakta individuella skillnader och förutsättningar och enbart utgå från en generell uppfattning om hur pornografikonsumtion inverkar på barn och ungas psykiska hälsa (Mattebo m.fl., 2018).

I en annan studie (Jonsson & Svedin, 2021a) fann forskarna att "vid något tillfälle ha tittat på pornografi" var associerat med en sämre hälsa än för de som inte tittat på pornografi. Forskarna konstaterar även att ju mer både pojkar och flickor tittade på pornografi det senaste året, desto sämre mådde de. De unga som svarade att de tittade varje dag mådde mycket sämre än genomsnittet. Men resultaten förklarar inte kausalitetens riktning. Med andra ord går det inte att säga vilken faktor som är orsak till den andra. Likt andra studier

(Štulhofer, 2021) fann de att de som tittat på pornografi hade generellt större svårigheter med känsloreglering än de som inte tittat (Jonsson & Svedin, 2021a).

3.2 Kompulsivt beteende kopplat till pornografikonsumtion

Det finns en ökande oro för att konsumtion av pornografi kan leda till tvångsmässigt beteende eller till och med beroende som kan påverka konsumentens hälsa, relationer och välmående (Rung, 2021). Detta är en vanligt förekommande fråga i den sociala debatten och som barn och unga själva lyfter om pornografi är huruvida man kan bli beroende av pornografi eller inte?

Det verkar finnas en bred uppfattning bland barn och unga i Sverige och andra nationella kontexter att pornografi kan vara beroendeframkallande. I Barnombudsmannens egna intervjuer med barn och unga används även begrepp som "Porrberoende" vid flera tillfällen (se Delrapport 3). I en studie av Mattebo och kollegor (2014) frågade de gymnasieelever om de trodde att pornografi kunde vara beroendeframkallande och 69 procent av pojkarna och 80 procent av flickorna höll med påståendet.

Det finns forskning som pekar på en koppling mellan vissa problematiska beteenden så som kompulsiv konsumtion och sexuell upptagenhet (Peter och Valkenburg, 2016), men pornografiberoende är ännu inte en egen diagnos.

I DSM-5 ("Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders", American Association, 2013) infördes för första gången beteenderelaterade beroendediagnoser, en så kallad "non-substance-related addictive disorder". I DSM-5 och ICD-11 förde man in så kallad "gaming disorder" som första beteenderelaterade beroendediagnos. ICD-11 förde man även in "compulsive sexual behaviour disorder" som en del av diagnoserna som rör impuls kontroll och inte beroendediagnoserna (WHO, 2018).

Andra beteenderelaterade problem så som pornografi och "binge eating" har på liknande sätt benämnts som beteenderelaterade beroenden (behavioural addictions) (Kraus, Voon och Potenza, 2016; Kuss, Griffiths och Pontes, 2017; Römer Thomsen et al., 2018).

Pornografiberoende har ännu inte tagits med i ICD-11 som en diagnos, och därför behandlas den idag inte som en egen diagnos i Sverige (Barnombudsmannens intervjuer, november-januari, 2020). Eftersom att sexuell kompulsivt beteende etiologi, alltså den medicinska förklaringen till det problematiska beteendet, är ett problem med impuls kontroll så skiljer sig behandlingen åt från behandling av substansberoende (Fisher m.fl., 2019).

Många forskare som studerar ungas pornografikonsumtion har undersökt kopplingen mellan kompulsivitet, överkonsumtion av pornografi och sexuell upptagenhet. Doornward m.fl. (2016) definierade problematisk kompulsiv pornografikonsumtion som en oförmåga att kontrollera sin konsumtion; upptagenhet av sin konsumtion; negativa (adverse) konsekvenser till följd av konsumtionen; erfarenheter av obehagliga känslor när man inte kan konsumera; och konsumerar för att hantera (cope) eller fly från negativa känslor (s. 75).

Det är välbelagt inom forskning som rör barn och ungas pornografikonsumtion att det finns en koppling mellan frekvent pornografikonsumtion och sexuell upptagenhet (Mattebo et al., 2013; Peter och Valkenburg, 2016). Peter och Valkenburgs (2008) resultat har tidigare pekat på att för vissa individer kan exponering för pornografi leda till sexuell upptagenhet. Peter och Valkenburg (2008; 2016) definierar sexuell upptagenhet som "*strong cognitive engagement in sexual issues, sometimes to the exclusion of other thoughts*" (Peter & Valkenburg, 2008, s. 521). I deras forskningsöversikt diskuteras kopplingen mellan sexuell

upptagenhet och pornografikonsumtion men de gör inte en koppling till diskussionen om beroende.

I en annan forskningsöversikt av de Alarcón och medarbetare (de Alarcón m.fl., 2019) pekar de på att även om det finns ett stort antal studier som från det senaste decenniet som fokuserat på så kallat pornografiberoende, så menar de att vi fortfarande inte har övertygande evidens som förklarar när beteendet blir patologiskt (ett sjukdomstillstånd).

Ytterligare en forskningsöversikt. (Quadara m.fl., 2017) visar på liknande resultat. De menar att frågan om man kan bli beroende av pornografi fortfarande inte är fastställd och att därför så kan problematisk pornografikonsumtion bäst förstås som en form av *kompulsivt beteende* och *upptagenhet*. Love och kollegor (2015) däremot föreslår i sin forskningsöversikt att kompulsiv konsumtion av nätpornografi kan komma att identifieras som en officiell beroendediagnos (detta har inte ännu skett vid utförandet av regeringsuppdraget).

Resultaten från Folkhälsomyndighetens (2017) studie visar också på en koppling mellan frekvent pornografianvändning och andra typer av sexrelaterade aktiviteter på nätet så som tvångsmässig upptagenhet av cybersex. Forskning har också pekat på att vissa män söker sig till pornografi på nätet på ett kompulsivt och beroendeframkallande sätt för att hantera stress eller obehag (Quayle t al., 2006). I likhet med detta drog Owens m.fl. (2012) slutsatsen att forskningsläget som det var då tydde på att barn och unga löpte större risk att utveckla problematisk pornografikonsumtion om de exponeras för sexuellt explicit material under tonåren. Men det saknas longitudinella studier där man kunnat etablerat detta samband över en längre tidsperiod, detta även kopplat till att pornografitillgången förändrats drastiskt över de senaste två decennierna.

Den övervägande majoriteten av barn och unga som konsumerar pornografi utvecklar aldrig kompulsiva tendenser, men att för de som gör det pekar forskning på att det kan föra med sig mycket lidande och allvarliga konsekvenser i den drabbades liv (Doornward et al., 2016). I Doornward och kollegors studie från Nederländerna (2016) utforskade de psykologiska faktorer kopplade till problematisk pornografikonsumtion. De identifierade att de som hade en problematisk konsumtion använde pornografi som coping mekanism, som temporär flykt, ett sätt att distrahera sig eller få utlopp för stress eller negativa affektiva tillstånd (Doornward et al., 2016; se också Andersson, 2020 för liknande resultat). Författarna pekar på att ungas sexuella kompulsivitet kopplat till pornografi kan skilja sig från vuxnas och att just syftet med den problematiska pornografikonsumtionen blir en viktig faktor för att förstå fenomenets negativa effekter.

I Donevan och Mattebos (2017) studie pekar författarna på olika beteenden som var kopplade till sexuell upptagenhet eller kompulsiv konsumtion av pornografi. Där pekar de på att frekventa pornografikonsumenter ansåg att de var mer intresserade av sex och pornografi jämfört med andra, de var mer benägna att tänka på sex hela tiden. De var även mer benägna att ha fantasier om att prova det de sett i pornografin flera gånger i veckan än medelkonsumenter och de som konsumerade sällan. I studien påpekar författarna att man utifrån detta inte kan fastställa kausalitetens riktning. Alltså kan man utifrån detta inte veta om konsumenterna tittade på pornografi för att de var mer intresserade av sex, eller om att de tittade mer på pornografi gjorde att de tänkte mer på sex. De pekar på Peter och Valkenburgs (2008) teori om att det finns ett cykliskt förhållande mellan dessa faktorer. Nämligen att:

- personer är mer intresserade av sex till att börja med men att intresset för sex också triggas av att titta på pornografi, vilket skulle kunna resultera i ett problematiskt förhållningssätt till pornografi (Donevan & Mattebo, 2017).

Men hur många upplever att de har problem med sin pornografikonsumtion i svensk kontext? I en studie svarade en tredjedel av frekventa konsumenter att de tittar på pornografi mer än de vill (Donevan & Mattebo, 2017). I en annan studie så svarade 15 procent av pojkarna som tittade på pornografi att de hade svårt att låta bli att titta på pornografi och 15 procent hade svårt att sluta titta när de börjat (Jonsson & Svedin, 2021a). Bland unga som identifierade sig som annat än pojke eller flicka var det 10 procent som angav att hade svårt att låta bli att titta på pornografi och 14 procent som hade svårt att sluta titta när de börjat. Medan bland flickor var detta betydligt lägre där 5 procent hade svårt att låta bli och 4 procent som hade svårt att sluta när de väl börjat (Jonsson & Svedin, 2021a).

Detta indikerar att det är en grupp barn och unga som upplever att de har problem med sin pornografikonsumtion, många av dessa upplever känslor av skam och skuld kopplade till sin pornografikonsumtion som troligtvis försvårar för dem att söka hjälp (Jonsson & Svedin, 2021a). Dessa barn har rätt till att få tillgång till vård. För en fördjupad diskussion kring kompulsiv pornografikonsumtion se delrapport 3.

3.3 Pornografikonsumtion och erektionssvikt

Viss forskning har pekat på att överkonsumtion av pornografi eventuellt skulle kunna leda till erektionssvikt (Park et al., 2016) och att en ökning i erektionssvikt bland unga kan förklaras av ökad tillgång till pornografi. Men andra studier har inte hittat samma samband (Landripet och Stulhofer, 2015; Wilson, 2016; de Alarcón, 2019). Utifrån det nuvarande forskningsläget så stödjer inte empirisk forskning en sådan koppling, varför det ska detta beaktas med stor försiktighet.

I en studie med unga män i USA (Grubbs & Gola, 2019), som använde både longitudinell och tvärsnittsmetod, identifierade forskarna att erektionssvikt korrelerade till deltagares uppfattning om att de hade problem med sin pornografikonsumtion, snarare än deras faktiska pornografikonsumtion. Sambandet hade ingen kausal riktning. Forskarna menar därför att studien stärker forskningsbilden av att det finns ett mycket svagt stöd (eller inget stöd) i forskning som pekar på ett samband mellan pornografianvändning och erektionssvikt (Grubbs & Gola, 2019). I en annan studie med unga heterosexuella män i tre olika Europeiska länder fann man inte heller ett statistiskt signifikant samband mellan frekvent pornografikonsumtion och erektionssvikt (Landripet & Štulhofer, 2015).

4. Frågeställning C: Hur påverkar barns exponering för och konsumtion av pornografi deras relationer och beteenden?

Det tredje och sista innehållsavsnittet i denna delrapport fokuserar på frågeställningen om hur barns exponering för och konsumtion av pornografi påverkar deras relationer och beteende. I det här avsnittet kommer vi framförallt redovisa fördjupningar av hur pornografi relaterar till både utövande av samt utsatthet för sexuellt våld. Den andra fördjupningen i det här avsnittet redovisar forskning om ungas sexuella attityder och praktiker påverkas av pornografi och hur.

Redovisningen inleds dock med en del som tar upp några av de mest inflytelserika teoretiska förklaringsmodellerna som sin tur används i olika studier för att undersöka samband mellan pornografi och olika negativa beteenden och uppfattningar så som våldsamma sexuella praktiker och genus-stereotypa attityder. Denna redovisning är tänkt att illustrera de utmaningar forskarna står inför när de ska undersöka den här typen av komplexa samhällsfenomen och samband mellan olika faktorer.

4.1 Teorier för att förklara kopplingen mellan konsumtion av pornografi och negativa effekter hos unga konsumenter

Det finns många olika teorier som forskare lutar sig mot för att teoretisera hur pornografin påverkar barn och unga, men även vuxna på olika sätt. Teorier hjälper forskare att tänka kring hur man kan förstå sambandet mellan olika variabler så som pornografikonsumtion och sexuellt våld, eller pornografikonsumtion och sexuella preferenser. Dessa teorier är också viktiga då de återkommer i den sociala debatten om pornografins påverkan på barn och unga, samt används som grund för att utveckla insatser för att exempelvis motverka pornografins eventuella negativa effekter (se delrapport 2). Teorierna som redovisas här nedan utgör exempel på hur forskningen söker efter samband mellan olika faktorer och har använts inom pornografiforskning som alternativa och kompletterande förklaringsmodeller. Dessa teorier har därför använts för att formulera hypoteser om sambandsförklaringar med olika resultat.

En inflytelserik modell för att teoretisera sambandet mellan konsumtion av sexualiserad media och sexuell aggression/våld är Malamuths "Confluence Model of Sexual Aggression" (Hald et al. 2014; Malamuth, 2018). Enligt denna modell är sexuell aggression resultatet av en kombination av vissa personlighetsdrag samt frekvent konsumtion av pornografi (speciellt pornografin som har våldsamt, aggressivt och nedvärderande innehåll).¹⁶ Zillmans (1982; 2000) teori om sexuell habituering (tillvänjning) teoretiserar på ett liknande sätt att konsumtion av exploaterande och sexistiskt medieinnehåll ökar framförallt pojkars sexuella ökänslighet och ökar sannolikheten att de kommer utöva sexuellt våld.

¹⁶ Malamuth, Addison och Koss (2000) utvecklade "the confluence model" som menar att fientlig maskulinitet (hostile masculinity) och sexuell promiskuitet interagerar med pornografikonsumtion på ett sätt som inverkar influerar på sexuellt våldsamt beteende. Men detta har ifrågasatts som förklarande modell för kopplingen mellan pornografi och sexuellt våld (Baer, Kohu, och Fisher, 2015).

Andra teorier som använts för att förklara sambandet mellan konsumtion av pornografi och utövandet av våld eller aggressivt beteende är Simon och Gagnons (2003) "sexual script theory" och Banduras (1978) sociala inlärningsteori (theory of social learning). Gagnon och Simons (1973) sexuella skriptteori menar att sexuella skript utgörs av konventioner som informerar individers sexuella begär, beteenden och sexuella interaktioner. Teorin har använts inom pornografiforskning utifrån idén om att pornografikonsumtion informerar konsumentens sexuella skript som sedan påverkar sexuellt beteende (Marshall et al., 2018). Skriptteori brukar även i forskning sammanföras med social inlärningsteori för att förklara hur pornografi exempelvis kan forma ungas sexuella skript. Banduras (1977) sociala inlärningsteori utgår ifrån förståelsen för att människor lär sig specifika sociala beteenden genom att observera andra, imitera vad andra gör och sedan att deras beteende förstärks genom detta. Enligt dessa teorier kan konsumtion av pornografi innebära att konsumenten formar sina sexuella beteenden utifrån vad de ser i pornografin. Men teorin har även använts för att beskriva påverkan utifrån idén om att när konsumenten tittar på pornografi får de en fysiologisk och psykisk respons. Responsen ses som positiv och önskvärd och lär konsumenten, implicit, att om man genomför de sexakter man ser i pornografi i verkligheten kommer detta att få önskvärda effekter.

"3AM modellen" (Wright, 2011, 2014) utgår till stor del från sexuell skriptteori. De tre A som hänvisas till i modellen står för "acquisition, activation and application" (kan ungefär översättas som: förvärv, aktivering och tillämpning). 3AM-modellen används för att teoretisera vilken typ av effekt exponering för pornografi har på barns och ungas sexuella socialisering (Wright, 2014). (För en diskussion om hur denna modell omsatts läs metodinventeringen del 4.3.2.)

4.2 Finns det ett samband mellan barn och ungas konsumtion av pornografi och utövande av sexuellt våld?

Ett av de tydligast framträdande teman som diskuteras offentligt gällande pornografi är hur det påverkar barn och ungas våldsutövande och utsatthet. En beskrivning som återkommer är att pornografin är våldsskildringar, att den bli mer våldsam och upprätthåller destruktiva könsstrukturer som i sin tur motverkar ett jämställt samhälle.

Forskningsresultaten på detta område går isär och man har inte kunnat etablera ett kausalt samband mellan exponering för eller konsumtion av pornografi och utövandet av sexuellt våld. Man har däremot konsekvent kunnat visa på ett samband mellan sexuellt aggressivt beteende och pornografikonsumtion, även om styrkan i sambandet varierat i olika studier (se även Peter och Valkenburg 2016; Wright et al., 2015). Sambandet mellan pornografikonsumtion och sexuellt våldsutövande är starkare för pojkar och sambandet mellan pornografikonsumtion och sexuell utsatthet är starkare för flickor, men sambandsstyrkan varierar mellan studier (Peter & Valkenburg, 2016).

I denna del kommer vi därför att presentera forskning som tydliggör hur sambandet mellan pornografikonsumtion och sexuellt våld ser ut i olika studier och kommer att belysa den komplexa forskningsbild som framkommer.

4.2.1 Pornografikonsumtion, sexuell aggressivitet och kopplingen till andra faktorer

I Stulhofers (2020)¹⁷ studie på Kroatiska pojkar¹⁸ testade forskarna både Malamuths och Zillmans teorier. I studien framkom att känslomässig hårdhet/okänslighet (callousness) hade ett tydligt samband med sexuell aggressivitet¹⁹, men inte konsumtion av pornografi. I denna studie fann man snarare ett samband mellan frekvent konsumtion av pornografi och lägre nivåer av sexuellt våld. Forskarna identifierade därför okänslighet som en riskfaktor för sexuellt våld. Okänslighet, inte pornografikonsumtion, förutspådde sexuellt våld. Okänslighet modererade även sambandet mellan pornografikonsumtion och sexuellt våld. De fann heller inte ett longitudinellt samband mellan konsumtion av pornografi och sexuellt våldsamt beteende (Štulhofer, 2021).

Vissa har studerat sambandet mellan konsumtion av pornografi och sexuellt våld eller aggressivitet utifrån ett longitudinellt perspektiv. Dawson, Tafro och Štulhofer (Dawson m.fl., 2019) studerade kroatiska pojkars konsumtion av pornografi (prevalens och frekvens) under en 20 månaders period. Frekvent mobbning, gruppträck och popularitet var kopplat till högre pornografikonsumtion. De såg endast en marginell ökning av pornografikonsumtion över tid bland de som var sexuellt aggressiva. Bland de som hade måttliga nivåer av sexuell aggression, hade konsumtionen snarare minskat över tid. Dawson och kollegors resultat talar emot att pornografikonsumtion skulle ha bidragit till deltagarnas sexuella aggression. När forskarna kontrollerade efter andra variabler hittade de inga signifikanta samband mellan förändringen i pornografikonsumtion och sexuell aggression över tid (Dawson m.fl., 2019, s. 594). Den gruppen som var mycket sexuellt aggressiva minskade snarare sin konsumtion av pornografi över tid. Forskarna pekar istället på behovet att förstå sambandet mellan utövande av mobbning, gruppträck, popularitet och gruppdynamik i homosociala grupperingar för att förstå både konsumtion av pornografi och sexuell aggression (s. 594).

Komplexiteten i dessa samband har även lyfts av Malamuth och Huppin (Malamuth & Huppin, 2005) som fann att pornografikonsumtion i sig inte predicerar (förutsäger) sexuell våld. Deras studie belyser att de som hade en hög pornografikonsumtion i kombination med andra riskfaktorer var mer benägna att begå sexuell våld än deltagarna som inte konsumerade pornografi alls eller hade en mer begränsad konsumtion.

4.2.2 Kopplingen mellan utsatthet för sexuellt våld, pornografikonsumtion och sexuellt våldsutövande

Inom forskningen har man sedan länge identifierat kopplingen mellan att utöva sexuellt våld och att själv ha erfarenhet av olika ofta multipla former av våld och trauma, inklusive sexuell våld. Med detta sagt är det inte så att alla som varit utsatta för sexuellt våld som själva blir förövare. I mycket av forskningen om förövares utvecklingsmässiga antecedenter²⁰ används tidig exponering för pornografi som en riskfaktor (se Burton, Duty och Leibowitz, 2011). Hur denna exponering skett efterfrågas dock sällan. Gerhard-Burnham och kollegors fenomenologiska intervjustudie med förövare av sexuellt våld framgick även där tidig

¹⁷ Longitudinell studie där man testade okänslighet vid två olika tidpunkter.

¹⁸ Kroatien har jämförbara nivåer av pojkar som är högkonsumenter av pornografi då 26% av deltagarna tittade på pornografi varje dag.

¹⁹ Man använde samma operationaliserande av sexuellt våld som Ybarra et al, 2011. "Hur många gånger de senaste 6 månaderna har du kysst, vidrört, eller utfört annan sexuell handling med en annan person som inte ville det?"

Pornografianvändande operationaliserades som "allt material som öppet avbildar sexuell aktivitet: material som visar nakna kroppar men inte samlag eller annan sexuell aktivitet faller inte inom ramen för denna definition av pornografi".

²⁰ En antecedent variabel är en som sker innan de variabler som man vill studera och som kan påverka sambandet mellan de studerade variablerna, exempelvis i detta fall sambandet mellan pornografikonsumtion och sexuellt våld.

exponering för sexualitet och pornografi som ett återkommande tema i förövarnas livsberättelser (2016). När man studerar unga manliga förövare av sexuellt våld så är just sexuell utsatthet i barndomen (childhood sexual victimization) en av de vanligaste faktorerna att titta på bland denna grupp. Utsatthet för sexuellt våld i barndomen är bland pojkar och unga män kopplat till riskfullt sexuellt beteende (Walsh, Latzman & Latzman, 2014; Wekerle et al., 2017).

Forskare som studerar unga lagöverträdare och våldsutövare pekar på vikten av att förstå dynamiken och mångfacetterade aspekterna av dessa barn och ungas beteendeproblem och att dessa inte kan förklaras utifrån någon enskild faktor. Däremot är det viktigt att etablera vilken roll olika faktorer spelar och vilka olika variabler i deras liv som kan bidra till vissa beteenden, däribland konsumtion av pornografi (Nash et al., 2016; Peter och Valkenburg, 2016). I följande studier om unga som begått sexuella övergrepp så utforskas kopplingen detta har till pornografikonsumtion.

Alexy, Burgess och Prentky (2009) genomförde en amerikansk studie på en grupp om 160 vad de kallar "sexuellt reaktiva barn och unga" eller unga som begått sexuellt våld. De föreslår att denna grupp barn och unga löper större risk att uppleva skadliga effekter av att konsumera pornografi då de är en högriskgrupp för olika aggressiva beteenden.²¹ De fann att 59 procent av de sexuellt reaktiva barn och unga som konsumerade pornografi hade utfört någon form av oönskat/olämplig beröring att jämföra mot 56 procent bland gruppen som inte konsumerade pornografi. De fann att det var 5 gånger mer troligt att barn och unga som konsumerade pornografi inom denna grupp skulle genomföra påtvingade vaginala samlag²² än bland gruppen som inte konsumerade pornografi. De undersökte alltså pornografikonsumtion som en "riskmarkör" för våld och speciellt sexuellt våld. De identifierade samband mellan pornografikonsumtion och andra aggressiva beteenden så som ihållande mönster av att ljuga, stjäla, bryta mot lagen, att manipulera andra, mordbrand, samt att utföra olika former av sexuellt våld. Författarna menar att deras studie stödjer teorin om att för personer med en benägenhet för aggressivt beteende kan konsumtion av pornografi vara en katalysator för allvarigare former av våld (liknar Peter och Valkenburgs (2008) teori om pornografins cirkulära verkan). Studien kunde endast studera statistiskt signifikanta samband bland den manliga populationen.²³

I en kanadensisk studie av Mancini, Reckdewald och Beauregard (2012) utgår de ifrån ett utvecklingspsykologiskt (imitation hypothesis) perspektiv för att undersöka huruvida en förövaras konsumtion av pornografi (pornografiska filmer) vid vissa tidpunkter i livet ökar allvarlighetsgraden av det sexuella våldet de utövar. De ville därmed undersöka om konsumtion av pornografi vid vissa tidpunkter i livet påverkar förövarens benägenhet att skada och förnedra sina offer. Studien omfattade 616 män dömda för sexuellt våld som var fängslade. För att undersöka detta mätte de exponering för pornografi vid 3 tillfällen i livet: tonåren, som vuxen och precis innan ett genomfört övergrepp genom retrospektiva longitudinella data. Resultaten tydde på både ett samband mellan exponering för pornografiskt material under tonåren och mer allvarligt våld mot sina offer. I studien fann de även att andra kriminella variabler så som långvarig kriminalitet, ålder vid kriminell debut samt antalet tidigare brott, hade ett starkt samband med offrets fysiska skador, i alla tre modeller (pornografi i tonåren, vuxen ålder och precis innan övergreppet). Förövare med en tidigare kriminell debut använde överlag mer våld och åsamkade allvarigare fysiska skador.

²¹ De beskriver studien som en deskriptiv, explorativ studie som använder en sekundäranalys (av material inom studien "Risk Management of Sexually Reactive Children and Adolescents" 2002).

²² 95 procent CI= 1.641 mot 16.019, $p < .002$

²³ Studien har studerat pornografi som enskild variabel, ingenting om vilken typ av pornografi som konsumerats, när konsumtionen påbörjats, hur omfattande konsumtionen är. Resultaten går ej att generalisera då den delvis utgår ifrån en såkallad "convenience sample", utgår ifrån ett visst område i landet.

Men resultaten pekade även på en utlösande effekt av att konsumera pornografi precis innan övergreppet, de fann att dessa förövare använde mindre våld i övergrepp som skedde precis efter att de tittat på pornografi (Mancini m.fl., 2012).

4.2.3 Samband mellan pornografikonsumtion och sexuellt våldsutövande i den generella populationen

De studier som vi gått igenom ovan pekar på ett samband mellan pornografikonsumtion och sexuellt våldsutövande bland personer dömda för sexuella brott eller som konstaterats ha ett sexuellt aggressivt beteende, men hur ser det ut i den generella populationen?

I en stor Europeisk studie genomförd i fem olika länder (Bulgarien, Cypern, England, Italien, Norge) med 4564 barn i åldrarna 14 och 17 år utforskar sambandet mellan frekvent konsumtion av pornografi²⁴, sexuellt våld och övergrepp, och att skicka och ta emot sexuella bilder och meddelanden (Stanley m.fl., 2018). Prevalensen i de olika länderna varierade mellan 19 och 30 procent, men pojkar hade högre prevalens än flickor i alla länder. Frekvent konsumtion varierade mellan 3 procent i Cypern och England och 8 procent i Bulgarien. I studien fann man ett samband mellan utövande av sexuellt våld²⁵ (operationaliserades på samma sätt som Ybarra et al, 2011) med frekvent konsumtion av pornografi. Det fanns även ett tydligt samband mellan att konsumera pornografi och att ha skickat eller tagit emot sexuella meddelanden. Pojkar som konsumerade pornografi frekvent hade i högre utsträckning negativa genusattityder.²⁶ Exempelvis var pojkar som regelbundet konsumerade pornografi mycket mer benägna att hålla med påståendet: "women lead men on usually and then complain about the attention they get." Även om denna studie fann ett tydligt samband mellan regelbunden konsumtion av pornografi och utövandet av sexuellt tvång och övergrepp bland pojkar så påpekar forskarna att de inte kan dra slutsatser om kausalitetens riktning (direction of causality)(Stanley m.fl., 2018, s. 2939).

I sin meta-analys så fann Wright, Tokunaga och Kraus (2016) ett samband i den generella populationen mellan pornografikonsumtion och attityder som stödjer våld och sexuellt aggressivt beteende. I en annan meta-analys (Seto & Lalumiere, 2010) tyder resultaten på att unga sexualförbrytare hade mer exponering för sex och pornografi än ungdomar som inte hade begått sexuella brott. I Brown och L'Engles (2009) studie identifierade forskarna att konsumtion av mainstream pornografi (x-rated movies) i tidiga tonåren predicerade (företspådde) utövandet av sexuella trakasserier bland Amerikanska pojkar i senare tonåren. I Tomaszewska och Krahés (2018) studie fann de att konsumtion av pornografi som avbildar sex där båda parter samtyckt indirekt predicerade sexuell aggression. Foubert och Bridges (2017) studie genomförd på Amerikanska collegestudenter fann ett samband mellan motivation att titta på pornografi och att trycka bort känslan av att vilja ingripa i våldsamma situationer.

Bonino, Ciairano, Rabaglietti och Cattelinos (2006) enkätstudie med 14 till 19 åriga italienska elever fann ett samband mellan elever som hade konsumerat pornografi och utövandet av trakasserier och sexuellt våld (forced sex). Bonino och kollegor (2006) fann ett samband

²⁴ En definition av pornografi användes ej utan svaren utgår ifrån deltagarnas egna uppfattningar om vad pornografi är. Men i deras konsultationer med barn och unga i varje land så fann de att de hade en gemensam och enhetlig uppfattning om vad pornografi på nätet är.

²⁵ Operationaliserades som Ybarra et al (2011).

²⁶ Genusattityder operationaliserades/mättes genom att mäta attityder kopplade till jämställdhet: Exempelvis: att för ett viktigt jobb är det bättre att välja en man över en kvinna; "women lead men on sexually" och sedan klagar på den uppmärksamhet de får; ibland kan det vara acceptabelt att en man slår en kvinna om hon har varit otrogen. Deltagare fick besvara enligt en 5 punkts likert skala.

mellan att konsumera pornografiska filmer och videoklipp och att ha varit utsatt för sexuella trakasserier eller sexuella övergrepp, speciellt bland flickor och de yngre studiedeltagarna.

I en mindre tvärsnittsstudie med 16-17 åriga afroamerikanska och latinamerikanska ungdomar i ekonomisk utsatthet (72 deltagare) (Rothman & Adhia, 2016) är en av de få studier som kvantitativt undersökt sambandet mellan konsumtion av pornografi och utsatthet för sexuellt våld i nära relationer (adolescent dating abuse victimization). De fann samband mellan utsatthet för sexuellt våld i nära relationer²⁷ med konsumtion av pornografi, frekvent konsumtion av pornografi, att titta på pornografi med andra, att tillfrågas att utföra sexuella handlingar som en partner sett i pornografi, och att titta på pornografi under eller efter att ha konsumerat cannabis. Femtio procent av de som utsatts för sexuellt våld i nära relationer och 32 procent av de som inte hade det, angav att de tillfrågats att genomföra något en partner sett i pornografi och 58 procent svarade att de upplevde det som negativt (Rothman & Adhia, 2016b).

Vissa studier pekar snarare på en koppling mellan sexuellt förövarskap och konsumtion av just våldsamt pornografi som predicerar sexuellt våld (M. L. Ybarra m.fl., 2011; M. Ybarra & Mitchell, 2013). I en longitudinell studie som omfattande 1'586 barn och unga mellan 10 och 21 år med sex mätillfällen mellan 2006 och 2012, fann forskarna ett starkt samband mellan våldspornografi (men inte icke-våldspornografi) och sexuellt våld (M. L. Ybarra & Thompson, 2018a). Konsumtion av våldsamt pornografi (men inte icke-våldsamt pornografi) associerades till en fyra gånger högre sannolikhet att begå olika former av sexuellt våld en första gång under undersökningsperioden (förutom våldtäkt där det inte fanns signifikanta odds). I studien fann forskarna även att sexualiserad och våldsamt media associerades också till utövande av sexuella trakasserier, sexuella övergrepp, sex under tvång, och även våldtäkt (som associerades till sexualiserad media). Forskarna föreslår att det är viktigt att förstå hur våldsamt pornografi påverkar pojkar, även om studien också identifierade att en stor minoritet av förövare var flickor och att pojkar rapporterade i högre utsträckning utsatthet för sexuellt våld. Trots dessa markanta samband mellan våldsamt pornografi (men inte icke-våldsamt pornografi) och sexuellt förövarskap som framkommer i denna studie så pekar forskarna på att det sexuella våldets etiologi är komplex och multifaktoriell och kan förklaras utifrån olika former av exponering på olika nivåer av barns sociala ekologi, alltså på individ, familje- och samhällsnivå. Exempelvis exponering för våld i nära relationer inom familjen predicerar sexuellt våldsutövande. De menar att dessa script sedan förstärks av att se våldsamt pornografi, i kombination med andra aggressiva beteenden hos individen bidrar även det till att öka sannolikheten för sexuellt förövarskap, samt attityder som att vara accepterande mot våld i relationer och uppfattningen att flickor förväntas ha sex, och sist egna erfarenheter av utsatthet för sexuellt våld eller våld i nära relationer, vilket också förstärker sannolikheten att en individ själv begår sexuellt våld (M. L. Ybarra & Thompson, 2018a).

I en liknande norsk-svensk studie med 4,000 gymnasiepojkar visade Kjellgren och kollegor (Kjellgren, Priebe, Svedin, & Langstrom, 2010) att frekvent konsumtion av pornografi samt konsumtion av våldsamt pornografi var vanligare bland både pojkar med ett sexuellt tvingande beteende eller hade beteendeproblem jämfört med kontrollgruppen. Men det var lika vanligt jämfört med ungdomar med andra beteendeproblem som inte påvisat sexuellt tvingande beteende. Erfarenheter av sexuella övergrepp, sexuella erfarenheter, ovanliga/atypiska (atypical) sexuella intressen, sociala svårigheter och problem att reglera

²⁷ Erfarenhet av våld i nära relationer (dating abuse victimization) mättes genom en version av "Severity of Violence against Women Scales" med 11-items. Deltagare fick besvara vilken typ av pornografi de konsumerade och fick 62 olika kategorier så som: amatör, anal, creampie, ebony, fetisch, gruppsex, hentai, lesbiskt, MILF, teen, threesome, vintage, webcam mm. Man frågade också efter om deltagare tvingats se på pornografi av en partner.

sitt humör var också vanligare bland högkonsumenter jämfört med kontrollgruppen (se även Bonino, et al., 2006).

I andra studier så läggs frekvent konsumtion och tidig exponering för pornografi ihop med andra sexuella variabler där detta ses som en riskfaktor. Det studierna pekar dock på behovet av att förstå hur dessa faktorer kan tolkas inom bredare sammanhang av normativa och atypiska sexuella erfarenheter samt när de inträffar i personens liv (sexual precocity). Som till exempel tidig sexuell debut, tidig ålder vid första sexuella intresset, tidig ålder vid första exponeringen för sexualitet eller pornografi (Spears & Goulet & Tardif, 2018). Tidig exponering för pornografi ses inom forskningslitteraturen därför som en riskfaktor för utövandet av sexuellt våld, men däremot vilken isolerad inverkan exponering och konsumtion av pornografi har utöver andra kontrollvariabler, där går meningar isär inom forskningen (Owens m.fl., 2012; Peter & Valkenburg, 2016).

Kjellgren, Priebe, Svedin, Mossige och Långström (2011) fann i sin studie om flickor som utövar sexuellt tvång (sexually coercive)²⁸ att de också hade sexuellt umgänge med fler sexuella partners, var mer accepterade mot våldtäktsmyter ('rape myths')²⁹ och att de hade tittat mer på våldsam pornografi (se också Ybarra et al. 2011 för liknande resultat) än flickor som inte var sexuellt våldsamma. De hade också sålt sex i högre utsträckning än andra, samt att det var mer sannolikt att de hade vänner som tittade på våldsam pornografi. Dessa flickor var även mer våldsamma överlag, depressiva, och hade mer erfarenhet av cannabis,³⁰ började dricka alkohol tidigare och oftare än kontrollgruppen.

4.2.4 Vad säger det samlade forskningsläget om sambandet mellan barn och ungas exponering för eller konsumtion av pornografi och utövandet av sexuellt våld?

Det finns en betydande mängd forskning som hittar samband mellan exponering för och konsumtion av pornografi och våldsamt sexuellt beteende men det pågår fortfarande en intensiv debatt inom forskningen om vilka slutsatser vi kan dra om pornografins kausala effekter (Ferguson & Hartley, 2020; Kohut m.fl., 2019; Wright, 2021). Det som framkommer i forskningen är en bild av att vissa barn och unga påverkas mer än andra och många faktorer tillsammans bidrar till att unga utöver sexuellt våld, där konsumtion av våldsam pornografi har den tydligaste kopplingen (M. L. Ybarra & Thompson, 2018a).

Rothman och Adia (2015) pekar på att forskning om pornografins inverkan på barn och unga tenderar att förenkla frågan som potentiellt producerar felaktiga eller onyanserade slutsatser gällande, hur och varför pornografi eventuellt kan inverka på barn och ungas beteende och psykologiska tillstånd. De pekar på behovet av att bättre definiera vilken/vilka typer av sexuellt explicit material/pornografi som man frågar om i studier, samt att vissa grupper förblir underrepresenterade i denna forskning. De lyfter därför vikten av att studera barn och ungas konsumtion av och exponering för pornografi utifrån att det är en heterogen grupp och att pornografi konsumtion skiljer sig åt mellan konsumenter (t.ex. vad, hur och hur mycket man tittar)

Peter och Valkenburg (2016) menar att de metoder som används för att mäta sambandet mellan pornografikonsumtion och sexuell aggression är väldigt olika och att vi därför inte ännu förstår vad i pornografien som kan relateras till sexuell aggression. De lyfter även att

²⁸ Sexuellt våldsamt eller tvingande beteende (sexually coercive) förklarades och användes som: om man någonsin "övertygat någon, pressat någon eller tvingat dem till att onanera, att ha sex, utföra oralsex, eller analsex".

²⁹ Tre items var med i studien tagna från (Burt) "en tjej som följer med en kille hem efter en första date tyder på att hon vill ha sex"; "många killar har en omedveten önskan om att våldta tjejer"; och "många killar tror att sex är mer spännande om tjejen gör motstånd mot hans sexuella inviter" (advances).

³⁰ Hårdare droger påvisade inte statistisk signifikans.

forskning visar ett samband mellan utsatthet för sexuellt våld och konsumtion av pornografi men att vi ännu inte förstår vad detta samband beror på.

Andra forskare har dock poängterat att inom detta forskningsämne så kanske vi aldrig kommer att kunna determinera kausalitet eftersom att de typer av studier som krävs för att kunna göra det vore oetiska att genomföra med barn. Exempelvis experimentell studiedesign som bäst lämpar sig för att determinera kausalitetens riktning, skulle vara oetisk att genomföra. En sådan studie skulle innebära att till exempel visa barn och unga pornografi för att studera dess konsekvenser. De stora utmaningarna som finns förknippade med en design på en studie innebär även att ingen har gjort det. Därför betonar vissa forskare att det faktum att många olika typer av studier i olika sammanhang pekar på ett samband mellan pornografikonsumtion, men speciellt våldsamt pornografi och sexuellt aggressivt beteende indikerar inte minst att vi behöver förstå hur pornografikonsumtion samverkar med andra riskfaktorer (Jonsson & Svedin, 2021b). Andra menar att vi snarare ska förstå tredje variabler eller kontrollvariabler så som individuella faktorer (personlighet, genusstereotypa uppfattningar, sensationssökande m.m.) som antecedenter, modererande eller medierande faktorer snarare än kontrollvariabler (Wright, 2021). Wright (2021) menar att forskning borde fokusera på dessa variabler för att förstå hur de medierar eller modererar frekvens, vilken typ av pornografi som konsumeras, mekanismerna som leder till en viss effekt och vilka individer och kontext för vilka de effekterna är mindre sannolika.

4.2.5 Pornografi och utsatthet för sexuellt våld

Det finns även studier som identifierat ett samband mellan att exponeras för eller konsumera pornografi och utsatthet för sexuellt våld.

I många av de studier som vi lyft i den tidigare delen framkommer denna koppling. Utsatthet för sexuellt våld ökar sannolikheten att själv utöva sexuellt våld, men att de som själva utövar sexuellt våld samtidigt hade en högre pornografikonsumtion (Alexy m.fl., 2009; Bonino m.fl., 2006; Kjellgren m.fl., 2011; Rothman & Adhia, 2016b; Seto m.fl., 2010; M. L. Ybarra & Thompson, 2018a).

Burton, Duty och Leibowitz (2011) jämförde i en Amerikansk grupp unga förövare av sexuellt våld som har egna erfarenheter av sexuellt våld mot en grupp förövare som inte har egna erfarenheter av sexuellt våld. Resultaten pekar på att förövare med egna erfarenheter av sexuellt våld hade mer omfattande utvecklingsmässiga antecedenter än den grupp som inte hade erfarenhet av sexuellt våld., De faktorer som undersöktes var till exempel: trauma, specifika personlighetsdrag, familjeaspekter och tidig exponering för pornografi, samt beteendeproblem så som sexuellt våld, sexuell upphetsning, pornografikonsumtion och kriminella beteenden. I studien studeras tidig exponering för pornografi som utvecklingsmässig förklarande faktor, samt pornografikonsumtion och sexuell upphetsning som beteenden. Man genomförde studien med pojkar som bodde på statliga boenden/institutioner. Bland de unga förövarna hade gruppen som utsatts för sexuellt våld i mycket högre utsträckning exponerats för pornografi i tidig ålder (innan 10 år) ($t(313) = 4.22$ $p < .001$).³¹ Detta hängde även samman med att ha bevittnat våld i hemmet, kriminellt och våldsamt beteende inom familjen, och utsatthet för fysiskt våld i hemmet och i sitt närområde. Förövare som själva blivit utsatta var mer benägna att rapportera högre nivåer av sexuell upphetsning, onanera offentligt, att utföra våldtäkt, att utföra annat grovt våld.

³¹ För att mäta pornografikonsumtion utvecklade de en version av Leguizamos (2000) intervju metod som användes för att utvärdera frekvens av exponering/konsumtion under barndom (innan 10 år) och 10 år och upp. Metoden användes även för att utvärdera exponering för/konsumtion av olika former (TV, internet, tryckt material m.m.) och olika typer av våldspornografi samt övergreppsmaterial (barnpornografi).

De konstaterade även att det var mer sannolikt att de tittade på pornografi före och efter sina sexuella övergrepp (andra studier har kommit fram till motsatta resultat)(Burton m.fl., 2011).

Leroux, Clow, Motayne och Seto (2020) utforskade kopplingen mellan erfarenheter av sexuellt våld i barndomen och icke-parafila samt parafila sexuella beteenden bland unga manliga förövare av sexuellt våld. De förklarar och använder "parafila sexuella beteenden" som sexuella beteenden eller intressen kopplade till:

- atypiska objekt (exempelvis icke-levande objekt),
- tvingande aspekter,
- individer som inte kan ge samtycke (exempelvis. förpubertala barn)
- eller att åsamka smärta under samlag utan samtycke (tex. Sadism)

Studien tittar på fyra parafila sexuella beteenden eller intressen: konsumtion av parafil pornografi; förekomsten av parafila sexuella fantasier, sexuellt intresse kopplat till sexuella stimuli av förpubertala barn, samt upphetsning kopplad till tvingande sexuella stimuli. Studien har utgått ifrån klinisk dokumentation från 162 manliga unga förövare av sexuellt våld som hade refererats till Familjedomstolskliniken i Kanada där de genomgått en standardiserad klinisk utvärdering. I studien identifierades en signifikant skillnad mellan olika grupper uppdelade på vilken ålder de först konsumerat (icke-parafil) pornografi (men som inte innefattar exponering för pornografi inom ramen för ett övergrepp). Detta särskiljer studien från tidigare forskning som inte separerat exponering för pornografi som en del av ett övergrepp och annan exponering för eller konsumtion av pornografi. Det starkaste sambandet fann de mellan *tidig exponering* för icke-parafil pornografi och erfarenhet av sexuellt våld bland dessa förövare (största effekten), mycket mer signifikant effekt än alla andra icke-parafila sexuella faktorerna. Författarna pekar på behovet av att studera även icke-parafila sexuella beteenden och erfarenheter för att få en bättre helhetsbild av unga förövaras sexuella kontext.³²

4.2.6 Kopplingen mellan konsumtion av pornografi och utsatthet för sexuellt våld och att sälja sex

Vissa studier har även visat en koppling mellan utsatthet för sexuellt våld och pornografikonsumtion, samt utsatthet för sexuellt våld, pornografikonsumtion och att sälja sex.

I Svedin och Priebe (2007) studie hade unga som sålt sex en högre sannolikhet att konsumera pornografi, oavsett vilken typ av pornografi de konsumerade. De fann att pornografi användning var mer frekvent (38 procent tittade varje dag) och innehöll mer våld än genomsnittet.

I en representativ Schweizisk studie med barn i åldern 13 till 17 år (Averdijk m.fl., 2019) visade en koppling mellan att sälja sex, sexuell utsatthet och konsumtion av pornografi men att kopplingen var könad. Bland pojkar och flickor med låg pornografikonsumtion så var det inte så stor skillnad mellan könen, men bland de som hade en mer frekvent pornografikonsumtion så var effekten större för flickor än för pojkar, alltså att det fanns ett starkare samband mellan att sälja sex och pornografikonsumtion bland flickor (Averdijk m.fl.,

³² De konstaterade att dessa perspektiv saknades i förövarnas medicinska historik.

2019). Men andra studier har däremot inte identifierat pornografi som en determinerande faktor för att sälja sex på samma sätt som de ovan (Lavoie m.fl., 2010).

4.3 Påverkar konsumtion av pornografi barn och ungas sexuella attityder och praktiker?

En av de centrala frågorna för denna forskningsöversikt är att utforska hur exponering för och konsumtion av pornografi inverkar på barn och ungas attityder till sex, och deras sexuella praktiker. Forskning har under många år identifierat att det finns en koppling mellan pornografikonsumtion och ungas attityder till sex. I följande del redogör vi för hur denna koppling ser ut i olika studier och diskuterar hur vi kan förstå det övergripande forskningsläget.

4.3.1 Genus-stereotypa attityder

Den samlade forskningsbilden pekar på ett samband mellan genus-stereotypa sexuella uppfattningar eller mindre progressiva sexuella uppfattningar och pornografikonsumtion bland unga. Dock menar Peter och Valkenburg (2016) på att sambandet mellan frekvent konsumtion av pornografi och genus-stereotypa sexuella uppfattningar var liten/svag i många studier.

I Peter och Valkenburgs studie från 2007 identifierade de att det fanns ett signifikant samband mellan konsumtion av sexuellt explicita filmer på nätet och uppfattningen att kvinnor är sexobjekt (även när de kontrollerade för andra former av sexuellt material). I sin studie från 2009 fann de "att tycka om pornografi" var en medierande faktor i sambandet mellan exponering för pornografi och synen på kvinnor som sexobjekt (Peter och Valkenburg, 2009). De menar även att deras resultat tyder på en transaktionseffekt vilket innebär att nätpornografi kan både vara orsaken till och konsekvensen av att se kvinnor som sexobjekt, alltså att dessa variabler påverkar varandra. Frekvent pornografikonsumtion var kopplat till mer frekventa tankar om sex, mer frekventa störande tankar om sex och ett större sexuellt intresse. I denna studie föreslår de att detta kan leda till *sexuell upptagenhet*. Mer frekvent pornografi var också kopplat till *sexuell osäkerhet* (Peter & Valkenburg, 2007).

Men det finns studier som inte visar lika tydliga samband. I en studie genomförd med både barn och vuxna så kunde samma forskare, Peter och Valkenburg (2011) inte se att pornografikonsumtion prediceras (kan förutsägas) av tro på den så kallade "*våldtäktsmyten*" (the "rape myth") att "*kvinnor säger nej när de menar ja*". Deras resultat tydde dessutom på att vuxna var mer påverkade än barn och unga av denna våldtäktsmyt (Peter & Valkenburg, 2011).

I en longitudinell Belgisk (Vangeel m.fl., 2020) studie (400 deltagare) där forskarna genomförde 4 mätningar, fann de en tydligare koppling mellan exponering för sexuellt material i andra medieformer, som exempelvis musikvideos, och uppfattningar som stödjer en våldtäktsmyt än med konsumtion av pornografi. I denna studie predicerade inte deltagarnas pornografikonsumtion under tonåren acceptans för genus-stereotypa sexuella roller eller våldtäktsmyter i tidig vuxen ålder. Även andra studier har hittat samband mellan ungas exponering för musikvideos och acceptans för genus-stereotypa sexuella roller (Peter & Valkenburg, 2009a; Van Oosten m.fl., 2015). I denna studie fann Vangeel och kollegor (2020) inte stöd för Wrights (2011, 2014) 3AM modell, som menar att kontinuerlig exponering för vissa media script över tid leder till en ökad sannolikhet att konsumenten agerar därefter.

I en studie med 16 åringar, både pojkar och flickor, i Kroatien (Wright och Stulhofer, 2019) såg de att när deltagarnas konsumtion av pornografi ökade så minskade också deras uppfattning om pornografins realism. Men de fann bara måttligt stöd för sin hypotes att deltagarnas syn på pornografi som realistiskt ökade med sexuell erfarenhet.

I sin forskningsöversikt identifierar Peter och Valkenburg (2016) en koppling mellan mer genusstereotypa uppfattningar om sex och konsumtion av pornografi. Men pekar på att studier har visat på olika motstridiga resultat (Brown och L'Engle, 2009, Peter och Valkenburg, 2011). Kopplingen däremellan var starkare för pojkar än för flickor. De pekar därför på att utifrån att forskningsresultaten varierar bland studier och att uppmätta effekter är så svaga, behövs ytterligare forskning inom området (Peter & Valkenburg, 2016, s. 523). I svensk kontext, som vi kommer diskutera i följande del, så har pojkar generellt en mer positiv inställning till pornografi, även om resultat mellan studier varierar så verkar pojkar generellt vara mindre kritiska till det genusstereotypa innehållet än flickor, pojkar som är frekventa användare har också generellt en mer positiv inställning till pornografi.

Vi behöver därför mer forskning i svensk kontext som studerar kopplingen mellan genusstereotypa uppfattningar bland unga och pornografikonsumtion, inte minst för att genusstereotypa uppfattningar är en riskfaktor för exempelvis våld mot flickor och kvinnor (Franzén & Gottzén, 2020; Korkmaz, 2021). (Franzén & Gottzén, 2020; Korkmaz, 2021; M. L. Ybarra & Thompson, 2018a). Få tidigare studier har tittat på medierande och modererande faktorer, så som exempelvis att ha tillgång till kritisk utbildning om pornografi (Vandenbosch & van Oosten, 2017).

4.3.2 Barn och unga är kritiska mot den bild av sex som förmedlas i pornografi

Barn och unga är överlag kritiska till innehållet i pornografi, de normer och den bild av sex som de tycker att pornografi förmedlar. Horvath och kollegors (2013) forskningsöversikt identifierade att flickor oroar sig mer än pojkar för hur genusrelationer porträtteras i pornografi och hur detta kan komma att förvränga ens uppfattningar om sex och kroppar. I stort visar studier i svensk kontext att barn och unga är kritiska till den bild av sex, sexualitet och sexuella relationer som pornografi förmedlar, men flickor och unga som inte identifierar sig som pojkar eller flickor är överlag mer kritiska än pojkar.

I Mattebo och kollegors studie (2014) fick 16 åringar svara på frågor om deras uppfattningar om pornografi. Det var 86 procent som svarade att de höll med påståendet att pornografi kan ge en falsk syn på sexualitet (svarsalternativ håller med/håller inte med). Det framgår att 81 procent av pojkarna i deras studie höll med detta påstående jämfört med 93 procent av flickorna. En av de största skillnaderna i svaren fick forskarna på frågan *om pornografi är nedvärderande för kvinnor*. På den frågan svarade 35 procent av pojkarna att de höll med jämfört med 62 procent av flickorna (två svarsalternativ). Det var 13 procent av pojkarna som höll med om att pornografi är nedvärderande för män jämfört med 22 procent av flickor. Denna skillnad bekräftar tidigare resultat i en studie av Wallmyr och Welin (2006) där 46,3 procent av flickor och 23,3 procent av pojkar tyckte att pornografi var nedvärderande. Men även senare resultat så som unga, sex och internets mätning från 2020-2021, där 62 procent av flickor och 48 procent av unga som inte identifierar sig som pojkar eller flickor höll med om påståendet att pornografi är kvinnoförnedrande, jämfört mer 24 procent av pojkar (Jonsson & Svedin, 2021a). Pojkar håller däremot i högre utsträckning med om att pornografi förmedlar traditionella könsroller för män och kvinnor (66 procent) jämfört med flickorna (49 procent) (Mattebo m.fl., 2014).

I olika studier så anger flickor i högre utsträckning än pojkar att de anser att pornografi är avtändande. Exempelvis i Mattebo och kollegors studie (2014) tyckte flickor i högre

utsträckning att pornografi var avtändande (53 procent jämfört med 10 procent av pojkarna) och äckligt (61 procent jämfört med 13 procent för pojkar). I unga, sex och internet så kom de fram till liknande resultat men diskrepansen var inte lika stor då 29 procent av flickor och 19 procent av unga som inte identifierar sig som pojkar eller flickor ansåg att pornografi var avtändande, jämfört med 12 procent av pojkarna (Jonsson & Svedin, 2021a). Flickorna i denna studie tyckte också i högre utsträckning att pornografi var äckligt men återigen med en mindre diskrepans än i Mattebo och kollegors studie (30 procent av flickor tyckte att det var äckligt jämfört med 14 procent av pojkar) (Jonsson & Svedin, 2021a).

Martellozzo och kollegor (2020) fann liknande resultat i sin Brittiska studie. Studien visar att deltagarna hade ett kritiskt förhållningssätt gentemot pornografi där en stor andel höll med om att pornografi var orealistiskt (49 procent), "silly" (36 procent) och tråkigt (20 procent). Men däremot angav 54 procent av 15 till 16 åringarna att de inte höll med om (disagree/strongly disagree) att pornografin fick dem att tro att kvinnor ska agera på ett specifikt sätt under sex. Medan, 16 procent svarade att höll med om påståendena (agree/strongly agree) (Martellozzo m.fl., 2020).

4.3.3 Lär sig barn och unga om sex från pornografin?

I flera olika studier uppger pojkar i högre utsträckning än flickor att de inspirerats av pornografi. Men en majoritet i de flesta studier, både bland pojkar och flickor rapporterar att de inte inspirerats av pornografi (Mattebo m.fl., 2014). Det är vanligare att unga tror att pornografi påverkar andra än de själva. Endast en dryg tiondel av unga på gymnasiet anser att pornografin är ett av de bästa sätten för ungdomar att lära sig om sex (Jonsson & Svedin, 2021a).

Studier i svensk kontext som frågat unga om de tror att pornografi påverkar deras sexuella beteende har visat att 10 procent av killar och 5 procent tjejer tycker att pornografi påverkar deras sexuella beteende i hög utsträckning. Flickor uppgav i högre utsträckning att de trodde att "*pornografi påverkar andras sexuella beteende i hög utsträckning, snarare än deras egna*". Studier har även visat att pojkar uppger i högre utsträckning än flickor att de lär sig något om sex från pornografi (Häggström-Nordin, 2009; Mattebo et al., 2014; Romito och Betramini, 2011; Svedin, Åkerman och Priebe, 2011). I svensk kontext framkommer i den senaste mätningen att den gruppen som anser att de lärt sig mest saker om sex från pornografin är unga som inte identifierar sig som varken pojke eller flicka (Jonsson & Svedin, 2021a). Men det finns ingen signifikant könsskillnad gällande andelen som prövat sexuella handlingar som de fått idéer till genom pornografi (totalt 22 procent) (Jonsson & Svedin, 2021a). I Mattebo och medarbetares (2014) studie höll 73 procent av pojkarna med påståendet om att "pornografi kan lära en om sex" medan endast 47 procent av flickorna höll med.

I kontrast till tidigare studier fann forskarna i "Unga, sex och internet efter #metoo" att det endast 12 procent som tyckte att pornografin var ett av de viktigaste sätten för unga att lära sig något om sex (19 procent av pojkar, 6 procent av flickor och 12 procent av unga som inte identifierade sig som pojke eller flicka) (Jonsson & Svedin, 2021a). Detta kan peka på att unga överlag är mer kritiska mot pornografi som källa till information om sex idag, alternativt att de anser att det finns bättre källor tillgängliga idag. I samma studie fann forskare att en femtedel tyckte att pornografi hade påverkat deras sexuella praktiker och många tyckte att de lärt sig saker av pornografi. Bland pojkar, flickor och de som identifierade på annat sätt var det vissa som svarade att de fick lust att pröva det de sett (30 procent, 26 procent och 24 procent). Ungefär en fjärdedel tyckte också att det var intressant att se hur man kan göra när man har sex (22, 22 och 24 procent). En dryg femtedel angav även att de prövat sexuella handlingar som de fått idéer till genom pornografi (22, 22 och 24 procent). En tredjedel tyckte

däremot att pornografin inte påverkat dem alls (26, 35 och 19 procent) (Jonsson & Svedin, 2021a).

Kortfattat tror en majoritet av unga att de påverkas av pornografi, att del tycker att de har lärt sig saker de inte visste om sex men en majoritet verkar tro att man generellt kan lära sig saker om sex från pornografi, men det varierar mellan studier och hur man ställt frågan. Endast en liten del, 12 procent tycker dock att det är den viktigaste källan till information om sex.

4.3.4 Genomför barn och unga det de ser i pornografin i sina sexuella relationer?

Olika studier pekar på att barn och unga som tittar på pornografi fantiserar om det de sett, och att de även inspireras att genomföra de akter de ser i pornografin. Men vad vet vi om hur omfattande detta och för vem? Vad är det de inspireras till att göra?

Studier pekar på att unga som har en hög pornografikonsumtion, speciellt pojkar, i högre utsträckning än andra har fantasier om att genomföra det de sett i pornografi, och uppger även i högre utsträckning än andra att de har provat något de sett i pornografi, även om resultaten varierar mellan studier (jfr. Jonsson & Svedin, 2021a; Mattebo m.fl., 2014). Vi vet dock fortfarande lite om vilka sexuella akter unga inspirerats av att genomföra och vilka pornografiska scenarier de fantiserar om att genomföra. Exempelvis, handlar det om våldsamma akter eller är det i huvudsak sexuella akter som inte innehåller våldsinslag?

En studie där man frågat om vilka akter man genomfört som man fått inspiration till i pornografin är Mattebo och kollegors (2014) studie med gymnasieungdomar. De fann att pojkar fantiserade i lika hög utsträckning men oftare (22 procent minst en gång i veckan) om att prova de sexuella akter de sett i pornografi än flickor (9 procent). En tredjedel av pojkar och flickor i studien som konsumerar pornografi hade provat något de inspirerats av i pornografin. Sedan hade pojkar och flickor i ungefär lika hög utsträckning provat samma saker. Den vanligaste sexakten de provat som de sett i pornografi var vaginalt sex (23 procent pojkar och 28 procent flickor), följt av oralsex (13 procent pojkar och 14 procent flickor), analsex (6 procent pojkar och 5 procent flickor) och sedan gruppsex (3 procent för både pojkar och flickor) (Mattebo m.fl., 2014).

Forskningsresultat pekar på att pojkar med en hög eller frekvent pornografikonsumtion tenderar att vara mer positivt inställda till att prova det de ser i pornografin jämfört med unga som inte konsumerar pornografi lika frekvent. Pojkar i Svedin och kollegors studie (2011) som var högkonsumenter av pornografi uppgav att pornografin fick dem att vilja pröva olika saker de sett i pornografi (70 procent) jämfört med 42 procent i referensgruppen (som inte var högkonsumenter). Det var 52 procent av högkonsumenterna som, svarade att de provat det de sett i pornografin jämfört med 28 procent i kontrollgruppen. Vilka typer av sexuella akter de provat som inspirerats av pornografin framkom inte i studien. En tredjedel i båda grupperna svarade att de trodde att pornografin inte haft någon inverkan på dem.

Även i andra kontexter har man funnit könsskillnader såväl som åldersskillnader gällande hur många som uppger att de inspirerats av pornografi. Fler pojkar (44 procent) än flickor (29 procent) i Martellozzo och kollegors (2020) brittiska studie uppgav att pornografin hade gett dem idéer om olika typer av sex att prova. En majoritet av både pojkar (56 procent) och flickor (71 procent) angav att de inte inspirerats av pornografin. Detta varierade över tid och den äldre ålderskategorin 15 till 16 år angav i högre utsträckning att de inspirerats av pornografin (42 procent). Författarna menar på att deras resultat pekar på att pornografi influerar och inspirerar vissa ungas sexuella praktiker men att de inte vet vilka typer av praktiker som unga inspireras av. Det kan exempelvis röra sig om säkra sexpraktiker med samtycke och där båda

parter känner njutning, eller om våldsamma, utnyttjande, nedvärderande eller andra skadliga praktiker (Martellozzo m.fl., 2020). Man vet heller inte om de inspireras av olika praktiker i olika åldrar och utifrån olika erfarenheter.

Studier har noterat andra bakgrundsfaktorer som verkar kopplade till hur influerade unga är av pornografi. Häggström-Nordin och kollegor (2009) fann i sin studie att unga (17 till 21 år) som gick yrkesförberedande utbildningar var mer influerade av att titta på pornografiska filmer, att de fantiserade om eller hade provat sexuella akter som inspirerats av pornografi. I studien tyckte flickor i högre utsträckning att pornografi kunde skapa osäkerhet och press (Häggström-Nordin m.fl., 2009). En annan studie (C.-G. Svedin & Priebe, 2004) tyder på att unga som sålt sex, både pojkar och flickor, i högre utsträckning uppger att de påverkas av att titta på pornografi än unga som inte sålt sex. De uppger i högre utsträckning att de blev upphetsade, fick lust att prova det de sett, att de lärt sig saker från pornografin om hur kroppar ser ut, samt att de provat sexuella handlingar som inspirerats av pornografin (C.-G. Svedin & Priebe, 2004).

Barn tror även att pornografi påverkar dem på andra sätt. Exempelvis tycker pojkar och flickor att pornografi kan bidra till prestationsångest (Häggström-Nordin m.fl., 2009; Mattebo m.fl., 2014). En stor majoritet av unga verkar också tro att man kan bli beroende av pornografi. I Mattebo och kollegors (2014) studie exempelvis var 69 procent av pojkarna och 80 procent av flickorna höll med om påståendet att pornografi kan vara beroendeframkallande.

4.3.5 Sexuellt riskbeteende och konsumtion av pornografi

I Peter och Valkenburgs (2016) översikt konstaterar de att studierna som de gått igenom tenderade att visa att barn och ungas konsumtion av pornografi relaterades till:

- förekomsten av sexuella samlag;
- mer erfarenhet av tillfälliga sexuella partners;
- högre sannolikhet att vara sexuellt aggressiv eller bli utsatt för sexuellt våld speciellt bland flickor;
- och att vara sensationssökande.

Men det inte finns tillräckliga bevis för att frekvent konsumtion av pornografi har ett samband med erfarenhet av fler sexuella praktiker. Det saknas även konsekvent, robust, och kumulativ evidens för att etablera ett samband mellan konsumtion av pornografi och sexuella riskbeteenden enligt översikten (2016). De forskningsresultat vi har för detta går alltså isär. Exempelvis pekar viss forskning på ett samband mellan hög pornografikonsumtion och att ha samlag (Attwood et al., 2012; Brown och L'Engle, 2009; Vandenbosch och Eggermont, 2013), vilket är ännu tydligare koppling till barn och unga tidigt i sin pubertala utveckling (Vandenbosch och Eggermont, 2013). Luder et al (2011) och Jonsson och Svedin (2020) däremot fann inte en koppling mellan pornografikonsumtion och tidig sexuell debut bland pojkar men något tidigare bland flickor. Jonsson och Svedins (2021a) resultat visar snarare att de som har en hög pornografikonsumtion har en något senare sexuell debut än de som inte har det.

I Luder och kollegors (2011) Schweiziska studie hittade inte heller ett samband mellan exponering för pornografi (detta omfattade även avsiktlig konsumtion) och sexuellt risktagande, förutom att killar som exponerats för pornografi hade lite högre risk för att inte använda kondom. De fann inte detta bland flickor. De fann heller inte en koppling mellan bi/homosexualitet, pornografianvändning och sexuellt riskbeteende. Däremot fann de att

killar som avsiktligt konsumerade pornografi var i högre utsträckning sensationssökande och hade en tidig pubertal utveckling. I denna studie konstaterade författarna att varken avsiktlig eller oavsiktlig exponering för pornografi hade ett samband med sexuell riskbeteende bland unga. Exempelvis fann de inte ett samband mellan pornografianvändande och att ha många sexuella partners, inte heller fann de ett samband med tidig sexuell debut.

Peter och Valkenburg (2011) fann inget samband mellan pornografikonsumtion och oskyddat sex med tillfälliga sexuella partners.

Men andra studier har pekat på ett samband mellan vissa former av sexuella riskbeteenden och pornografikonsumtion. I Mattebos m.fl. studie (2016) framkom att 30 procent av flickorna som konsumerade pornografi hade haft analsex och jämfört med 15 procent av de som inte var konsumenter. I studien konstaterade de ett samband mellan pornografikonsumtion och erfarenheter av 'casual sex', vilket författarna konstaterade är i linje med viss annan forskning (Mattebo, et al., 2014; Häggström-Nordin, et al., 2011). Pornografikonsumtion bland tonårsflickor, oavsett i vilken ålder det sker, har ett samband med erfarenheter av sex. Flickor som konsumerade pornografi uppgav i Mattebo och kollegors studie (2016) att de var mer intresserade av sex och att de tänkte ofta/eller hela tiden på sex jämfört med andra.

Viss forskning har även pekat på ett samband mellan pornografikonsumtion och att skicka sexuella meddelanden och bilder. Van Ouytsel, Ponnet och Walrave (2014) fann ett samband mellan frekvent pornografikonsumtion och att skicka sexuella bilder eller filmer på sig själv. Stanley och medarbetares (2016) stora europeiska studie, visade att "sexande" (att skicka sexuella meddelanden) är en normaliserad och oftast ömsesidig praktik bland unga och i stort ses som positivt (41 procent till 87 procent av tjejerna och 75 procent till 91 procent av killarna uppgav enbart positiva erfarenheter kopplade till sextande). De flesta som uppgav att de hade en negativ erfarenhet var kopplat till att deras bilder hade spridits vidare. Många av intervjupersonerna uppgav att konsumtion av pornografi och att "sexta" (att skicka sexuella meddelanden) som liknande upplevelser (Stanley, m.fl., 2016, s. 2934). Många beskrev konsumtion av pornografi som ett tryggt sätt att få utlopp för sexuell spänning. Även om de fann ett samband (association) mellan sextande och regelbunden konsumtion av pornografi så varierade detta mycket mellan länder. I Cypern som hade högst prevalens av pojkar som konsumerar pornografi regelbundet så hade de låga nivåer av sextande. Medan i England där man hade höga nivåer av sextande så hade de den lägsta prevalensen pojkar som konsumerar pornografi (Stanley m.fl., 2016).³³

Sinkovic, Stulhofer och Bozic (2013)³⁴ fann att ålder vid första exponering för pornografi förutspådde sexuell riskbeteende bland män och kvinnor. Deras resultat stödjer däremot inte tesen om att pornografikonsumtion i sig skulle orsaka sexuell riskbeteende, utan tyder snarare på att tidig exponering för pornografi ihop med ett sexuell sensationssökande beteende tillsammans utgör riskfaktorer för sexuell risktagande. Liknande resultat som visar samband mellan pornografikonsumtion och sensationssökande bland unga har framkommit i andra studier (se Beyens et al., 2015; Luder et al., 2011; Sevcikova et al., 2014). Även lägre impuls kontroll har i vissa studier kunnat kopplas till högre konsumtion av pornografi (Holt et al., 2012)

³³ I de kvalitativa intervjuerna framkom enligt artikeln att intervjupersonerna identifierade att skickandet av sexuella bilder och meddelande kunde inspireras av samma våldsamma ideal och attityder som återfinns i pornografi och att sextande kunde ha ett samband med utövandet av sexuell tvång och våld, så uppgav inte författarna hur de kommit fram till detta och ger inte exempel på hur dessa erfarenheter h

³⁴ Studien utfördes i Kroatien med ungdomar i åldern 18 till 25 (N=1005) som insamlades 2010.

Man har inte kunnat fastställa prediktorer för oavsiktlig exponering för pornografi. I sin forskningsöversikt argumenterar Peter och Valkenburg (2016) att oavsiktlig exponering beror på tillfälligheter och därför ifrågasätter de om man kan studera predikterande faktorer för den typen av exponering. Forskningen har än så länge inte fastlagt huruvida en första oavsiktlig exponering skulle leda till att fortsatt exponering skulle vara oavsiktlig eller inte (Peter och Valkenburg, 2016).

Utifrån att forskningsresultaten varierar stort, så finns det inte robust evidens för att påstå att det finns ett samband mellan pornografikonsumtion och sexuellt riskbeteende överlag. Däremot finns robust evidens att sensationssökande barn och unga konsumerar pornografi i högre utsträckning än genomsnittet (detta konfirmerar resultaten i Peter & Valkenburg, 2016,).

5. Sammanfattning av forskningsläget

I den här översikten redovisar vi forskning som finns utifrån de tre huvudsakliga frågeställningar som har varit vägledande

- Hur och var konsumerar, eller exponeras barn för pornografi
- Hur påverkar exponering för och konsumtion av pornografi barn och ungas hälsa och välmående?
- Hur påverkar barns exponering för och konsumtion av pornografi deras relationer och beteende?

Alla tre frågorna innehåller ytterligare följdfrågor och teman som har redovisats i forskningsöversiktens innehållsavsnitt. När vi har granskat den samlade forskningen som finns har vi fokuserat på att identifiera, samband mellan olika faktorer samt hur de påverkar varandra. En viktig del av arbetet har varit att försöka identifiera om och var det finns orsaksriktningar i de studier där samband har konstaterats.

Det samlade forskningsläget ger en bra bild av den första huvudsakliga frågan gällande hur barn och unga konsumerar eller exponeras för pornografi. Däremot saknas det tydliga resultat i forskningen som ger oss en klar och tydlig bild av vad som leder till vad, eller vilken sammansättning av individuella och kontextuella förutsättningar som särskilt behöver beaktas. Det finns med andra ord stora individuella skillnader och förutsättningar att beakta. Samtidigt som det finns markanta mönster, så som könsskillnaderna mellan pojkar och flickor.

Det samlade forskningsläget ger oss många svar kring vilka samband som går att finna, och inte, samt vilka olika forskningsluckor som finns idag. Ibland är de svaren vi får fram motstridiga till varandra. Även detta pekar mot behovet av att ytterligare nyansera detta komplexa kunskapsfält.

I det här sammanfattande avsnittet samlar vi några av de tydligaste resultaten som vi kan se, men även där kunskapsläget pekar åt olika riktningar

5.1 Samband mellan barn och ungas konsumtion av pornografi och deras attityder till sex

Det samlade forskningsläget pekar på att det finns ett samband mellan barn och ungas konsumtion av pornografi och deras attityder till sex och sexuella relationer. Översikten visar att det finns ett samband mellan frekvent pornografikonsumtion och mer liberala (mindre strikta) sexuella attityder. Samtidigt pekar forskningen också på, utifrån ett övergripande perspektiv, ett samband mellan att konsumera pornografi och mer genusstereotypa uppfattningar gentemot sex och sexualitet. Ett samband som är mer markant för pojkar än för flickor. Forskarna menar dock att de övergripande uppmätta effekterna av detta är i vissa studier små och det därför kräver ytterligare utredning, samt att det fortfarande inte står klart om pornografin gör att unga utvecklar genusstereotypa uppfattningar om sex, eller om de tittar på pornografi för att de har genusstereotypa uppfattningar, alternativt att det finns transaktionseffekter emellan.

5.2 Sambandet mellan pornografikonsumtion och sexuell aggression

Forskning som utforskar sambandet mellan pornografikonsumtion och sexuell aggressivitet har visat på varierande resultat. Delvis handlar dessa variationer på att man använt olika definitioner och sätt att operationalisera centrala begrepp så som "sexuell aggression" eller "sexuellt våld". Även om sambandsstyrkan varierat mellan studier så visar ändå den sammantagna forskningen att det finns ett samband (även om sambandsstyrkan varierat i studier) men man har inte kunnat fastställa orsakssamband/kauslighet. Sambandet mellan pornografikonsumtion och sexuell aggression är starkare bland pojkar. Tydligast framkommer sambandet mellan konsumtion av våldsamt pornografi och sexuell aggression bland pojkar, men sambandet är inte lika konsekvent eller starkt i förhållande till konsumtion av icke-våldsamt pornografi. Pornografikonsumtion var korrelerat till utsatthet för sexuellt våld bland flickor. Forskningen tyder också på att pornografikonsumtion är en av många faktorer som samvarierar i barn och ungas liv som behöver förstås som en multifaktoriell variabel som påverkar sexuell aggressivitet. Den forskning som finns gällande medierande faktorer är begränsad och varierande, men de resultat som går att finna tyder på att vissa sociala variabler som föräldrars kommunikation om sexualitet kan ha en medierande effekt.

5.3 Samband mellan konsumtion av pornografi och sexuella riskbeteenden

Det saknas evidens för att stödja tesen att frekvent pornografikonsumtion är relaterat till erfarenhet av många olika former av sexuella praktiker, riskfyllda sexuella beteenden så som att ha oskyddad sex och att ha sex med många olika partners. Det saknas robust och kumulativ evidens rörande sambandet mellan pornografi och sexuellt risktagande (dessa resultat bekräftar resultaten i Peter & Valkenburgs, 2016).

5.4 Ett komplext forskningsfält

De flesta studier inom detta fält är tvärsnittsstudier. Även om longitudinella studier (studier som följer samma grupper med flera mättillfällen) har blivit fler, så saknas evidens från experimentella studier. Det finns stora etiska svårigheter med att genomföra experimentella studier om barn och unga och pornografi, vilket är en förklaring till varför det saknas den typen av forskning. Även om sambandsstyrkan och evidensen varierat i olika studier så har forskningen hittat samband mellan konsumtion av pornografi och sexuella attityder, sexuell aggression och i viss mån även sexuellt riskbeteende. Forskare menar dock att man inte har kunnat etablera en kausal relation mellan pornografi och dessa beteenden och attityder (se följande meta-analyser och översikter: Horvath et al., 2013; Nash et al., 2016; Owen et al., 2012; Peter och Valkenburg, 2016). Då forskningen inom detta område använder så olika begreppsdefinitioner och operationaliserar centrala begrepp så som sexuell aggression/våld och pornografi på så olika sätt är forskningsresultat svåra att jämföra.

Det finns med andra ord samband men *vilken faktor som påverkar vilken* är inte ännu fastlagt. Det finns en stor mängd av studier som studerar sambandet mellan att konsumera pornografi och sexuella attityder, sexuell utveckling och beteende, men att det finns begränsad forskning som tittar på det motsatta sambandet, cirkulära eller

transaktionseffekter³⁵ där emellan (Peter och Valkenburg, 2016). Det betyder att det inte går att säga att pornografikonsumtion i sig gör att barn och unga blir sexuellt våldsamma, eller att pornografikonsumtion i sig gör att barn och unga får genusstereotypa attityder till sex och sexualitet.

Eftersom det finns begränsad forskning som just studerar eller ens teoretiserar kring sambandens riktning så finns det en tendens i både forskning och inom samhällsdebatten om pornografins inverkan på barn, att anta att effekten går i en riktning samt att barn ses som passiva mottagare för pornografins innehåll, istället för aktiva konsumenter.

Vi behöver därför undersöka vidare hur olika variabler påverkar varandra för att bättre förstå för vilka grupper barn som sambandet mellan pornografikonsumtion och problematiska beteenden eller attityder är som starkast. Detta är viktigt så att vi också kan ta reda på för vilka pornografien *inte har en stor inverkan och varför*, Det är alltså en fråga om resiliens och motståndskraft.

Forskningsbilden är också så pass spretig och bitvis motsägelsefull att det inom vissa frågor fortfarande råder stor ovisshet i hur forskningsläget kan tolkas. En av anledningarna till detta är att man saknar forskning som studerar medierande och modererande faktorer, så som individuella, personlighetsmässiga, utvecklingsmässiga och kognitiva, men även sociala faktorer för att förklara hur olika individer responderar till och påverkas av pornografi på olika sätt (Peter och Valkenburg, 2016). Peter och Valkenburg (2016) samt Nash och kollegor (2016) varnar för de som de anser ofta kan vara en förenklad förklaringsmodell inom samhällsdebatten som målar upp barn och unga som oreflekterande receptorer av pornografiskt material som de sedan reproducerar i sina egna sexuella relationer. Det är därför viktigt att vi förstår hur pornografi samspelar med andra faktorer i barn och ungas liv för att producera önskade effekter, vilka barn och unga löper större risk att påverkas negativt av pornografi, samt vilka som inte gör det.

5.4.1 En komplex problematik som kräver komplexa interventioner

En majoritet av barn och unga är inte frekventa konsumenter av pornografi, utan konsumerar pornografi mer sällan, men nästan alla exponeras någon gång för pornografi under barndomen och fram till 18 års ålder. Men pojkar har generellt en mer omfattande pornografikonsumtion än flickor, pojkar är också i mycket högre utsträckning högkonsumenter, alltså att de konsumerar pornografi flera gånger i veckan. Även om pornografikonsumtion inte upplevs som problematisk för de flesta unga, så utvecklar ändå en del som konsumerar pornografi ett problematiskt beteende som orsakar stort lidande.

I forskningsöversikten har vi redogjort för pornografikonsumtion bland barn och unga och kopplingen till psykisk ohälsa, genusstereotypa uppfattningar om sex och sexuella relationer, samt sambandet mellan pornografikonsumtion och sexuellt våld.

Mattebo och kollegor (2018) konstaterade utifrån sin studie om kopplingen mellan pornografikonsumtion och psykosomatiska och depressiva symptom att vård interventioner bör utgå ifrån individens behov snarare än generella uppfattningar om hur pornografikonsumtion inverkar på barn och ungas psykiska hälsa. Ybarra och Mitchell (2018) pekade på ett liknande sätt på de olika multifaktoriella förhållanden som leder till att barn och unga blir sexuellt aggressiva, och menar på att många olika förebyggande insatser som

³⁵ Transaktionsperspektiv inom mediateori utgår ifrån det finns ömsesidiga kausala relationer mellan olika variabler som påverkar varandra men inte på ett linjärt sätt. Exempelvis menar teorin att ömsesidiga kausala samband mellan olika karaktärs och personlighetsdrag hos konsumenten, den media de väljer, faktorer i deras omgivning, och dessa faktorerers gemensamma effekter (Valkenburg m.fl., 2016).

omfattar de beteenden och attityder som bidrar till en förhöjd risk för att utveckla sexuellt aggressivt beteende behövs.

Barn har rätt till hälsa, ändamålsenlig vård, frihet och skydd från våld, samt har barn sexuella och reproduktiva rättigheter. För att se till att barns rättigheter inte kränks och att deras rättigheter uppfylls enligt barnkonventionen, så krävs därför olika vårdinsatser, våldsförebyggande insatser, samt att de har tillgång till pålitlig och högkvalitativ information om sex, sexualitet, könsidentitet och andra närliggande kunskapsområden.

5.5 Identifierade forskningsluckor

Här presenteras några av de forskningsluckor som Barnombudsmannen har identifierat i arbetet med forskningsöversikten:

Forskning om barn och ungas egna strategier

Det saknas forskning om barn och ungas egna strategier för att navigera pornografiskt material. Svensk forskning tyder på att barn och unga utvecklar dessa praktiker och förhållningssätt och att deras uppfattningar om pornografi är komplexa och ambivalenta, och att unga generellt är kritiska mot innehållet i pornografi (Löfgren-Mårtensson och Månsson, 2010; Mattebo, 2016). Den samlade forskningsbilden av barn och ungas pornografikonsumtion lyckas därför inte fånga komplexiteten i denna praktik och att förstå dess roll i ungas liv. Samt framställer den samlade bilden av barn och ungas konsumtion av pornografi inte en fördjupad förståelse för dessa praktiker och hur konsumtion ter sig olika och har olika inverkan på olika barn och unga.

Till detta hör även en avsaknad av utvecklingspsykologiska och andra utvecklingsfokuserade perspektiv i forskning om barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi. Detta innebär att vi saknar kunskap om barn och ungas upplevelser av pornografi i olika skeden i uppväxten och hur olika kognitiva, sociala, emotionella, sexuella och andra faktorer spelar in i vad pornografi har för betydelse och inverkan i olika åldrar och skeden i barn och ungas liv.

Forskning utifrån ett funktionsnedsättningsperspektiv

En svensk studie pekar på att barn, men speciellt pojkar med funktionsnedsättningar verkar ha en högre pornografikonsumtion än genomsnittet. Men detta behöver undersökas vidare för att se om dessa preliminära indikationer framkommer även i andra studier. Vi behöver vidare ta reda på varför och vilken roll pornografin spelar i dessa barns liv. Samt för att förstå hur det påverkar dem. I befolkningsstudier och forskning där man undersöker ungas exponering för och konsumtion av pornografi behöver omfatta även funktionsnedsättningsperspektiv. Vi har idag mycket begränsad kunskap som utgår ifrån begränsade urval, samt har detta endast rört tvärsnittsstudier.

Forskning utifrån ett hbtqi-perspektiv

Forskningen om pornografins inverkan på barn och unga lider av en cis-heteronormativ bias. Väldigt få studier tar i beaktande sexualitet och könsidentitet och även de som har tagit med dessa variabler har ofta inte analyserat resultaten eller kunnat dra övergripande slutsatser på grund av att antalet hbtqi-unga i studierna ofta är mycket små. De studier som mäter olika typer av hbtqi-relaterade variabler tyder på att hbtqi-ungas konsumtionsvanor, preferenser och vad de tittar på skiljer sig från andra grupper. Studier pekar också på att pornografen fyller andra funktioner för hbtqi-unga än för cis-normativa barn och unga, vilket innebär att det är troligt att pornografins inverkan också är annorlunda för dessa barn. Den mycket begränsade kunskapen i har pekar på behovet av att undersöka detta vidare och att systematiskt ha med frågor om sexualitet och könsidentitet i kvalitativa såväl som kvantitativa studier.

Utvecklingsperspektiv

Det saknas också studier utifrån olika typer av utvecklingsperspektiv. Barn och ungas sexualitet är föränderlig och ingår även i den övergripande sociala utvecklingen och diskurserna och debatterna som råder. Longitudinella studier och andra metodologiska ansatser som undersöker hur pornografikonsumtion förändras under barn och ungas uppväxt behövs, för att förstå hur dessa förändringar hänger ihop med andra faktorer i deras liv, för att förstå pornografins roll och inverkan över tid och in i ungas vuxna liv och sexualitet.

Det saknas också kunskap i Sverige om yngre barn och hur omfattande exempelvis oavsiktlig exponering för pornografi är.

Forskning om effekter av kritiska förhållningssätt samt utveckling av metoder

Det vi ser i svenska kvantitativa såväl som kvalitativa studier är att en stor andel barn och unga har en kritisk inställning till pornografi, men vi vet inte hur detta påverkar deras konsumtionsvanor eller hur det påverkar deras beslut om vad de tittar på. Det finns viss forskning från USA och Nederländerna på senare år som tyder på att utbildningsinsatser med en källkritisk ansats om pornografi har en god effekt (Rothman m.fl., 2020; Vandenbosch & van Oosten, 2017). Men det saknas forskning om hur ett kritiskt förhållningssätt mot pornografi kan verka för att minska pornografins påverkan på genusstereotypa attityder, om det har en våldsförebyggande effekt hos unga som konsumerar pornografi i hög utsträckning, samt om det verkar för att minska konsumtionen av pornografi bland barn och unga.

Forskning om effekterna av ett kritiskt förhållningssätt till pornografi skulle bidra till kunskap om hur vuxna kan stödja och stärka barn att utveckla motståndskraft och verktyg för att hantera pornografi när de exponeras oavsiktligt och avsiktligt. Sådan forskning skulle också informera fortsatt arbete med att utveckla metoder för att stärka barns motståndskraft mot pornografins potentiellt negativa effekter.

Vi behöver mer forskning i svensk kontext som studerar kopplingen mellan genus-stereotypa uppfattningar bland unga och pornografikonsumtion, inte minst för att genus-stereotypa uppfattningar är en riskfaktor för exempelvis våld mot flickor. Få tidigare studier har tittat på medierande och modererande faktorer, som exempelvis att ha tillgång till utbildningsinsatser som har till syfte att stärka barns kritiska förhållningssätt gentemot pornografi.

I delrapport 2 av denna kartläggning där vi inventerar metoder och arbetssätt för att motverka pornografins negativa inverkan på barn och unga så redogör vi för de senaste framstegen som gjorts på tid inom forskning kopplat till att just ta fram och utvärdera utbildningsinsatser som syftar till att stärka barns motståndskraft mot pornografins potentiellt negativa effekter. I delrapport 2 redogör vi även för ett identifierat behov av att få fram metoder och arbetssätt som både kan vila på en vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet från professionerna. Det finns ett behov av att ta fram metoder i samverkan med forskningen, men även effektutvärdera dessa metoder. Barnombudsmannen ser behov av systematiska och vetenskapliga effektutvärderingar av både begränsande åtgärder så som innehållsfilter, samt metoder som syftar till att stärka barn och unga i sitt handlande och att främja en god sexuell hälsa. Detta för att kunna på bästa sätt informera om vilka metoder som har effekt, för vilka barn de har effekt inom vilka kontext. Effektutvärdering av metoder är också viktiga för att kunna ta reda på om de metoder som används eventuellt har negativa effekter för barn och unga, och i så fall för vilka barn och på vilket sätt.

Forskning om sambandet mellan konsumtion av pornografi och sexuell exploatering och våld

Det saknas forskning som utforskar de underliggande anledningarna bakom sambandet mellan konsumtion av pornografi och utsatthet för sexuell exploatering och våld.

Forskning om hur unga inhämtar kunskap om sex och sexualitet

Det saknas forskning om hur barn och unga använder pornografien för att inhämta information om och lära sig om sex och sexualitet överlag. Vilket kopplar till den bredare bilden, nämligen att det finns begränsad forskning om ungas sexualitet överlag. Utifrån att skolan 2022 kommer att implementera det nya ämnesområdet "sex, samtycke och relationer" samt att universitet och högskolor också kommer att införa moment för att stärka detta ämnesområde på lärarutbildning så ser vi ett behov av att trappa upp forskningen inom detta fält i Sverige. Sverige har en speciell syn på ungas sexualitet och inte minst har en lång historia av obligatorisk sex – och samlevnadsundervisning i skolan jämfört med andra länder. Detta innebär att viss forskning från andra kontexter är hjälpsam men vi behöver också fördjupad kunskap om barn och ungas sexuella utveckling i svensk kontext.

Unga har rätt till en god sexuell hälsa och i detta hör även en rätt till information om sexuell och reproduktiv hälsa. Denna forskningsöversikt har pekat på att unga överlag tror att de lär sig saker om sex från pornografi och att detta kan få negativa konsekvenser, även om endast tiondel tycker att det är det viktigaste sättet att få kunskap om sex. För att bättre stödja och informera arbetet med en förstärkt sex- och samlevnadsundervisning så behöver vi mer kunskap om hur barn och unga inhämtar kunskap om sex, sexualitet och närliggande ämnesområden.

Detta är speciellt relevant för olika minoritetsgrupper, då det finns indikationer att exempelvis hbtqi-unga söker sig till pornografi för att se andra sexualiteter och kroppar representerade än som framkommer som norm inom mainstream media exempelvis, samt att söka kunskap om hur sex går till exempelvis i samkönade sexuella interaktioner (Arrington-Sanders et al, 2015; Philipps, 2019).

5.6 Avslutande reflektion

Barn har rätt till hälsa, liv och utveckling utifrån sina egna förutsättningar i enlighet med FN:s barnkonvention. Alla barn, utan diskriminering, har också rätt till information, att utforska sin sexualitet och att ha tillgång till utbildning som främjar mänskliga rättigheter. Utöver detta har även barn rätt till skydd från våld och från information som kan vara till skada för dem. Denna forskningsöversikt har pekat på vad vi vet om barns exponering för och konsumtion av pornografi. Forskningen målar upp en komplex bild som pekar på att för vissa är pornografi kopplat till olika problematiska beteenden och till ohälsa. Men för andra spelar pornografi en begränsad roll i deras liv. För vissa barn och unga får konsumtion av pornografi stora negativa konsekvenser. Men översikten visar också att för andra så kan pornografin spela en positiv roll i deras sexuella identitetsutveckling. Vidare visar forskningsbilden att det ofta inte är *antingen eller*, utan pornografin kan upplevas som både positiv och negativ på samma gång. Det är också tydligt att hur och för vilka pornografin har en direkt och tydligt skadlig effekt är beroende på många olika faktorer. Samtidigt som vissa tydliga riskfaktorer framträder i forskningen, där faktorer som kön, ålder, pubertal och psykisk utveckling, sociala sammanhang, tillgång till socialt stöd, funktionsnedsättning, psykisk ohälsa och tidigare erfarenheter av sexuellt våld och annat trauma framkommer.

En förhoppning är att den här forskningsöversikten kan, tillsammans med de andra delrapporterna från det här uppdraget, användas som ett kunskapsunderlag för att genomföra analyser av eventuella åtgärder, interventioner och insatser som på olika sätt bidrar till att stärka barnets rättigheter och möjligheter att utvecklas som individer.

Referenser

- Abiala, K., & Herwall, P. (2013). Tweens negotiating identity online – Swedish girls’ and boys’ reflections on online experiences. *Journal of Youth Studies*, 951–969.
- Alexy, E. M., Burgess, A. W., & Prentky, R. A. (2009). Pornography use as a risk marker for an aggressive pattern of behavior among sexually reactive children and adolescents. *Journal of the American Psychiatric Nurses Association*, 14(6), 442–453.
- Andersson, Y. (2020). *Unga, medier och psykisk ohälsa 2020* (s. 108). Statens Medieråd.
- Arrington-Sanders, R., Harper, G. W., Morgan, A., Ogunbajo, A., Trent, M., & Fortenberry, J. D. (2015). The Role of Sexually Explicit Material in the Sexual Development of Same-Sex-Attracted Black Adolescent Males. *Archives of Sexual Behaviour*, 44(3), 597–608.
- Attwood, F., Smith, C., & Barker, M. (2018). ‘I’m just curious and still exploring myself’: Young people and pornography. *new media & society*, 20(10), 3738–3759.
- Averdijk, M., Ribeaud, D., & Eisner, M. (2019). Longitudinal Risk Factors of Selling and Buying Sexual Services Among Youths in Switzerland. *Archives of sexual behavior*, 1–12.
- Averdijk, M., Ribeaud, D., & Eisner, M. (2020). Longitudinal Risk Factors of Selling and Buying Sexual Services Among Youths in Switzerland. *Archives of Sexual behaviour*, 49(4), 1279–1290.
- Beyens, I., Vandenbosch, L., & Eggermont, S. (2015). Early Adolescent Boys’ Exposure to Internet Pornography: Relationships to Pubertal Timing, Sensation Seeking, and Academic Performance. *Journal of Early Adolescence*, 35(8), 1045–1068.
- Bonino, S., Ciairano, S., Rabaglietti, E., & Cattelino, E. (2006). Use of pornography and self-reported engagement in sexual violence among adolescents. *European Journal of Developmental Psychology*, 3(3), 265–288.
- Bradford, N., DeWitt, J., Decker, J., Berg, D., Spencer, K., & Ross, M. (2018). Sex education and transgender youth: ‘Trust Means Material By and For Queer and Trans People’. *Sex Education*, 19(1), 84–98.
- Bridges, A. J., Wosnitzer, R., Scharrer, E., Sun, C., & Liberman, R. (2010). Aggression and Sexual Behavior in Best-Selling Pornography Videos: A Content Analysis Update. *Violence Against Women*, 16(10), 1065–1085.
- Brown, J. D., & L’Engle, K. L. (2009). X-Rated Sexual Attitudes and Behaviors Associated With US Early Adolescents’ Exposure to Sexually Explicit Media. *Communication Research*, 36(1), 129–151.
- Bryant, C. (2009). Adolescence, pornography and harm. *Trends and issues in crime and criminal justice*, 368, 1–7.
- Burton, D. L., Duty, K. J., & Leibowitz, G. S. (2011). Differences between Sexually Victimized and Nonsexually Victimized Male Adolescent Sexual Abusers: Developmental Antecedents and Behavioral Comparisons. *Journal of Child Sexual Abuse*, 20(1), 77–93.

- Bóthe, B., Vaillancourt-Morel, M.-P., Bergeron, S., & Demetrovics, Z. (2019). Problematic and non-problematic pornography use among LGBTQ adolescents: A systematic literature review. *Current Addiction Reports, 6*(4), 478–494.
- Daneback, K., Sevcikova, A. ., & Jezek, S. (2018). Exposure to online sexual materials in adolescence and desensitization to sexual content. *Sexologies, 27*(3), E71–E76.
- Dawson, K., Nic Gabhainn, S., & MacNeela, P. (2020). Toward a Model of Porn Literacy: Core Concepts, Rationales, and Approaches. *Journal of Sex Research, 57*(1), 1–15.
- Dawson, K., Tafro, A., & Stulhofer, A. (2019). Adolescent sexual aggressiveness and pornography use: A longitudinal assessment. *Aggressive Behavior, 45*(6), 587–597.
- de Alarcón, R., de la Iglesia, J. I., Casado, N. M., & Montejo, A. L. (2019). Online porn addiction: What we know and what we don't—A systematic review. *Journal of Clinical Medicine, 8*(1), 91.
- Donevan, M., & Mattebo, M. (2017). The relationship between frequent pornography consumption, behaviours, and sexual preoccupation among male adolescents in Sweden. *Sexual & reproductive healthcare: Official journal of the Swedish Association of Midwives, 12*, 82–87.
- Ferguson, C. J., & Hartley, R. D. (2020). Pornography and sexual aggression: Can meta-analysis find a link? *Trauma, Violence, & Abuse, 15*24838020942754.
- FHM. (2017). *Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Sverige 2017*. Folkhälsomyndigheten. <http://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/s/sexuell-och-reproduktiv-halsa-och-rattigheter-i-sverige-2017/>
- Fisher, W. A., Montgomery-Graham, S., & Kohut, T. (2019). Pornography problems due to moral incongruence. *Archives of sexual behavior, 48*(2), 425–429.
- Franzén, A., & Gottzén, L. (2020). *Våldsprevention i Sverige: En forskningsöversikt*. Jämställdhetsmyndigheten.
- Gerhard-Burnham, B., Underwood, L. A., Speck, K., Williams, C., Merino, C., & Crump, Y. (2016). The Lived Experience of the Adolescent Sex Offender: A Phenomenological Case Study. *Journal of Child Sexual Abuse, 25*(1), 93–109.
- Grubbs, J. B., & Gola, M. (2019). Is pornography use related to erectile functioning? Results from cross-sectional and latent growth curve analyses. *The Journal of Sexual Medicine, 16*(1), 111–125.
- Häggström-Nordin, E., Tydén, T., Hanson, U., & Larsson, M. (2009). Experiences of and attitudes towards pornography among a group of Swedish high school students. *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care, 14*(4), 277–284.
- Johansson, T., & Hammarén, N. (2007). Hegemonic masculinity and pornography: Young people's attitudes toward and relations to pornography. *The journal of men's studies, 15*(1), 57–70.
- Jonsson, L., & Svedin, C.-G. (2021a). Unga som tittar på porr. I *Unga, sex och Internet-efter #metoo* (s. 76–85). Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Ersta Sköndal Bräcke Högskola.

- Jonsson, L., & Svedin, C.-G. (2021b). Uppväxt med porr. I *Stora Porrboken* (s. 117–127). Rebel books.
- Kjellgren, C., Priebe, G., Svedin, C. G., & Langstrom, N. (2010). Sexually Coercive Behavior in Male Youth: Population Survey of General and Specific Risk Factors. *Archives of Sexual Behavior, 39*(5), 1161–1169.
- Kjellgren, C., Priebe, G., Svedin, C. G., Mossige, S., & Langstrom, N. (2011). Female Youth Who Sexually Coerce: Prevalence, Risk, and Protective Factors in Two National High School Surveys. *Journal of Sexual Medicine, 8*(12), 3354–3362.
- Kohut, T., Balzarini, R. N., Fisher, W. A., Grubbs, J. B., Campbell, L., & Prause, N. (2019). Surveying pornography use: A shaky science resting on poor measurement foundations. *The Journal of Sex Research, 1*–21.
- Korkmaz, S. (2021). *Youth Intimate Partner Violence in Sweden: Prevalence and Young People's Experiences of Violence and Abuse in Romantic Relationships [Avhandling]*. Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Kubicek, K., Beyer, W., Weiss, G., Iverson, E., & Kipke, M. (2010). In the Dark: Young Men's Stories of Sexual Initiation in the Absence of Relevant Sexual Health Information—Katrina Kubicek, William J. Beyer, George Weiss, Ellen Iverson, Michele D. Kipke, 2010. *Health Education & Behavior, 24*3–263.
- Landripet, I., & Štulhofer, A. (2015). Is pornography use associated with sexual difficulties and dysfunctions among younger heterosexual men? *The Journal of Sexual Medicine, 12*(5), 1136–1139.
- Lavoie, F., Thibodeau, C., Gagné, M.-H., & Hébert, M. (2010). Buying and Selling Sex in Québec Adolescents: A Study of Risk and Protective Factors. *Archives of Sexual Behavior, 39*(5), 1147–1160.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). *Risks and safety on the internet: The perspective of European children: Full findings and policy implications from EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries* (s. 171) [EU Kids online Deliverable D4]. EU Kids Online Network.
- Livingstone, S., Kirwil, L., Ponte, C., & Staksrud, E. (2014). In their own words: What bothers children online? *European Journal of Communication, 29*(3), 271–288.
- Luder, M.-T., Pittet, I., Berchtold, A., Akre, C., Michaud, P.-A., & Suris, J.-C. (2011). Associations Between Online Pornography and Sexual Behavior Among Adolescents: Myth or Reality? *Archives of Sexual Behavior, 40*(5), 1027–1035.
- Löfgren-Mårtenson, L., & Månsson, S.-A. (2010). Lust, love, and life: A qualitative study of Swedish adolescents' perceptions and experiences with pornography. *Journal of Sex Research, 47*(6), 568–579.
- Malamuth, N., & Huppín, M. (2005). Pornography and Teenagers: The Importance of Individual Differences. *Adolescent Medicine Clinics, 16*(2), 315–326.
- Mancini, C., Reckdenwald, A., & Beaugard, E. (2012). Pornographic exposure over the life course and the severity of sexual offenses: Imitation and cathartic effects. *Journal of Criminal Justice, 40*(1), 21–30.
- Martellozzo, E., Monaghan, A., Davidson, J., & Adler, J. (2020). Researching the Affects That Online Pornography Has on U.K. Adolescents Aged 11 to 16. *SAGE Open, 10*(1).
- Mattebo, M. (2014). *Use of Pornography and its Associations with Sexual Experiences Lifestyles and Health among Adolescents (Avhandling)*. Uppsala Universitet.

- Mattebo, M., Larsson, M., Tydén, T., Olsson, T., & Häggström-Nordin, E. (2012). Hercules and Barbie? Reflections on the influence of pornography and its spread in the media and society in groups of adolescents in Sweden. *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, 17(1), 40–49.
- Mattebo, M., Tyden, T., Haggstrom-Nordin, E., Nilsson, K. W., & Larsson, M. (2016). Pornography consumption among adolescent girls in Sweden. *European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*, 21(4), 295–302.
- Mattebo, M., Tyden, T., Haggstrom-Nordin, E., Nilsson, K. W., & Larsson, M. (2018). Pornography consumption and psychosomatic and depressive symptoms among Swedish adolescents: A longitudinal study. *Uppsala Journal of Medical Science*, 123(4), 237–246.
- Mattebo, M., Tydén, T., Häggström-Nordin, E., Nilsson, K. W., & Larsson, M. (2014). Pornography and sexual experiences among high school students in Sweden. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 35(3), 179–188.
- Mattebo, M., Tydén, T., Häggström-Nordin, E., Nilsson, K. W., & Larsson, M. (2016). Pornography consumption among adolescent girls in Sweden. *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, 21(4), 295–302.
- MUCF. (2010). *Hon hen han: En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt unga transpersoner* (2020:2). Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. <https://www.mucf.se/publikationer/hon-hen-han>
- MUCF. (2012). *Stödjande och stärkande: Unga hbtq-personers röster om identitetssökande och hälsofrämjande faktorer*. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Nash, V., Adler, J. R., Horvath, M. A., Livingstone, S., Marston, C., Owen, G., & Wright, J. (2016). *Identifying the routes by which children view pornography online: Implications for future policy-makers seeking to limit viewing report of expert panel for DCMS*. Department of Culture, Media and Sport.
- Nguyen, T. T. A., Liamputtong, P., & Monfries, M. (2016). Reproductive and Sexual Health of People with Physical Disabilities: A Metasynthesis. *Sexuality and Disability*, 34(1), 3–26.
- Owens, E. W., Behun, R. J., Manning, J. C., & Reid, R. C. (2012). The Impact of Internet Pornography on Adolescents: A Review of the Research. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 19(1–2), 99–122.
- Paasonen, S. (2016). Pornification and the Mainstreaming of Sex | Oxford Research Encyclopedia of Criminology. *Oxford Research Encyclopedia: Criminology and Criminal Justice*, 1–22.
- Pallotta-Chiarolli, M., & Rajkhowa, A. (2017). *Systemic invisibilities, institutional culpabilities and multicultural-multifaith LGBTIQ resistances*. Taylor & Francis.
- Perrin, P. C., Madanat, H. N., Barnes, M. D., Carolan, A., Clark, R. B., Ivins, N., Tuttle, S. R., Vogeler, H. A., & Williams, P. N. (2008). Health education's role in framing pornography as a public health issue: Local and national strategies with international implications. *Promotion & Education*, 15(1), 11–18.

- Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2007). Adolescents' exposure to a sexualized media environment and their notions of women as sex objects. *Sex Roles, 56*(5–6), 381–395.
- Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2009a). Adolescents' Exposure to Sexually Explicit Internet Material and Sexual Satisfaction: A Longitudinal Study. *Human Communication Research, 35*(2), 171–194.
- Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2009b). Adolescents' Exposure to Sexually Explicit Internet Material and Notions of Women as Sex Objects: Assessing Causality and Underlying Processes. *Journal of Communication, 59*(3), 407+.
- Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2011a). The Influence of Sexually Explicit Internet Material and Peers on Stereotypical Beliefs About Women's Sexual Roles: Similarities and Differences Between Adolescents and Adults. *Cyberpsychology Behavior and Social Networking, 14*(9), 511–517.
- Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2011b). The Use of Sexually Explicit Internet Material and Its Antecedents: A Longitudinal Comparison of Adolescents and Adults. *Archives of Sexual Behaviour, 40*(5), 1015–1025.
- Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2016). Adolescents and pornography: A review of 20 years of research. *The Journal of Sex Research, 53*(4–5), 509–531.
- Philipps, R. N. (2019). *An Investigation into how LGBTQ+ People Cope with the Potential Harms Associated with Sexually Explicit Internet Material (Avhandling)*. University of Manchester.
- Quadara, A., El-Murr, A., & Latham, J. (2017). The effects of pornography on children and young people. *Australian Institute of Family Studies: Melbourne*.
- Romito, P., & Beltramini, L. (2011). Watching pornography: Gender differences, violence and victimization. An exploratory study in Italy. *Violence against women, 17*(10), 1313–1326.
- Rothman, E. F., & Adhia, A. (2016). Adolescent pornography use and dating violence among a sample of primarily black and Hispanic, urban-residing, underage youth. *Behavioral sciences, 6*(1), 1.
- Rothman, E. F., Daley, N., & Alder, J. (2020). A pornography literacy program for adolescents. *American Journal of Public Health, 110*(2), 154–156.
- Rothman, E. F., Kaczmarzky, C., Burke, N., Jansen, E., & Baughman, A. (2015). "Without Porn...I Wouldn't Know Half the Things I Know Now": A Qualitative Study of Pornography Use Among a Sample of Urban, Low-Income, Black and Hispanic Youth. *Journal of Sex Research, 52*(7), 736–746.
- Rung, N. (Red.). (2021). *Stora porrbooken*. Rebel books.
- Ryan, C., Huebner, D., Diaz, R., & Sanchez, J. (2009). Family Rejection as a Predictor of Negative Health Outcomes in White and Latino Lesbian, Gay, and Bisexual Young Adults | American Academy of Pediatrics. *Pediatrics, 123*(1), 346–352.
- Seto, M. C., Kjellgren, C., Priebe, G., Mossige, S., Svedin, C. G., & Långström, N. (2010). Sexual coercion experience and sexually coercive behavior: A population study of Swedish and Norwegian male youth. *Child Maltreatment, 15*(3), 219–228.
- Seto, M. C., & Lalumiere, M. L. (2010). What Is So Special About Male Adolescent Sexual Offending? A Review and Test of Explanations Through Meta-Analysis. *Psychological Bulletin, 136*(4), 526–575.

- Shor, E., & Seida, K. (2020). *Aggression in Pornography: Myths and Realities*. Routledge.
- Sinković, M., Štulhofer, A., & Božić, J. (2013). Revisiting the association between pornography use and risky sexual behaviors: The role of early exposure to pornography and sexual sensation seeking. *Journal of sex research, 50*(7), 633–641.
- Skau, B. (2007). *Who has seen what when? Pornography's contribution to the social construction of sexuality during childhood and adolescence (Avhandling)*. Wilfrid Laurier University.
- Snapp, S. D., Watson, R. J., Russell, S. T., Diaz, R. M., & Ryan, C. (2015). Social Support Networks for LGBT Young Adults: Low Cost Strategies for Positive Adjustment. *Family Relations, 64*(3), 420–430.
- Spearson Goulet, J.-A., & Tardif, M. (2018). Exploring sexuality profiles of adolescents who have engaged in sexual abuse and their link to delinquency and offense characteristics. *Child Abuse & Neglect, 82*, 112–123.
- Stanley, N., Barter, C., Wood, M., Aghtaie, N., Larkins, C., Lanau, A., & Överlien, C. (2018). Pornography, sexual coercion and abuse and sexting in young people's intimate relationships: A European study. *Journal of interpersonal violence, 33*(19), 2919–2944.
- Statens Medieråd. (2019). *Ungar & medier 2019*. Statens Medieråd. [https://www.statensmedierad.se/rapporter-och-analyser/material-
rapporter-och-analyser/ungar--medier-2019](https://www.statensmedierad.se/rapporter-och-analyser/material-rapporter-och-analyser/ungar--medier-2019)
- Štulhofer, A. (2021). Is Male Adolescents' Sexual Aggressiveness Better Explained by Prior Pornography Use or Callousness? A Brief Report. *Sexual Abuse, 33*(3), 361–373.
- Svedin, C. G., Akerman, I., & Priebe, G. (2011). Frequent users of pornography. A population based epidemiological study of Swedish male adolescents. *Journal of Adolescence, 34*(4), 779–788.
- Svedin, C. G., & Priebe, G. (2007). Selling sex in a population-based study of high school seniors in Sweden: Demographic and psychosocial correlates. *ARCHIVES OF Sexual Behavior, 36*(1), 21–32. <https://doi.org/10.1007/s10508-006-9083-x>
- Svedin, C.-G., & Priebe, G. (2004). *Ungdomars sexualitet—Attityder och erfarenheter. Avsnitt: Sexuell exploatering. Att sälja sex mot ersättning/pengar*. (s. 92) [SOU 2004:71, bilaga 3].
- Tikkanen, R. H., Abellson, J., & Forsberg, M. (2011). UngKAB09-Kunskap, attityder och sexuella handlingar bland unga. *rapport nr.: Skriftserien 2011: 1*.
- Tomaszewska, P., & Krahé, B. (2018). Sexual aggression victimization and perpetration among female and male university students in Poland. *Journal of interpersonal violence, 33*(4), 571–594.
- Tsaliki, L. (2011). Playing with porn: Greek children's explorations in pornography. *Sex Education, 11*(3), 293–302.
- Valkenburg, P. M., Peter, J., & Walther, J. B. (2016). Media effects: Theory and research. *Annual review of psychology, 67*, 315–338.
- van Oosten, J. M. F., Vandenbosch, L., & Peter, J. (2017). Gender roles on social networking sites: Investigating reciprocal relationships between Dutch adolescents' hypermasculinity and hyperfemininity and sexy online self-presentations. *Journal of Children and Media, 11*(2), 147–166.

- Van Oosten, J. M., Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2015). The influence of sexual music videos on adolescents' misogynistic beliefs: The role of video content, gender, and affective engagement. *Communication Research, 42*(7), 986–1008.
- Van Ouytsel, J., Ponnet, K., & Walrave, M. (2014). The Associations Between Adolescents' Consumption of Pornography and Music Videos and Their Sexting Behavior. *Cyberpsychology Behavior and Social Networking, 17*(12), 772–778.
- Vandenbosch, L., & Eggermont, S. (2013). Sexually Explicit Websites and Sexual Initiation: Reciprocal Relationships and the Moderating Role of Pubertal Status. *Journal of Research on Adolescence, 23*(4), 621–634.
- Vandenbosch, L., & Peter, J. (2016). Antecedents of the Initiation of Watching Sexually Explicit Internet Material: A Longitudinal Study Among Adolescents. *Mass Communication and Society, 19*(4), 499–521.
- Vandenbosch, L., & van Oosten, J. M. (2017). The relationship between online pornography and the sexual objectification of women: The attenuating role of porn literacy education. *Journal of Communication, 67*(6), 1015–1036.
- Vandenbosch, L., & van Oosten, J. M. F. (2018). Explaining the Relationship Between Sexually Explicit Internet Material and Casual Sex: A Two-Step Mediation Model. *Archives of Sexual Behavior, 47*(5), 1465–1480.
- Vangeel, L., Eggermont, S., & Vandenbosch, L. (2020). Does Adolescent Media Use Predict Sexual Stereotypes in Adolescence and Emerging Adulthood? Associations with Music Television and Online Pornography Exposure. *ARCHIVES OF SEXUAL BEHAVIOR, 49*(4), 1147–1161.
- Wallmyr, G., & Welin, C. (2006). Young people, pornography, and sexuality: Sources and attitudes. *The Journal of School Nursing, 22*(5), 290–295.
- Wright, P. J. (2011). Mass media effects on youth sexual behavior assessing the claim for causality. *Annals of the International Communication Association, 35*(1), 343–385.
- Wright, P. J. (2014). Pornography and the sexual socialization of children: Current knowledge and a theoretical future. *Journal of Children and Media, 8*(3), 305–312.
- Wright, P. J. (2021). Overcontrol in pornography research: Let it go, Let it go.... *Archives of Sexual Behavior, 50*(2), 387–392.
- Wright, P. J., Tokunaga, R. S., & Kraus, A. (2016). A meta-analysis of pornography consumption and actual acts of sexual aggression in general population studies. *Journal of Communication, 66*(1), 183–205.
- Ybarra, M. L., Mitchell, K. J., Hamburger, M., Diener-West, M., & Leaf, P. J. (2011). X-rated material and perpetration of sexually aggressive behavior among children and adolescents: Is there a link? *Aggressive Behavior, 37*(1), 1–18.
- Ybarra, M. L., & Thompson, R. E. (2018). Predicting the Emergence of Sexual Violence in Adolescence. *Prevention Science, 19*(4), 403–415.
- Ybarra, M., & Mitchell, K. (2005). Exposure to Internet pornography among children and adolescents: A national survey. *Cyberpsychology and Behavior, 8*(5), 473–
- Ybarra, M., & Mitchell, K. (2013). Prevalence Rates of Male and Female Sexual Violence Perpetrators in a National Sample of Adolescents | Adolescent Medicine | JAMA Pediatrics | JAMA Network. *JAMA Pediatrics, 167*(12), 1125–1134.

Barnombudsmannen är en statlig myndighet med uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter. Vi har regelbunden dialog med barn och unga för att få kunskap om deras villkor och vad de tycker i aktuella frågor. Vi bevakar och driver på genomförandet av barnkonventionen i kommuner, landsting/regioner och myndigheter. Barnombudsmannen informerar, bildar opinion och föreslår förändringar i lagar och förordningar i frågor om barns och ungas rättigheter.

Barnombudsmannen
Box 22106
104 22 Stockholm
Telefon: 08-692 29 50
info@barnombudsmannen.se
www.barnombudsmannen.se